

"ET JOKU IHMINE VÄLITTÄÄ MUST NIINKU OIKEESTI"

Nuorten kokemuksia lastensuojelun jälkihuollosta

Nina Valkama

Tampereen yliopisto, Pori

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Sosiaalityön pro gradu -tutkielma

Elokuu 2017

Tampereen yliopisto, Pori
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

VALKAMA, NINA: "Et joku ihminen välittää must niinku oikeesti" Nuorten kokemuksia lastensuojelun jälkihuollosta.

Pro gradu -tutkielma, 80 s., 1 liite

Sosiaalityö

Ohjaaja: Toikko Timo

Elokuu 2017

Tämän pro gradu -tutkielman tavoitteena oli tutkia nuorten kokemuksia saamastaan lastensuojelun jälkihuollosta. Tässä tutkielmassa jälkihuolto rajataan koskemaan laitoshuollon jälkeistä nuoren itenäistymisvaihetta. Teoreettisena viitekehystenä on sosiaalisen tuen käsite. Tutkielman tarkoituksena oli selvittää, millaisia sosiaalisen tuen muotoja nuorten kertomuksissa esiintyy sekä millaisia merkityksiä nuoret antavat jälkihuollolle. Tausta-ajatuksena oli, että näitä kokemuksia voisi hyödyntää kehitettäessä jälkihuoltoa. Asiakasnäkökulman esiin nostaminen on tärkeää, jotta voidaan arvioida palvelun toimivuutta ja toteuttamistapojen vastaamista nuorten tarpeisiin.

Tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla kuutta jälkihuollossa olevaa nuorta. Jälkihuollon työntekijät avustivat haastateltavien löytymisessä. Haastattelut olivat avoimia haastatteluja, joissa oli teemahaastattelun piirteitä. Tutkimusta lähestyttiin sosiaalisen tuen käsitteen näkökulmasta ja aineiston analyysi tehtiin sisällönanalyysia mukailleen. Analyysissa sosiaalisen tuen muotoja eroteltiin tiedolliseen, emotionaaliseen ja aineelliseen tukeen. Lisäksi tarkasteltiin näiden tukimuotojen välistä dynamiikkaa.

Sosiaalisen tuen sisältö painottuu eri tavoin jälkihuoltoprosessin eri vaiheissa. Tutkimuksen perusteella jälkihuollon tarjoaman sosiaalisen tuen merkitys kasvaa nuorten muuttaessa omilleen. Nuorten kertomuksissa aineellinen tuki nähtiin välttämättömäksi omaa kotia perustettaessa. Aineellinen tuki vaatii kuitenkin rinnalleen emotionaalista ja tiedollista tukea. Tiedollisen tuen kautta nuori oppii asioita. Nuori tarvitsee osakseen myös kokemuksen välittämisestä, ymmärryksestä, tärkeänä pitämisestä, kuulluksi tulemisesta ja turvallisuudesta, jota emotionaalinen tuki tarjoaa. Tarjottu tuki voi samanaikaisesti olla tiedollista, aineellista ja emotionaalistakin tukea. Tuen kokemisessa työntekijän ja nuoren välinen suhde on tärkeä tekijä. Tutkimuksen mukaan myös viranomainen voi olla nuoren elämässä merkittävä aikuinen.

Avainsanat: jälkihuolto, sosiaalinen tuki, lastensuojelu

University of Tampere, Pori
Faculty of Social Sciences

VALKAMA, NINA: "That some people really care about me" Young people's experiences of after-care of child protection

Master's Thesis, 80 pages, 1 appendix page

Social Work

Supervisor: Toikko Timo

August 2017

The purpose of this master's thesis was to research young people's experiences of aftercare of child protection. In this study aftercare is limited to the independence of the youth after institutional care. The theoretical framework of this thesis is the concept of social support. The purpose of this study was to find out what kind of support young people are talking about and what kind of meaning they give to aftercare. The ulterior motive was that these young people's experiences could be utilized in the development of aftercare. To bring up the viewpoint of client is important, so that is possible to evaluate to functionality of services and how services respond to the need of young people.

The data of this study was gathered by interviewing six young persons in aftercare. The employers of aftercare assisted in finding the interviewees. The interviews were open interviews with trait of the theme interview. The study was guided by the concept of social support. The data was analyzed by using content analysis. The forms of social support were divided into the intellectual, emotional and material support in the analysis. In addition the dynamics between these forms of support were examined.

The content of social support was emphasized differently in the various periods of aftercare. Based on the study, the importance of social support of aftercare grows, when young people moves to their own. In the narrations of young people, material support was seen indispensable when they are setting up a home. The materia support, however, requires emotional and informal support. The young people learn by informal support. Young people need the experience of being cared, understood, held important, and a sense of security. Those are provided by emotional support. Offered support can be material, informal and emotional support at the same time. The relationship between a young people and a social worker is an important factor. Based on the study the authority can also be a meaningful adult in a young person's life.

Keywords: aftercare, social support, child protection

Sisällysluettelo

1	TUTKIMUKSEN TAUSTA.....	5
2	JÄLKIHUOLTO OSANA LASTENSUOJELUA	8
2.1	Jälkihuollon lakisääteisyys	8
2.2	Suunnitelmallisuus jälkihuollossa	9
2.3	Nuorten itsenäistymisen haasteita	11
3	SOSIAALINEN TUKI	13
3.1	Sosiaalisen tuen määritelmiä	13
3.2	Sosiaalisen tuen muodot	14
3.3	Sosiaalisen tuen ulottuvuudet	16
3.4	Tuen vaikutuksia	18
3.5	Tuen kokemuksen mahdollistuminen vuorovaikutussuhteessa.....	22
3.6	Sosiaalisen tuen käsite tässä tutkimuksessa	23
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	25
4.1	Tutkimustehtävä	25
4.2	Tutkimusaineiston keruu	26
4.3	Aineiston analyysi	30
4.4	Eettiset kysymykset ja luotettavuus	31
5	HAASTATTELUAINEISTON JÄSENNYS JA ANALYYSI	35
5.1	Tiedollinen tuki ja palvelut.....	35
5.2	Emotionaalinen tuki	39
5.3	Aineellinen tuki	46
5.4	Sosiaalisen tuen muotojen välinen dynamiikka	51
6	TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	62
7	POHDINTA	69
	LÄHTEET	73
	LIITTEET	

1 TUTKIMUKSEN TAUSTA

Pro gradu -tutkielmani kohdistuu lastensuojelun jälkihuoltoon, joka on osa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Näen jälkihuollon tärkeänä jatkumona joskus pitkäänkin jatkuneelle lastensuojelun asiakasprosessille. Kandidaatintyönä tekemässäni kirjallisuuskatsauksessa, joka koski huostassa olleiden nuorten kokemuksia itsenäistymisvaiheesta ja jälkihuollosta, tuli esiin, että nuoret pitivät jälkihuollossa ensiarvoisen tärkeänä nuoren ja viranomaisten välisten suhteiden toimivuutta. Tutkimusten mukaan nuorten henkisen tuen osuus oli jälkihuollossa saattanut jäädä joiltain osin vähäiseksi, jonka seurauksena monet nuoret olivat voineet itsenäisen elämän alkuvaiheessa psyykkisesti huonosti (ks. esim. Reinikainen 2009; Jahnukainen 2004). Tämän myötä kiinnostuin tarkemmin tutkimaan, mitä tämän tyyppisten kokemusten takana on ja miten jälkihuolto voi tukea entistä paremmin nuoria heidän tarpeidensa mukaisesti.

Tutkielmani kohdejoukkona ovat lastensuojelun jälkihuollon palveluja saaneet täysi-ikäiset nuoret. Toivon voivani nuorten kokemusten kautta nostaa esiin nuorten tarpeet ja toiveet jälkihuollon toteuttamisen suhteen. Tausta-ajatuksena on, että näitä kokemuksia voisi hyödyntää kehitettäessä jälkihuoltoa. Nuorten tutkimukseen osallistumisella tavoitellaan sitä, että palvelut pystyisivät entistä paremmin vastaamaan nuorten tarpeisiin (Törrönen & Sharpe 2016, 279). Asiakasnäkökulman esiin nostaminen on tärkeää, jotta voidaan arvioida palvelun toimivuutta ja toteuttamistapojen vastaamista nuorten tarpeisiin. Jälkihuollon tulee rakentua sen pohjalle, mitä nuori tarvitsee (Lastensuojelulaki 417/2007).

Hippin ja Palsasen (2014) mukaan nuoret ovat edelleen liian vähän käytetty voimavara palveluiden kehittäjinä tai vaikuttamistyön toimijoina (Heinonen 2016, 253). Lastensuojelun laatusuositukseen on kirjattu suositus kokemusasiantuntijoiden hyödyntämisestä palveluita kehitettäessä, mikä käytännössä tarkoittaa nuorten ottamista mukaan jälkihuoltopalvelujen kehittämiseen (Lastensuojelun käsikirja). Myös kansainvälisessä tutkimuksessa viitataan nuorten äänen esiin nostamiseen palvelujen kehittämisessä. Kuulemalla nuorten näkemyksiä ja kertomuksia palveluista, voidaan saada lisätietoa siitä, mikä auttaa heitä elämässä eteenpäin (Dixon & Stein 2005, 173). Kirjallisuuskatsausta tehdesäni huomasin nuorten kokemuksiin pohjautuvaa tutkimusta jälkihuollosta olevan erittäin vähän.

Keskeisiä käsitteitä pro gradu -tutkielmassani ovat lastensuojelu, jälkihuolto ja sosiaalinen tuki. Tässä tutkielmassa lastensuojelulla tarkoitetaan kunnan lakisääteistä lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelutyötä (Lastensuojelulaki 417/2007). Tarkastelen tutkielmassani lastensuojelun jälkihuoltoon oikeutettujen nuorten kokemuksia itsenäistymisvaiheessa saamastaan jälkihuollosta sosiaalisen tuen näkökulmasta.

Lastensuojelulain mukaan jälkihuoltoon ovat oikeutettuja ikään katsomatta kaikki lapset ja nuoret sijaishuollon tai yli puoli vuotta kestäneen avohuollon tukitoimena tapahtuneen sijoituksen päättymisen jälkeen (Lastensuojelulaki 417/2007). Tässä tutkielmassa käsitellään kuitenkin vain lastensuojelun laitoshuollon jälkeistä täysi-ikäisten nuorten itsenäistymisvaiheen tukemista jälkihuollon avulla. Keskityn tutkielmassa vain laitoshuollossa olleiden nuorten kokemuksiin, sillä oletan laitoshuollossa olleilla nuorilla elämänmuutoksen olevan suurin ja sen myötä myös tuen tarpeen korostuvan. Näillä nuorilla on lastensuojelulaitoksessa ollessaan ollut suunniteltu päivärytmi, jonka noudattamiseen he ovat saaneet tukea ympäri vuorokauden. Heillä on ollut koko ajan myös ihmisiä ympärillään ja muutoinkin laitoksen arki poikkeaa tavallisesta perhe-elämästä. Muuttaessaan omilleen, nuoren itsenäistymisoikeus eli autonomia laajenee ja hänen tulee itse huolehtia itsensä rajaamisesta, taloudesta ja ravinnosta. Hänelle tulee oikeuksia, vastuita ja velvollisuuksia. Mikäli nuorella ei ole riittävän tukevaa läheisverkostoa turvanaan, oletan jälkihuollon roolin korostuvan. Jälkihuollon tarkoituksena on tukea nuoren itsenäistymistä sijaishuollon päättymisen jälkeen sekä varmistaa, että sijaishuollossa mahdollisesti saavutettu myönteinen kehitys jatkuu (Kivistö 2006, 22).

Mikkolan (2006, 24) tavoin näen sosiaalisen tuen rakentuvan prosessimaisesti. Tässä tutkimuksessa sosiaalisen tuen muotoja on eroteltu tiedolliseen, emotionaaliseen ja aineelliseen tukeen. Tuen eri muodot limittyvät toisiinsa, eikä niitä täysin voi erottaa toisistaan. Kinnusta (1999) mukaillen sosiaalinen tuki on julkisen järjestelmän toimintoja, joiden kautta pyritään luomaan edellytyksiä nuoren elämänhallinnan autonomisuudelle. Sen eri muodot vaihtelevat eri yhteyksissä. (Kinnunen 1999, 103.) Yksilön sosiaalisen tuen tuottajia voivat olla henkilökohtaiseen tuttavuuteen perustuvat toimijat, vertaisuuteen perustuvat toimijat sekä syy- ja normiperustaiset toimijat kuten palkkatyönään sosiaalista tukea tuottavat ammattiauttajat (Kinnunen 1998, 77). Tässä tutkielmassa keskitytään vain syy- ja normiperustaisten toimijoiden tuottamaan sosiaaliseen tukeen. Jälkihuollossa nuorten kanssa voi työskennellä eri ammattinimikkeen omaavia toimijoita, kuten ohjaajia, sosiaaliohjaajia, tukihenkilöitä ja sosiaalityöntekijöitä. Heistä kaikista käytetään tässä tutkimuksessa nimitystä työntekijä tai sosiaalityöntekijä.

Tutkielman raportti etenee jälkihuollon ja sosiaalisen tuen määrittelyn kautta tutkielman toteutukseen. Aineiston analyysissä olen jaotellut jälkihuollon tarjoaman sosiaalisen tuen tiedolliseen tukeen, aineelliseen tukeen ja emotionaaliseen tukeen sekä käsitellyt näiden välistä dynamiikkaa. Haastatteluaineiston analyysin jälkeen esittelen tulokset ja johtopäätökset. Lopuksi pohdintaosuudessa tuon esiin tutkielmaa tehdessä heränneitä ajatuksia.

2 JÄLKIHUOLTO OSANA LASTENSUOJELUA

2.1 Jälkihuollon lakisääteisyys

Lapsen vanhemmilla on ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista. Mikäli vanhemmat eivät jostain syystä kykene vastaamaan lapsen hyvinvoinnista ja huolehtimaan kasvatustehtävästään, on lapsi ja perhe ohjattava lastensuojeluun. (Lastensuojelun käsikirja.) Lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu pitää sisällään asiakassuunnitelman tekemisen, avohuollon tukitoimien järjestämisen, lapsen kiireellisen sijoittamisen, huostaanoton ja huostaanoton jälkeisen sijaishuollon sekä jälkihuollon (Räty 2015, 4; Lastensuojelulaki 417/2007).

Lastensuojelun asiakkaana olevilla lapsilla ja nuorilla on nimettynä heidän asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä, joka tekee asiakasprosessia koskevat ratkaisut. Sosiaalityöntekijä vastaa lapsen edun toteutumisesta lastensuojeluprosessin kaikissa vaiheissa. (Saastamoinen 2010, 74.) Lapsen edun arvioinnissa huomioitavat asiat on määriteltävä lastensuojelulaissa. Lastensuojelun käytettävissä olevista keinoista tulee aina valita se, joka on lievin tapa puuttua perheen itsemääräämisoikeuteen ja yksityisyyteen, mutta jonka arvioidaan parhaiten auttavan (Laiho 2007, 139). Huostaanotto on lastensuojelun viimesijainen keino, jolla pyritään turvaamaan lapsen kasvua ja kehitystä. Siihen turvaututaan vain, mikäli kodin kasvuolosuhteet tai lapsen oma käyttäytyminen uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen terveyttä tai kehitystä. Huostaanotto on mahdollista vasta, jos avohuollon tukitoimet eivät ole olleet mahdollisia, sopivia tai riittäviä. (Lastensuojelun käsikirja.) Huostaanotto ei sinänsä turvaa lapsen etua, vaan tärkeintä on se, millaista huolenpitoa ja hoitoa hänelle järjestyy sijaishuolto paikassa (Heino 2009, 73).

Sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain mukaisen väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella: perhehoitona, laitoshuoltana tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla (Lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojelun asiakkaat eivät ole yhtenäinen ryhmä, vaan heidän taustansa ja elämänpolkunsa vaihtelevat (Kivistö 2006, 39; Heino 2009, 56). Tästä esimerkkeinä, että huostassa olevien lasten sijoitusten pituudet ja sijaishuoltopaikat vaihtelevat, eivätkä sijaishuoltopaikat aina ole pysyviä, vaan nuori voi joutua vaihtamaan paikkaa useammankin kerran. Myös huostaanoton perusteet

voivat olla hyvin moninaisia. Nuoren huostassa pito päättyy viimeistään hänen täyttäessä 18 vuotta (Lastensuojelulaki 417/2007).

Lapselle tai nuorelle tulee järjestää jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuolto on järjestettävä myös, jos avohuollon tukitoimena tapahtunut sijoitus on kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Jälkihuolto tulee järjestää kaiken ikäisille sijaishuollosta pois siirtyville lapsille ja nuorille. Kunnalla on velvollisuus järjestää jälkihuoltoa, mutta täysi-ikäisellä nuorella ei ole velvollisuutta ottaa sitä vastaan (Laaksonen 2004, 12). Jälkihuoltoa voidaan kunnissa toteuttaa monin eri tavoin: sosiaalityöntekijä voi hoitaa jälkihuoltoa muun lastensuojelutyön rinnalla, jälkihuolto voi olla eriytettynä vain sitä hoitaville työntekijöille, jälkihuolto voidaan ostaa muun muassa nuoren sijoituspaikasta tai nuori voi muuttaa sijoituksen jälkeen niin sanottuun tuetun asumisen yksikköön ja niin edelleen. Vuodesta 2008 lähtien nuorella on lain mukaan aina nimettyä hänen asioistaan vastaava sosiaalityöntekijä, vaikka käytännön toteuttaja olisi joku muu. Jälkihuolto-työ on pääasiassa vuorovaikutuksellista tukemis-, ohjaus- ja neuvontatyötä.

Jälkihuolto voidaan katsoa nuorten sosiaalisesti kuntoutukseksi. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan sosiaalinen kuntoutus on sosiaalityön ja sosiaali-ohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Jälkihuollon tavoin sillä pyritään tukemaan nuoren elämänhallintaa ja suoriutumista arkipäivän toiminnoista. Lisäksi tavoitteena on tukea nuoren sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu- työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistä näiden keskeyttämistä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

2.2 Suunnitelmallisuus jälkihuollossa

Jälkihuolto on palvelukokonaisuus, joka räätälöidään asiakassuunnitelmassa asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaan. Niemelän (2016, 105) mukaan asiakkaan tilanteen tapauskohtainen tunnistaminen, työntekijän vastuullinen ja tutkiva työote sekä tapauskohtainen arviointi antavat edellytykset eettiselle ja metodisesti kestäväälle muutostyölle. Sosiaalityön kohteena ovat asiakkaan ja hänen ympäristönsä väliset epäsuotuisat vuorovaikutustilanteet, jotka vaarantavat hyvinvointia. Sosiaalityöllä pyritään yhdessä asiakkaan kanssa parantamaan hänen hyvinvointiaan ja siihen sisältyviä vuorovaikutussuhteita. (Niemelä 2016, 97.) Jälkihuollon tarkoituksena on helpottaa nuoren kotiutumista laitoksesta

sekä tukea itsenäistymistä saattaen nuori omillaan pärjääväksi ja toimeentulevaksi yhteiskunnan täysvaltaiseksi jäseneksi, jolla on oma läheisverkosto tukenaan (Känkänen & Laaksonen 2006, 44). Sosiaalityön yksi keskeinen tehtävä on tehdä itsensä tarpeettomaksi, jolla tarkoitetaan, että asiakkaat autetaan sosiaalityön asiakkuudesta muiden yhteisöjen piiriin (Eräsaari 2016, 109).

Jälkihuollon tavoitteena on vahvistaa nuorta elämään itsenäisesti (Känkänen 2009, 239). Jälkihuolto pitää sisällään nuoren ohjausta, neuvontaa ja tukea elämänsuunnitelmien toteuttamisessa yhteistyössä eri toimijoiden kanssa (Mattila 2007, 10). Jälkihuollon palveluja ovat psykososiaalinen ja taloudellinen tuki, tuki koulutukseen ja työelämään, tuki loma- ja virkistystoimintaan sekä asumisen liittyvä tuki (Lastensuojelun käsikirja; Laaksonen 2004, 16). Jälkihuollon tavoitteena on auttaa nuorta tulemaan sinuiksi itsensä kanssa ja löytämään omia vahvuuksiaan. Lisäksi tavoitteena on auttaa nuorta oppimaan kokemuksistaan ja uskomaan, että elämän kulkuun voi vaikuttaa. Yhtenä jälkihuollon aikuissuhteen tehtävänä on toivon ylläpitäminen. (Laaksonen 2004, 27.) Tukemalla ja vahvistamalla nuoren tulevaisuuden näkymiä tuetaan samalla hänen mahdollisuuksiaan ottaa omat voimavaransa kokonaisvaltaisesti käyttöön (Känkänen & Laaksonen 2006, 44).

Jälkihuollossa ei ole yhtenäisiä ja yhtäläisiä toimintakäytäntöjä, vaan ne vaihtelevat muun muassa kunnittain (Mattila 2007, 11). Jälkihuoltoselvityksen mukaan valtakunnallisesti katsoen jälkihuollossa on epäyhteneväiset ja vaihtelevat toimintakäytännöt myös itsenäistyville nuorille myönnettävässä taloudellisessa tuessa. Itsenäistymisvarojen määrässä on suurta vaihtelevuutta ja näin se asettaa itsenäistyvät nuoret eriarvoiseen asemaan. (Känkänen & Laaksonen 2006, 48.)

Suunnitelmallisuuteen kuuluu myös sijaishuollon aikainen nuoren valmistaminen tulevaan muutokseen. Sijaishuollossa tuetaan nuoren itsenäistymistä ja hänelle annetaan aikaa luopumistyöhön muun muassa merkityksellisiksi tulleista aikuisista. Känkänen (2009) mukaan nuoren valmentaminen sijaishuolto paikasta lähtemiseen sekä lähdön valmistelu on aloitettava riittävän varhaisessa vaiheessa. Näin voidaan arvioida minkälaista ja mitä tukea nuori tarvitsee sijoituksen jälkeen sekä turvata sijaishuollossa saavutetun myönteisen kehityksen jatkuminen. (Känkänen 2009, 238.) Hyvissä ajoin aloitettu jälkihuollon suunnittelu, johon nuori osallistuu, mahdollistaa myös nuorelle tiedon saamisen jälkihuollosta (Laaksonen 2004, 15). Hyvään interventioon liittyy totuttaminen ja tukeminen uuteen, sijoituksen jälkeiseen toimintaympäristöön (Jahnukainen 2004, 39). Huostaanoton jälkeen lienee yhteiskunnalla olevan velvollisuus kantaa ottamansa vastuu loppuun saakka. Tämän moraalisen vastuun lisäksi jälkihuolto on yhteiskunnan kannalta myös taloudellisesti järkevää, sillä tiiviillä tuella voidaan

mahdollisesti ehkäistä pitkäaikaisen syrjäytymisen uhkaa. (Laaksonen 2004, 10; Känkänen & Laaksonen 2006, 44.)

2.3 Nuorten itsenäistymisen haasteita

Aaltosen ja Heikkisen (2009) mukaan nuoruus hahmottuu siirtymissä, jotka konkretisoituvat esimerkiksi koulutukseen ja asumiseen liittyviin muutoksiin. Siirtymissä on pitkälti kyse elämänhallinnan lisääntymisestä ja itsenäistymisestä. (Aaltonen & Heikkinen 2009, 166.) Sijaishuollosta itsenäiseen elämään siirtyminen tuo mukanaan vapauden ja irrottautumisen kasvattavista aikuisista, mutta myös vastuun ottamista omista asioista. Tähän haastetta tuo elinympäristön muuttuminen, mahdollisen laitostumisen purkaminen, sijaishuollon merkityksellisten aikuiskontaktien katkeaminen ja mahdollisesti oman sosiaalisen verkoston tuen puuttuminen. (Mattila 2007, 10.)

Huostassa olleiden nuorten perheasema poikkeaa vastaavan ikäisten nuorten tilanteesta. Huostassa olleista 18–19 -vuotiaista nuorista vain noin viidennes asuu vanhempiensa kanssa. (Heino & Johnson 2010, 278.) Nuoret siirtyvät sijaishuollosta omilleen asumaan selvästi aikaisemmin kuin kotona asuvat nuoret (Jahnukainen 2004, 45). Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret joutuvat lapsuuden kokemukseen ja sijaishuollossa kasvamiseen liittyvien haasteiden lisäksi usein ottamaan ennen aikaisesti ja kokonaisvaltaisesti vastuun omasta elämästään. Eivätkä sijaishuollossa kasvaneet nuoret useinkaan saa itsenäistymisprosessissaan sellaista tukea, jota omassa perheissä kasvaneet nuoret saavat. (Reinikainen 2009, 93.)

Nuorten sijoituksiin on myös voinut liittyä muuttoa ja irrottautumisia koulukavereista ja lähiympäristöstä. Näin nuorella ei aina sijaishuollon jälkeen ole luontevaa paikkaa, johon palata ja turvautua. (Tolonen 2009, 153.) Sijaishuollossa kasvaneilla nuorilla on aikuisiässä enemmän vaikeuksia kuin kotona kasvaneilla, sillä he ovat kokeneet paljon sellaista, mikä usein tekee heidän elämästään haasteellisempaa (Reinikainen 2009, 4). Nuorilla on taustallaan monenlaisia traumaattisia kokemuksia (Törrönen & Vauhkonen 2012, 98). Jahnukaisen (2004, 72) mukaan monissa tutkimuksissa on todettu, että nuorten ongelmien kasautumisella on suuri vaikutus koulun jälkeisessä elämässä selviytymiseen.

Laitossijoituksen päättymisen jälkeen nuorten elämä muuttuu oleellisesti. Nuoren itsemääräämisoikeus laajenee ja se tuo mukanaan oikeuksia, vastuita ja velvollisuuksia (Honkakoski, Kinnunen & Vuorijärvi 2016, 12). Jälkihuollon tulisi tukea nuorta tässä tilanteessa. Autonomisuus mahdollistaa ihmiselle elämäntodellisuuden muuttamisen (Kinnunen 1999, 102). Tähän elämäntodellisuuden muuttamiseen ja ihmisten kykyyn tehdä itseään koskevia päätöksiä liittyy oleellisesti sosiaalinen tuki (Kinnunen 1999, 103). Nuoret tarvitsevat terapeuttisia keskusteluja ja ymmärtävää tukea voidakseen käydä läpi kokemuksiaan, ja ymmärtääkseen itseään paremmin (Törrönen & Vauhkonen 2012, 98). Näiden nuorten tarve emotionaaliseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen tukeen on suuri (Reinikainen 2009, 4). Henkinen tuki on tärkeää, jotta nuori voi rakentaa tulevaisuutta ilman liian raskaita menneisyyden taakkoja (Törrönen & Vauhkonen 2012, 103). Huostassa olleilla nuorilla tulee olla saatavilla yksilöllisesti kohdennettua tukea, jolla voidaan ohjata nuorta selviytymisen ja onnistumisen kokemuksiin (Heino & Johnson 2010, 286).

Nuori tarvitsee itsenäistyessään turvallisuuden tunnetta, tunteen siitä, että joku välittää hänestä ja jolta voi kysyä neuvoa (Laaksonen 2004, 10). Sijaishuollosta lähtiessä nuoren kanssa elävät aikuiset sekä koti vaihtuvat, joten siirtymävaihe sijaishuollosta itsenäiseen elämään edellyttää panostusta nuoren turvallisuuden tunteen ja hyvinvoinnin takaamiseksi (Känkänen & Laaksonen 2006, 34). Sijoituksen päättymiseen liittyy ristiriitaisuutta: toisaalta halutaan vapaaksi säännöistä ja riippuvuudesta, toisaalta ei ole näkemystä, mitä elämä sijoituksen jälkeen voisi olla (Pösö 2004, 114). Tässä vaiheessa nuoret tuntevat usein pelkoa ja epävarmuutta sekä kokevat olevansa valmistautumattomia itsenäiseen elämään (Reinikainen 2009, 84). Itsenäistymisvaiheessa olevalle nuorelle on tärkeää tunnistaa omat voimavaransa selviytymisessä. Tämä ei aina kuitenkaan riitä, vaan sen lisäksi tarvitaan kannattelihoitoja ja rinnalla kulkijoita sekä oikea-aikaista tukea oikein mitoitettuna. Sijaishuollon päättymisvaiheessa nuori sekä luopuu että aloittaa uudelleen. Hän tarvitsee sekä henkistä että konkreettista tukea. Tuen tulee vastata nuoren tarpeisiin ja olla riittävän intensiivistä, jotta itsenäisen elämän aloittaminen sujuu mahdollisimman hyvin. (Känkänen 2009, 239.) Monella nuorella sijaishuolto päättyy ennen kuin he ovat valmiita itsenäiseen elämään (Reinikainen 2009, 84). Jälkihuollon tavoitteena on auttaa nuoren siirtymistä itsenäisesti pärjääväksi aikuiseksi tilanteessa, jossa häneltä saattaa puuttua kokonaan lähi-sukulaisten verkosto (Aaltonen & Heikkinen 2009, 170; Kivistö 2006, 22).

3 SOSIAALINEN TUKI

3.1 Sosiaalisen tuen määritelmiä

Sosiaalinen tuki on monitahoinen ilmiö. Williams, Barclay ja Schmied (2004, 947) tunnistivat teke­mässään kirjallisuuskatsauksessa 30 sosiaalisen tuen määritelmää. Kirjallisuuskatsauksen mukaan useat teorit ovat vaikuttaneet sosiaalisen tuen määrittelyihin (ks. esim. Stewart 1993). Näitä ovat esimerkiksi selviytymisteoria, sosiaalisen oppimisen teoria ja sosiaaliset taidot. Cobb (1976) korosti teoriaa, jossa sosiaalinen tuki nähdään helpottavan selviytymistä ja sopeutumista. Sosiaalisen tuen nähdään suojaavan yksilöitä stressaavien tapahtumien haitallisilta vaikutuksilta ja helpottavan selviytymistä. (Williams, Barclay & Schmied 2004, 956.) Myös Gothoni (1990) on nähnyt sosiaalisen tuen selviytymistä edistävänä toimintana erilaisissa elämän muutos- ja kriisitilanteissa.

Cohen ja Syme (1985) näkevät sosiaalisen tuen muiden ihmisten tuottamana resurssina. Heidän mukaansa sosiaalisella tuella voi olla yhtä hyvin kielteisiä kuin myönteisiäkin vaikutuksia yksilöiden hyvinvointiin. (Cohen & Syme 1985, 4.) Sen voi nähdä voimavaroja lisäävänä tukena, joka lisää selviytymiskeinoja. Kääriäinen, Rostila, Ellonen, Kivivuori ja Korkiamäki (2005, 30) näkevät sosiaalisen tuen sosiaalista pääomaa tuottavana resurssina, joka oletettavasti on merkityksellistä nuoren hyvinvoinnin kannalta.

Kinnunen (1998, 28) on määritellyt sosiaalisen tuen ihmisten, heidän lähiyhteisöjensä ja julkisen järjestelmän toiminnoiksi, joiden kautta luodaan edellytyksiä elämäntilanteen autonomisuudelle. Sosiaalinen tuki viittaa toimintakäytäntöihin, joiden kautta esimerkiksi julkiset toimijat pyrkivät turvaamaan yksilön hyvinvoinnin (Kinnunen 1998, 29) kuten lastensuojelun jälkihuolto, jolla pyritään turvaamaan jälkihuoltoon nuorten hyvinvointi ja luomaan edellytyksiä elämäntilanteen autonomisuudelle. Sosiaalinen tuki muotoutuu vuorovaikutuksessa (Kinnunen 1999, 103).

Albrecht ja Goldsmithin (2003, 265) mukaan sosiaalinen tuki tarkoittaa sellaista sanallista tai sanaton­ta viestintää tuen tarvisijan ja tarjoajan välillä, joka auttaa tuen tarvisijaa hallitsemaan epävarmuutta ja joka parantaa elämäntilanteen tunnetta. Salonen, Oommen, Kumpula ja Kaunonen (2013,

4) määrittivät sosiaalisen tuen asiakkaan ja ammattilaisen väliseksi tarkoitukselliseksi vuorovaikutukseksi, joka sisältää emotionaalista, konkreettista ja päätöksenteon tukea. Kumpusalo (1991, 14) on tiivistänyt useiden tutkijoiden käsitykset sosiaalisesta tuesta seuraavasti: "sosiaalinen tuki on ihmisten välistä vuorovaikutusta, jossa he antavat ja saavat henkistä, emotionaalista, tiedollista, toiminnallista ja aineellista tukea". Tässä määritelmässä korostuu sosiaalisen tuen vuorovaikutuksellinen luonne.

Myös Mikkolan (2006) mukaan sosiaalisen tuen käsite voi kuvata yksilön ja elinympäristön välisiä yhdistäviä tekijöitä, jotka muotoutuvat vuorovaikutuksessa. Toisaalta sosiaalisen tuen voi havaita viittaavan vuorovaikutuksessa syntyviin ja välittyviin hyvinvointia edistäviin resursseihin. Kolmanneksi Mikkola näkee, että sosiaalista tukea voi tarkastella prosessina, jossa tuki rakentuu. (Mikkola 2006, 24.) Syvänen, Tikkamäki, Loppela, Tappura, Kasvio ja Toikko (2015, 157) näkevät sosiaalisen tuen yhteisöllisenä, jossa erilaiset sosiaalisen tuen yhteisöt ylläpitävät sosiaalisia suhteita ja vaikuttavat hyvinvointiin.

Harter (1985) on määritellyt sosiaalisen tuen muiden ihmisten positiiviseksi suhtautumiseksi yksilöön (ks. Salmela 2006, 29). Salmela (2006, 166) näkee sosiaalisen tuen olevan positiivisen suhtautumisen lisäksi myös sosiaalista hyväksyntää, kunnioitusta, arvonantoa ja välittämistä. Mikkolan (2006) mukaan sosiaalisen tuen määritelmät voivat korostaa hyväksytyksi tulemisen tunnetta, hallinnan tunnetta sekä tukeen liittyvää vuorovaikutuksellisuutta. Hyväksytyksi tulemisessa yksilö kokee saaneensa osakseen huolenpitoa ja välittämistä. Hallinnan tunnetta korostavissa määritelmissä sosiaalisen tuen nähdään lisäävän selviytymiskeinoja eli sosiaalinen tuki lisää voimavaroja. Vuorovaikutuksellisuutta korostavissa määritelmissä tuen nähdään syntyvän vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa. (Mikkola 2006, 25.) Likert (1961) on todennut, että välittämisenä koettu sosiaalinen tuki antaa ihmiselle kokemuksen henkisten perustarpeiden tyydyttämisestä. Sosiaalisella tuella voidaan vaikuttaa ihmisten kokemukseen omasta arvostaan, tärkeydestään ja saamastaan kunnioituksesta. (Syvänen ym. 2015, 157.)

3.2 Sosiaalisen tuen muodot

Kumpusalo (1991) jaotteli sosiaalisen tuen muodot viiteen luokkaan: aineelliseen, toiminnalliseen, tiedolliseen, emotionaaliseen ja henkiseen tukeen. Näistä sosiaalisen tuen muodoista aineellinen tuki

pitää sisällään sellaisia asioita kuten lääkkeiden, rahan ja tavaran antamista. Toiminnallinen tuki sisältää erilaisia yksilölle annettuja toiminnallisia asioita kuten esimerkiksi palvelut, kuntoutus ja kuljetukset. Tiedollisessa tuessa annetaan muun muassa neuvoja, opastusta ja opetusta. Emotionaalinen tuki sisältää empatiaa, rakkautta ja kannustusta, kun taas henkistä tukea on yhteinen aate, uskonto tai filosofia. Sosiaalinen tuki auttaa selviytymään vaikeista elämäntilanteista. (Kumpusalo 1991, 14.) Thoitsin (1985) mukaan emotionaalisen tuen muotoihin kuuluu muun muassa rakastaminen, huolehtiminen, arvostaminen ja empaattinen suhtautuminen. Informatiivinen tuki sisältää neuvontaa ja palautteen antamista. (Salmela 2006, 28.) Kinnunen (1999, 103) näkee Kumpusalon tavoin sosiaalisen tuen olevan luonteeltaan aineellista, tiedollista, taidollista, henkistä tai emotionaalista.

Tardyn (1985) mukaan sosiaalinen tuki koostuu neljästä erityyppisestä tuesta: emotionaalisesta tuesta, informatiivisesta tuesta, materiaalisesta tuesta ja arvioinnista. Emotionaalinen tuki muodostuu luottamuksesta, välittämisestä ja empatiasta. Materiaaliseen tuki tarkoittaa erilaisia resursseja kuten tavaroita ja rahaa. Informatiivinen tuki muodostuu neuvonnasta ja opastuksesta, kun taas arvioinnilla tarkoitetaan henkilökohtaisen rakentavan palautteen antamista. (Ks. Ellonen 2008, 49.) Samoin Housen (1981) mukaan sosiaalinen tuki on ihmissuhdetoimintaa, joka pitää sisällään yhden tai useamman tuen tyypin. Hän on erottanut sosiaalisen tuen neljään erityyppiseen tukeen: emotionaalinen tuki (pitäminen, rakkaus, empatia), materiaallinen tuki (tavarat ja palvelut), tiedollinen tuki (elinympäristöstä) ja arviointi tuki (tarvittavat tiedot itsearviointiin). (House 1981, 39.) Tiedollinen tuki helpottaa ihmisen toimintaa elinympäristössään, kun taas arviointituella voidaan tarkoittaa rakentavaa palautetta, jonka avulla ihminen voi arvioida itseään osana elinympäristöään.

Salonen ym. (2013) määrittelivät sosiaalisen tuen sisältävän emotionaalista, konkreettista ja päätöksenteon tukea. Emotionaalinen tuki pitää sisällään välittämisen osoittamista, kannustamista, luottamista ja arvostamista, kun taas konkreettinen tuki on konkreettista auttamista esimerkiksi antamalla aikaa asiakkaalle. Päätöksen teon tuella he tarkoittivat tiedon, palautteen ja neuvojen antamista sekä päätöksenteon vahvistamista. (Kahn 1979; ref. Salonen ym. 2013, 4–5.) Harterin (1985) mukaan sosiaalisen tuen muotoja ovat hyväksyvä, emotionaalinen, vahvistava ja instrumentaalinen tuki (Salmela 2006, 29). Kun taas Cohen ja Syme korostavat sosiaalisen tuen materiaalista ja informatiivista puolta (Cohen & Syme 1985, 4). Instrumentaalinen tuki on taloudellista tukea, aineellisia resursseja ja tarvittavia palveluja. Instrumentaalista tukea on kutsuttu myös avustukseksi, aineelliseksi tueksi ja konkreettiseksi tueksi. (Cohen & Wills 1985, 313.)

Linderborgin, Suonion ja Lassilan (2014) mukaan sosiaalityö on yksi keskeinen tapa toteuttaa sosiaalista tukea. Sosiaalityöllä pyritään edistämään yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen hyvinvointia. Sosiaalinen tuki sisältää konkreettista auttamis- ja neuvontatyötä, joka pitää sisällään esimerkiksi erilaisten sosiaaliturvaetuksien hakemista, asumisen tukemista ja muita kuntouttavia elementtejä, joilla pyritään tukemaan asiakkaan yhteiskunnan normien mukaista elämää. Sosiaalityön ollessa kokonaisvaltaista tukea, sisältää sosiaalinen tuki muutakin kuin konkreettista auttamista. (Linderborg, Suonio & Lassila 2014, 13.) Se voi olla niin vuorovaikutuksellista kuin materiaalistakin tukea (Colvin & Cullen & Vander Ven 2002, 24; ref. Linderborg ym. 2014, 10).

Sosiaalista tukea voi määritellä monella tavalla korostaen tuen eri osa-alueita sekä nimittäen tuen muotoja eri käsittein. Eri määritelmässä aineellista tukea on kutsuttu myös materiaaliseksi, konkreettiseksi tai instrumentaaliseksi tueksi. Myös Kumpusalon (1991) ja Kinnusen (1999) käyttämä toiminnallinen tuki voi sisältyä konkreettiseen tai instrumentaaliseen tukeen. Tiedollinen tukea oli määritelmässä nimitetty myös päätöksen teon tueksi tai informatiiviseksi tueksi. Myös Harterin (1985) vahvistavan tuen voi katsoa kuuluvaksi tiedolliseen tukeen. Tardy (1985) ja House (1981) olivat erottaneet arviointi tuen omaksi muodokseen, kun muissa määritelmässä se oli sisällytetty tiedolliseen tukeen. Emotionaalinen tuki oli määritelmässä nimetty yhteneväisesti, mutta sisältö saattoi vaihdella. Sosiaalisen tuen monista määritelmistä huolimatta, ne kaikki sisältävät samoja piirteitä (Williams ym. 2004, 955). Määritelmät eroavat toisistaan sen suhteen, miten laajasti sosiaalinen tuki ymmärretään (Ellonen 2008, 49).

3.3 Sosiaalisen tuen ulottuvuudet

Sosiaalinen tuki voi Kumpusalon (1991) mukaan olla suoraan yksilöltä toiselle annettua apua tai ammatti-ihmisen antamaa tukea. Sosiaalisen tuen lähteet voidaan jakaa kolmeen ulottuvuuteen sosiaalisten suhteiden läheisyyden mukaan: primaari, sekundaari ja tertiaari. Primaaritasoon kuuluvat perhe ja läheisimmät. Sekundaaritaso tarkoittaa ystäviä, sukulaisia, naapureita ja työkavereita. Tertiaaritasoon kuuluvat alan koulutuksen saaneet viranomaiset sekä julkiset ja yksityiset palvelut. (Kumpusalo 1991, 15–16.) Kinnunen (1998) on jaotellut sosiaalisen tuen tuottajat kolmeen tekijään: henkilökohtaiseen tuttavuuteen perustuvat, vertaisuuteen perustuvat sekä syy- ja normiperusteiset toimijat. Henkilökohtaiseen tuttavuuteen perustuvia toimijoista voi mainita perheenjäsenet, sukulaiset ja naapurit.

Vertaisuuteen perustuvia toimijoista esimerkkinä ovat lähiyhteisöjen jäsenet. Syy- ja normiperustaisiin toimijoihin luetaan kuuluvaksi palkkatyönään sosiaalista tukea tuottavat ammattiauttajat. (Kinnunen 1998, 77.) Eri tuen tuottajien merkityksen kokeminen vaihtelee tuen laadun ja tuen tarpeen mukaan (Kinnunen 1998, 78). Syväsen ym. (2015, 157) mukaan sosiaalisen tuen yhteisöt muodostuvat henkilöistä, joiden puoleen voi kääntyä tukea, neuvoja ja kannustusta tarvitessaan.

Sosiaalisen tuen muodoissa voidaan erottaa osittain tuen määrä ja laatu. Aineellisen tuen määrää voidaan arvioida esimerkiksi rahassa, mutta muiden tukien muodoissa tuen laatu ja oikea-aikaisuus ovat ratkaisevampia. (Kumpusalo 1991, 15.) Salmelan (2006) mukaan määrällisyydellä tarkoitetaan sitä, kuinka paljon yksilö saa tukea tärkeiksi kokemiltaan ihmisiltä. Laadullisesti sosiaalinen tuki voidaan jakaa ehdottomaan tai ehdolliseen tukeen sen mukaan, kokeeko yksilö saavansa tukea ehdoitta vai pitääkö tuki ansaita käyttäytymällä tietyllä tavalla. Sosiaalinen tuki tarkoittaa yksilön kokemuksia eri sosiaalisen tuen lähteiltä saadusta hyväksynnästä, kunnioituksesta, arvonannosta, välittämisestä ja myönteisestä suhtautumisesta. Tuen katsotaan olevan ehdotonta, mikäli yksilö saa hyväksyntää ilman ehtoja ja vaatimuksia sellaisena kuin hän on. Tällainen tuki korostaa yksilön arvoa ihmisenä. Ehdoton tuki sisältää myös tunneperäisen, vahvistavan ja auttavan näkökulman. Ehdollisessa tuessa yksilö joutuu muuttamaan omaa minäänsä saadakseen hyväksyntää, eikä näin ollen ole positiivista sosiaalista tukea. Se ei tue nuoren normatiivista kehitystä, vaan voi aiheuttaa ongelmia. (Salmela 2006, 30–33.) Israel (1982) on referoinut sosiaalisesta tuesta tehtyjä tutkimuksia, joiden tieto viittaa siihen, että sosiaaliseen tukeen liittyvillä laadullisilla tekijöillä, kuten tunnesiteiden voimakkuudella, on suurempi vaikutus ihmisten terveyteen kuin tuen määrällisillä tekijöillä (Kumpusalo 1991, 19).

Sosiaalisen tuen merkitys vaihtelee erilaisissa sosiaalisissa suhteissa. Kumpusalon mukaan vain perhe ja lähiyhteisö voivat tarjota sosiaalisen tuen muodoista emotionaalista tai henkistä tukea, jotka ovat hyvinvoinnille välttämättömiä (Kumpusalo 1991, 15). Kuitenkin sosiaalityössä aidossa asiakkaan kohtaamisessa tulee olla mukana emotionaalinenkin tuki. Laitisen ja Kemppaisen (2010) mukaan emotionaalinen osallistuminen merkitsee työntekijän herkkyyttä asiakasta kohtaan, hänen elämäntilanteensa ymmärtämistä ja asianmukaista, aitoa suhtautumista. Asiakkaan arvokas kohtaaminen edellyttää sosiaalityöntekijän osallistumista tunneulottuvuudella. Tämä liittyy siihen, millaisena työntekijä hahmottuu asiakkaalle - byrokraattina vai ihmisenä. (Laitinen & Kemppainen 2010, 160.) Harterin (1994) mukaan läheisillä ja tärkeillä ihmisillä on suurin merkitys sosiaalisen tuen lähteenä. Kuitenkin eri ihmiset voivat kokea läheisiltä saadun sosiaalisen tuen merkityksen ja tehtävän eri lailla. (Salmela 2006, 29.) Lähiyhteisön asema sosiaalisen tuen takaajina koettiin Kinnusen (1998, 105)

tutkimuksessa suureksi, kun taas viranomaisten tuottaman sosiaalinen tuki oli melko vähämerkityksellistä. Helsen, Vollenbergh ja Meeuksen (2000) mukaan vanhempien sosiaalisen tuen merkitys vähenee nuoruusiässä, jolloin ystävien tuki korostuu. Vanhempien tuella on kuitenkin vahva yhteys emotionaaliseen hyvinvointiin. (Salmela 2006, 16.) Merkitystä arvioitaessa tulee ottaa huomioon, että ammattilaistoiminta on ihmisille laadultaan erilaista kuin henkilökohtaiseen tuntemiseen perustuva toiminta (Kinnunen 1998, 79).

Dekovicin ja Meeuksen (1995) mukaan vanhempien tuella on suurin merkitys nuoren kehitykselle ja hyvinvoinnille. Jos tämä tuen järjestelmä rikkoutuu, voi seurauksena olla nuoren epäonnistuminen myös muiden sosiaalisen tuen verkostojen luomisessa. (Salmela 2006, 35.) Kinnusen (1998) tutkimuksessa kokonaan sosiaalisen tuen ulkopuolelle jääneiden ryhmän muodostivat ihmiset, joille oli tyypillistä muun muassa toimeentulo-ongelmat, alhainen peruskoulutus, puutteelliset ihmissuhdeverkot ja epäluottamus erilaisiin hyvinvointipalveluihin (Kinnunen 1998, 96). Jälkihuollossa on myös nähtävissä ihmisryhmä, joka kieltäytyy jälkihuollosta ja jäävät vaille sosiaalista tukea. Harter, Marold, Whitesell ja Cobb näkevät sosiaalisen tuen puutteen ja heikon itsearvostuksen heijastuvan yleisenä pahoinvointina ja syrjäytymisriskinä (Salmela 2006, 16).

3.4 Tuen vaikutuksia

Sosiaalisen tuen välittymiseen vaikuttavat avun tarvitsija, hänen ongelmansa ja taustansa sekä tarjottava apu, tuen ajoitus ja tarjoaja (Kumpusalo 1991, 16). Jälkihuollossa tuki painottuu sosiaalisen selviytymisen parantamiseen. Tällöin asiakkaan osallistuminen ja aktiivisuus ovat toiminnan perusta (Kumpusalo 1991, 17). Tuen pitää olla oikea-aikaista ja saatavilla silloin, kun asiakkaan omat voimavarat ovat äärirajoilla. Mikäli tukea ei ole oikea-aikaisesti saatavilla, ongelmilla on taipumusta moninaistua ja muuttua laaja-alaisemmiksi. Asiakkaan hoidon suunnittelussa sosiaalinen tuki tulisi suunnitella asiakkaan tarpeiden mukaan. Ennenaikainen, väärin mitoitettu ja heikkolaatuinen tuki voi vähentää asiakkaan omatoimisuutta ja selviytymiskykyä lisäten riippuvuutta tuen antajiin. Yhteiskunnalle tämä aiheuttaa taloudellisia lisäkuluja, ylläpitää palvelujen suurkulutusta ja lisää opittua avuttomuutta. (Kumpusalo 1991, 17–21.)

Ellosen ja Korkiamäen (2006) mukaan hyvinvointia voidaan tarkastella monella tasolla. Se rakentuu niin makrotason toimintaympäristöissä kuin meso- ja mikrotasonkin. Viime aikoina on korostettu sosiaalisen pääoman merkitystä hyvinvoinnille. Sosiaalisen pääoman käsitteellä ei ole yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Se voidaan ymmärtää ihmisten välisissä formaaleissa ja informaaleissa suhteissa muodostuvaksi sosiaalisesti voimavaraksi. Sosiaalisen pääoman vaikutuksiin, muotoon ja määrään vaikuttavat perheen ja sen verkostojen ominaisuudet. Kaikilla sosiaalisilla suhteilla ei ole positiivisia vaikutuksia. (Ellonen & Korkiamäki 2006, 221–225.) Colemanin (1988) mukaan sosiaalista pääomaa tuottaa vain sellainen verkosto, joka kykenee muodostamaan ja ylläpitämään normeja. Keskeisiin sosiaalisen pääoman muotoihin kuuluu Colemanin mukaan myös vastavuoroisuuden velvoite ja tiedon kulku. Sosiaalisen pääoman muodostumisessa on tärkeää yhteisön jäsenten tutuus, luottamus ja toistensa kontrollointi. (Ellonen & Korkiamäki 2006, 225.) Sosiaalinen tuki on yksi sosiaalisen pääoman ilmenemismuoto (Ellonen & Korkiamäki 2006, 234).

Niemelän (2016) mukaan sosiaalityössä on löydettävissä kolme teoreettista tapaa ymmärtää hyvinvointia. Hyvinvoinnin ymmärtäminen tarpeen tyydytyksenä tai tarpeenmukaisuutena on sosiaalityön kannalta keskeistä. Tarpeilla tarkoitetaan ihmisen jokapäiväisessä elämässä olevia tarpeita. Voimavarakeskeisyys on myös yksi hyvinvoinnin lähestymistapa, jolloin sosiaalityön tavoitteena on lisätä ihmisen resursseja eli välineitä hyvinvoinnin tavoitteluun. Kolmas hyvinvoinnin teoreettinen ymmärtäminen korostaa toiminnan merkitystä hyvinvoinnin synnylle ja ylläpidolle. (Niemelä 2016, 98.) Kinnusen (1998, 77) mukaan ihmisten hyvinvointi toteutuu omien valintojen sekä muiden ihmisten toiminnan seurauksena.

Hyvinvoinnin ongelmien tarkasteluun voi soveltaa esimerkiksi stressiteoriaa. Sairauksien kehittymisessä on Kronholmin (1983) mukaan kaksi teoriaa: aktivaatioteoria ja hallintateoria. Näistä ensimmäisen avulla selitetään miten stressi voi johtaa somaattisiin muutoksiin ja hallintateorialla selitetään miten yksilö voi välttää sairastumisen. Jälkimmäinen kuvaa sitä, mikä estää ihmisen stressaantumisen ja mitkä tekijät lieventävät stressin vaikutuksia. (Kinnunen 1993, 64.)

Stressi voi viitata käsitteenä stressaaviin elämänmuutoksiin, mutta myös ympäristön ja yksilön vuorovaikutuksen epätasapainotilaan ja sen seurauksiin (Kinnunen 1993, 65). Stressiä syntyy vaativissa tilanteissa, joissa yksilöllä ei ole sopivaa selviytymiskeinoa. Sillä voi olla merkittäviä vaikutuksia terveyteen liittyviin käyttäytymismalleihin kuten esimerkiksi liialliseen alkoholinkäyttöön tai huonoon ruokavalioon. Se voi myös saada aikaan erilaisia itsehoitotilanteita. Stressin määrittely liittyy

läheisesti avuttomuuden tunteisiin. Avuttomuuden tunteet syntyvät koettaessa kyvyttömyyttä selviytyä tilanteessa, joka vaatii tehokasta ratkaisua. (Cohen & Wills 1985, 312.)

Nuoren jälkihuoltoon siirtymisen voidaan olettaa olevan tällainen stressaava elämänmuutos, sillä siinä nuoren elämä muuttuu oleellisesti. Kinnusen (1993) mukaan erilaiset elämänmuutokset vaativat yksilöä sopeutumaan, joten ne voidaan nähdä stressitekijöinä. Se koetaanko stressiä, riippuu henkilökohtaisista ominaisuuksista. Sama tilanne voi olla toiselle haaste ja toiselle uhka. (Kinnunen 1993, 67.) Nuoren muuttaessa omilleen, ympäristön vaatimuksen ja mahdollisuudet kasvavat, nuoren vastuu kasvaa ja samalla nuoren tuki vähenee. Nuoren käsitys itsestään saattaa olla vääristynyt lastensuojelu asiakkuuden myötä. Aiemmin muut ovat tehneet asioita puolesta ja määrittäneet mitä nuoren pitää tehdä, nuori on voinut laitostua. Tällainen psyykkinen kuormitus voidaan samaistaa stressiin (Kinnunen 1993, 68).

Stressitekijät voi rinnastaa Albrecht ja Adelmanin (1987) määrittelemiin epävarmuustekijöihin. He näkivät sosiaalisen tuen vahvistavan elämänhallinnan tunnetta vähentämällä tilanteeseen, itseän, toiseen tai vuorovaikutussuhteeseen liittyvää epävarmuutta. Tuen tarve voi heidän mukaansa syntyä: 1. kuormittavaan tilanteeseen liittyvästä epävarmuudesta, 2. itseän kohdistuvasta epävarmuudesta, joka aiheutuu siitä, millaisena yksilö näkee oman itsensä ja selviytymisensä, 3. vuorovaikutuskumppanin viestintäkäyttäytymistä kohtaan liittyvien odotusten epävarmuudesta, 4. tuen saajan ja antajan keskinäiseen suhteeseen liittyvästä epävarmuudesta esimerkiksi sen kestosta ja tulevaisuudesta. Sosiaalisella tuella tarkoitetaan sitä prosessia, jossa näihin tekijöihin liittyvä epävarmuus vähenee. (Mikkola 2006, 27.)

Sosiaalisella tuella on suorien hyvinvointivaikutusten lisäksi epäsuoria vaikutuksia. Näitä voi sanoa puskurivaikutuksiksi rasittavista elämäntilanteista selviytymiseen. (Kumpusalo 1991, 17.) Puskurivaikutuksesta puhuttaessa sosiaalisen tuen nähdään vaimentavan stressitekijän kuormitusta yksilöön. Näin sosiaalinen tuki edistää yksilön mukautumista elämänmuutoksiin ja kriisitilanteista selviytymiseen sekä vähentää stressitekijöiden vaikutusta kriisitilanteissa. (Mikkola 2006, 40; Cohen & Wills, 1985, 312.) Tuen puskurit suojelevat henkilöä potentiaalisilta erilaisten tapahtumien aiheuttamilta stressaavilta vaikutuksilta (Cohen & Wills 1985, 310).

Stressin hallinnassa hyvinvointia ylläpitävien tai parantavien tekijöiden nähdään joko vähentävän stressaavia tilanteita tai stressin kokemista tuottamalla hallinnan keinoja. Hyvinvoinnin kannalta ympäristöltä saatu sosiaalinen tuki on keskeisessä asemassa stressin hallinnassa (Kinnunen 1993, 72.) Sosiaalinen tuki vaikuttaa hyvinvointiin muun muassa auttamalla ratkomaan ongelmallisia elämäntilanteita, purkamalla emotionaalista kuormitusta ja vahvistamalla yksilön merkityksellisyyden tunnetta (Mikkola 2006, 6). Myös Kääriäinen ym. (2005, 30) näkevät koetun sosiaalisen tuen heikentävän haasteellisten elämäntapahtumien depressiivisiä vaikutuksia.

Stressistä selviytymisessä tiedollinen tuki auttaa määrittelemisessä, ymmärtämisessä ja selviytymisessä ongelmallisten tapahtumien kanssa. Tiedollinen tuki, joka auttaa uudelleen arvioimaan stressitekijää tai esittää asianmukaisia selviytymiskeinoja, torjuisi havaitun stressinhallinnan puutteen. Sosiaalinen kumppanuus, jolla tarkoitetaan ajan viettämistä muiden kanssa muun muassa virkistystoiminnassa, voi vähentää stressiä tyydyttämällä tarpeen sitoutumisesta ja yhteydenpidosta muiden kanssa. Instrumentaalinen apu taas voi auttaa vähentämään stressiä muun muassa suoralla instrumentaalisen ongelman ratkaisulla. Instrumentaalista tukea on kutsuttu myös avustukseksi, aineelliseksi tueksi ja konkreettiseksi tueksi. Tapahtumien arvioiminen stressaaviksi, johtaa usein ahdistuneisuuteen ja uhkaa itsetuntoa. Näissä oloissa arvostustuki voi tasapainottaa uhkia. (Cohen & Wills 1985, 313–314.)

Salmelan (2006, 50) mukaan useat tutkijat ovat todenneet sosiaalisen tuen kokemusten muokkaavan yksilön itsearvostusta. Hyvinvointi lisääntyy, kun ihmisellä on kykyä ja mahdollisuus vaikuttaa elämäntilanteisiinsa ja niiden määräytymisen ehtoihin. Tälle toiminnalle on tyypillistä tietty autonomisuus, jonka myötä syntyy mahdollisuus muuttaa elämäänsä. (Kinnunen 1998, 28.) Sosiaalisen tuen tehtävänä lähtökohtaisesti on tuen saajan resurssien lisääminen, jonka myötä autonomia lisääntyy. Tuki voi kuitenkin olla myös haitallista lisäten riippuvuutta. (Mikkola 2006, 62.) Mikäli työntekijä ottaa asiakkaalle kuuluvan vastuun ja pyrkii tekemään ratkaisun asiakkaan puolesta, hän ohittaa asiakkaan täysivaltaisena toimijana. Tuki on tällöin liiallista, eikä se tue asiakkaan omien voimavarojen ja taitojen kasvua (Jokinen 2008, 133). Liiallinen tuki ylläpitää ja vahvistaa riippuvuutta palveluista, siinä autetaan asiakas avuttomaksi.

Sosiaalisen tuen käsitteeseen linkittyy vastavuoroinen vuorovaikutus. Sosiaalisen tuen kautta vastavuoroiset teot tulevat näkyviksi. Vastavuoroisuuden lisäksi sosiaalisella tuella on myös emotionaalinen, arvioiva ja tiedollinen merkitys. Toimiessaan ihmiset tekevät arviota saamastaan tuesta ja sen

merkityksistä omaan elämään. Sosiaalisella tuen tiedollinen merkitys viittaa tiedon vaihtoon, joka auttaa asemoimaan itseään ja omaa elämäänsä suhteessa muihin. (Törrönen 2016, 41–42.) Sosiaalinen tuki näyttäisi vaativan ihmisten aitoa kohtaamista.

3.5 Tuen kokemuksen mahdollistuminen vuorovaikutussuhteessa

Arvokasta kohtaamista tavoittelevassa työssä työntekijältä vaaditaan sitoutumista ja motivoitumista työskentelemään ammattieettisten periaatteiden mukaan. Tämän lisäksi vaaditaan uskoa ja luottamusta ihmisyyteen. Jokaisella tapaamisella työntekijän on kyettävä ansaitsemaan asiakkaan usko luottamukseen ja pitkäjänteiseen työskentelyyn hänen hyväkseen. Asiakkaan arvokkaan kohtaamisen perustaan kuuluu asiakkaan ainutlaatuisuuden tunnistaminen työskentelyn lähtökohtana, määrätietoinen tunteiden ilmaisu, hallittu emotionaalinen osallistuminen, asiakkaan hyväksyminen sellaisena kuin hän on, tuomitsemattomuus, itsemääräämisoikeuden tunnustaminen sekä luottamuksellisuus. (Laitinen & Kemppainen 2010, 153; Banks 1995.)

Asiakkaan ja sosiaalityöntekijän kohtaaminen on omanlainen ja ainutlaatuinen sosiaalinen vuorovaikutustilanne, johon vaikuttavat monet erilaiset tekijät. Asiakkaan elämäntilanne saattaa olla sellainen, joka on vienyt häneltä ihmisarvoa, itsenäisyyttä ja elämässä onnistumisen kokemuksia. Tällaisessa tilanteessa työskentely vaatii erityistä ihmisarvon kunnioittamista. Ihmisarvo on sosiaalityön eettisissä periaatteissa keskeisin arvoperusta. Se toteutuu siinä, miten asiakas tulee kohdatuksi ja miten hän tuon kohtaamisen kokee. Asiakkaan kokemus siitä, miten hän säilyttää ihmisarvoiset kasvonsa tilanteessa, jossa hän joutuu käsittelemään asioitaan, joissa on epäonnistunut tai jotka liittyvät elämän hyvinvointivajeisiin. (Niemelä 2014, 5–6.) Asiakkaan ihmisarvon kunnioittaminen ja mahdollisuuksien korostaminen luovat toivoa, tekevät kohtaamisen mahdolliseksi (Laitinen & Kemppainen 2010, 163). Jokainen ihminen on arvokas ominaisuuksistaan, taustastaan tai teoistaan riippumatta, juuri sellaisena kuin hän on. Asiakkaan ainutlaatuisuuden tunnistaminen on arvokkaan kohtaamisen perusta (Laitinen & Kemppainen 2010, 153).

Jälkihuollossa tuen vastaanottamista saattaa vaikeuttaa nuoren ennakkokäsitys jälkihuollon luonteesta, sen ollessa osa lastensuojelua. Lastensuojelua leimaa yleisesti sen valta ja kontrolli. Mikäli nuori kokee jälkihuollon kontrollina, saattaa se olla esteenä tuen kokemiselle. Mikäli taas nuori on

sijaishuollon aikana hyväksynyt lastensuojelun toimet, nähnyt sen hyvää tarkoittavan merkityksen ja kokee saaneensa tukea, on tilanne eri. Tuen kokemiseen vuorovaikutuksessa vaikuttaa yksilön käsitystä omasta merkityksellisyydestään vuorovaikutuksessa sekä käsitys muista vuorovaikutuksen osapuolista (Mikkola 2006, 53).

Larssonin ja Starrinin (1990) mukaan asiakkaan tunteiden ilmaisu edellyttää turvallisuuden tunnetta ja riittävän läheistä suhdetta työntekijään. Työntekijä voi näiden kehittymistä edistää muun muassa keskustelemalla arkisistakin aiheista. Asiakkaan kokiessa työntekijän turvalliseksi, tunteista ja kokemuksista puhuminen mahdollistuu. Tämän emotionaalisen tason saavuttamisen myötä asiakas on valmis vastaanottamaan myös informaatiota. Näin ollen työntekijäasiakassuhde näyttäisi olevan tärkeä merkityksellinen tekijä tuen kokemiselle. Jokisen (1995) tutkimuksessa tuen kokemuksen nähtiin syntyneen vuorovaikutuksen ollessa hyvää ja kun asiakkaalle oli syntynyt luottamussuhde ammattilaiseen. Hyvään vuorovaikutukseen sisältyivät kuuntelemisen taito, rohkaiseminen avoimeen vuorovaikutukseen sekä arvostetuksi tuleminen tunne. Tuen antajan ja tuen saajan välinen luottamuksen syntyminen edellyttää riittävää vuorovaikutusta ja arvostuksen osoittamista. (Mikkola 2006, 69–71.)

3.6 Sosiaalisen tuen käsite tässä tutkimuksessa

Sosiaalisen tuen merkitys vaihtelee erilaisissa sosiaalisissa suhteissa. Yksilön sosiaalisen tuen tuottajia ovat henkilökohtaiseen tuttavuuteen perustuvat toimijat, vertaisuuteen perustuvat toimijat sekä syy- ja normiperustaiset toimijat kuten palkkatyönään sosiaalista tukea tuottavat ammattiauttajat (Kinnunen 1998, 77). Kaikilla sosiaalisen tuen tuottajilla on vaikutusta ihmisten hyvinvoinnin toteutumiseen, mutta tässä tutkimuksessa keskitytään syy- ja normiperustaisten toimijoiden tuottamaan sosiaaliseen tukeen eli tertiäaritason tukeen. Kinnusen (1998, 105) tutkimuksessa lähiyhteisön asema sosiaalisen tuen takaajina koettiin suureksi, kun taas viranomaisten tuottaman sosiaalinen tuki oli melko vähämerkityksellistä. Näkemykseni mukaan jälkihuollossa olevalla nuorella, jolla siteet omiin vanhempiinsa ja lähiyhteisönsä ovat mahdollisesti katkenneet tai heikenneet, korostuu jälkihuollon tarjoaman sosiaalisen tuen merkitys.

Rikosseuraamusalalla sosiaalinen tuki ymmärretään sellaisiksi auttamistyön muodoiksi, joilla on tavoitteena laaja-alaisesti edistää yksilön toimintakykyä, selviytymistä ja hyvinvointia (Linderborg ym.

2014, 13). Ymmärrän, että lastensuojelun jälkihuollossa on tämä sama pyrkimys. Salmelan (2006, 166) mukaan sosiaalinen tuki on sosiaalista hyväksyntää, kunnioitusta, arvontoa, välittämistä ja positiivista suhtautumista. Nuorten kokemus jälkihuollosta liittyy nuoren ja työntekijän väliseen vuorovaikutukseen.

Tässä tutkimuksessa sosiaalista tukea tarkastellaan määrittelemällä jälkihuollon työntekijän ja nuoren sosiaalisen suhteen sisältöä. Tarkoitus on nostaa esiin tuen antajan ja kokijan välisen vuorovaikutuksen sekä tuen kokemuksen yhteyksiä. Tässä tutkimuksessa sosiaalisella tuella tarkoitetaan tiedollista, emotionaalista ja aineellista tukea. Tiedollinen tuki sisältää muun muassa neuvot, ohjauksen, opetuksen, palautteen, arvioinnin ja muun päätöksen teon vahvistamiseksi tarvittavan tiedon sekä erilaiset palvelut. Emotionaalinen tuki sisältää empatian, luottamuksellisuuden, rohkaisemisen, välittämisen, arvostuksen, kannustuksen sekä henkisen tuen, johon näen kuuluvaksi halukkuuden auttaa ja kulkea asiakkaan rinnalla. Aineellisella tuella tarkoitetaan nuorelle tarjottavia aineellisia asioita kuten raha ja sen mahdollistamat asunto, kodinperustamishankinnat, opiskelu ja niin edelleen. Jälkihuollon tuen tulisi sisältää näitä kaikkia sosiaalisen tuen muotoja.

Näen Mikkolan (2006, 24) tavoin sosiaalisen tuen prosessina, jossa tuki rakentuu. Sosiaalisen tuen muodot näyttäisivät tarvitsevat toisiaan. Sosiaalisen tuen tiedollinen tuki muun muassa pohjaa emotionaaliseen tukeen. Tunneyhteys näyttäisi olevan perustana sille, että voi kokea saavansa tukea. Emotionaalinen tuki taas ei ole mahdollista, mikäli nuorelle ei tarjota palvelua. Kinnusta mukailten sosiaalinen tuki on julkisen järjestelmän toimintoja, joiden kautta pyritään luomaan edellytyksiä nuoren elämänhallinnan autonomisuudelle. Se viittaa toimintakäytäntöihin, joiden kautta pyritään turvaamaan yksilön hyvinvointi. Sen eri muodot vaihtelevat eri yhteyksissä. (Kinnunen 1999, 29.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimustehtävä

Klaus Weckrothin tavoin näen teorian olevan tutkimuksen ajatuspohja (Eskola & Suoranta 1998, 80). Jälkihuollon voidaan katsoa olevan tavoitteellisuutensa perusteella sosiaalista tukea. Kiinnostukseni kohteena oli selvittää, miten sosiaalinen tuki on toteutunut jälkihuoltotyössä. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia sosiaalisen tuen elementtejä nuorten kertomuksissa ilmenee. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää, mitkä tekijät edistävät sosiaalisen tuen kokemusta jälkihuollossa nuorten näkökulmasta. Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, pyrkimys löytää tosiasioita (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2014, 161). Sosiaalisen tuen käsitteellä pyrin tavoittamaan nuorille tarjotun jälkihuollon olemuksen, kuten teoreettiset käsitteet Hirsijärven, Remesin ja Sajavaaran (2014, 150) mukaan pyrkivät tekemään. Tavoitteena on jälkihuollon merkityksen ymmärtämisen syveneminen nuorten kokemusten kautta.

Tutkielmassani selvitin:

1. Miten sosiaalinen tuki ilmenee nuorten jälkihuoltokokemuksia koskevassa kerronnassa?
2. Minkälaisia merkityksiä nuoret antavat jälkihuollosta saamalleen tuelle?
3. Miten jälkihuolto tukee nuorten autonomiaa?

Tutkimuskysymysten avulla olen pyrkinyt nuorten kertomuksista nostamaan esiin, minkälaista sosiaalista tukea nuoret pitivät jälkihuollon toteutuksessa tärkeänä ja itselleen hyödyllisenä. On tärkeää tunnistaa, mikä on sosiaalisesti tukevaa missäkin olosuhteissa ja mikä taas ei (Williams ym. 2004, 958), näin ollen näin tärkeäksi pyrkiä etsimään nuorten kokemuksista, minkälainen sosiaalinen tuki edistää nuorten mahdollisimman suurta riippumattomuutta, omatoimisuutta ja taitoja tehdä valintoja omassa elämässään. Vastausten odotin kertovan myös millaisia odotuksia tai toiveita nuorilla on jälkihuollon toteuttamiselle. Tätä nuorten kokemuksiin pohjaavaa tietoa voitaisiin hyödyntää kehitettäessä jälkihuoltoa vastaamaan entistä paremmin nuorten tarpeita ja toiveita.

Kiviniemen (2015) mukaan laadullisen tutkimuksen voi nähdä prosessina, jossa aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Tutkimuksessa tutkimustehtävä, teorian rakentuminen, aineistonkeruu ja aineiston analyysi limittyivät toisiinsa ja muotoutuivat tutkimuksen edetessä. (Kiviniemi 2015, 74.) Tutkimusprosessi on eräänlainen oppimisprosessi, jossa tutkijan tietoisuus tarkasteltavasta ilmiöstä ja sitä ohjailevista tekijöistä kasvaa (Kiviniemi 2015, 80).

4.2 Tutkimusaineiston keruu

Keräsin aineiston yksilöhaastatteluilla. Haastattelu on hyvä keino päästä käsiksi toisen ihmisen kokemukseen (Laine 2015, 39). Tuomen ja Sarajärven (2006) mukaan laadullisessa tutkimuksessa pyritään muun muassa kuvaamaan ilmiötä ja ymmärtämään tiettyä toimintaa. Näin ollen oli tärkeää, että tieto kerättiin niiltä, joilla oli tietoa tai kokemusta tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 87–88.) Haastateltavien valinta oli harkittua ja tarkoitukseen sopivaa. Tällaiselle otokselle tyypilliseen tapaan, haastateltavien valintaan vaikutti myös niiden helppo saatavuus (Metsämuuronen 2006a, 45).

Hirsijärveä ja Hurmetta (2001) mukaillen haastatteluja voisi kutsua kohdennetuiksi haastatteluiksi muun muassa niistä syistä, että; 1. haastateltavat olivat kokeneet tietyn tilanteen eli jälkihuollon, 2. tutkijana olin alustavasti selviteltyt tutkittavana kohteena olevan jälkihuollon osia, rakenteita, prosesseja sekä kokonaisuutta, ja tämän analyysin avulla olin päätenyt olettamaan jälkihuollon olevan siinä mukana olleille sosiaalista tukea, 3. jonka perusteella olin muodostanut haastattelurungon ja 4. haastattelu suunnattiin tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin tilanteista, joita olen ennalta analysoinut (Hirsijärvi & Hurme 2001, 47).

Jälkihuollon työntekijät avustivat kriteerit täyttävien haastateltavien löytymisessä. Kokemustietoa omaavien kriteereinä olivat seuraavat: täysi-ikäinen, jolla on kokemusta jälkihuollosta; on ollut sijoitettuna laitoshoidossa ja asuu itsenäisesti; jälkihuolto konkreettisesti hoidetaan lastensuojelutoimistosta käsin, ei ostopalveluna. Tutkimusluvan saannin jälkeen lähetin jälkihuollon työntekijöille nuorille jaettavan informaatiokirjeen, jonka avulla he markkinoivat tutkimusta nuorille. Informoinnissa

tutkittaville kerrottiin tutkimusaiheesta, tavoitteista, tutkimusaineiston käsittelystä ja tutkimuksen jälkeisestä aineiston kohtalosta (Kuula 2011, 99). Jälkihuollon työntekijät kysyivät nuorilta kiinnostusta osallistua tutkimukseen sekä suostumusta yhteystietojen luovuttamiseen haastattelujen sopimista varten. Nuorten yhteystietojen saaminen vei yllättävän kauan aikaa. Lopulta suostumus yhteystietojen luovuttamiseen saatiin kymmeneltä nuorelta.

Otin yhteyttä yhdeksään nuoreen, joiden kanssa sovin haastatteluajan ja -paikan. Yksi tutkimukseen suostuneista ei asunut paikkakunnalla, joten jätin hänet tutkimuksen ulkopuolelle. Haastatteluista toteutui lopulta vain kuusi. Kaksi nuorista ei saapunut sovittuun haastatteluun, enkä tavoittanut heitä yrityksistäni huolimatta tämän jälkeen. Yhdelle nuorelle tuli este saapua sovittuun haastatteluun, jonka jälkeen en häntä enää tavoittanut puheluin enkä tekstiviestein. Muutamat haastattelun ajankohdat vaihtuivat, mutta lopulta toteutuivat. Haastateltavien yhteystietojen saamisesta haastattelujen loppuun saattamiseen kului aikaa kuukausi. Tässä yhdyn Eskolan ja Vastamäen toteamukseen, että haastatteluista sopiminen on yksi vaikeimmista vaiheista (Eskola & Vastamäki 2001, 37). Puheluita yrittäessäni ja tekstiviestejä lähettäessäni, pohdin milloin vapaaehtoisuus osallistumisesta muuttuu painostukseksi. Lopulta lähetin vielä tekstiviestillä ehdotuksen niille, joita en puhelimitse enää tavoittanut, että ovat yhteydessä, mikäli vielä ovat halukkaita osallistumaan tutkimukseen. Kukaan ei tähän tilaisuuteen enää tarttunut. On mahdollista, että alkujaan suostumuksen ja kiinnostuksen tutkimusta kohtaan nuori on osoittanut vain tutun työntekijän sitä kysyessä.

Eskola ja Vastamäen (2001) mukaan haastatteluun suostumisessa voi olla erilaisia motivoivia tekijöitä. Haastattelu tarjoaa haastateltavalle tilaisuuden tuoda esiin oman näkemyksensä, jopa päättäjille. Toisaalta haastateltava voi haluta kertoa kokemuksistaan saadakseen omat arvokkaat ajatuksensa muiden tietoon tai jotta kokemukset voisi hyödyttää muita samassa tilanteessa olevia. Motivaation lähtökohdana voi olla myös aiemmat hyvät kokemukset tutkimukseen osallistumisesta. (Eskola & Vastamäki 2001, 26.) Alkujaan tein päätöksen haastatteluiden sopimisessa, että en käytä lahjontaa eli haastatteluista ei seuraa palkintoa.

Haastatteluun osallistujista puolet oli tyttöjä ja puolet poikia. Heillä oli ajallisesti eripituisia kokemuksia jälkihuollosta. Iältään he olivat 19–20 -vuotiaita. Heidän sijoituksensa lastensuojelulaitoksiin olivat vaihtelevan pituisia, alle vuoden sijoituksesta noin kahdeksaan vuoteen. Sijoituspaikkoina olivat olleen niin kunnan omat kuin ostopalvelulaitoksetkin. Osalla nuorista sijaishuoltopaikat olivat sijaishuollon aikana vaihtuneet.

Haastattelun onnistumisen kannalta pyrin luomaan haastattelutilanteesta mahdollisimman häiriövapaa ja rauhallisen. Tästä syystä ehdotin ensisijaiseksi paikaksi julkista toimistotilaa, jossa tilan voi rauhoittaa ja keskittyä itse haastatteluun. Neljä kuudesta haastattelusta pidettiin toimistotilassa. Eskolan ja Vastamäen (2001) suosituksia noudattaen pyrin purkamaan haastattelupaikkana olleessa julkisessa tilassa sellaiset tekijät, jotka olisivat voineet saada haastateltavan tuntemaan itsensä epävarmaksi (Eskola & Vastamäki 2001, 29). Pyrin vähentämään tilassa eri rooleja muun muassa niin, että tutkija ja haastateltava istuivat vierekkäin sohvapöydän ääressä. Tilanteessa oli tarjolla myös kahvia. Haastattelun onnistumiseksi ja haastateltavalle mahdollisimman vaivattomaksi tekemiseksi tarjosin myös mahdollisuutta tehdä haastattelun haastateltavan kotona tai sen hetkisessä olinpaikassa. Tähän tilaisuuteen tarttui kaksi haastateltavista. Eskolaa ja Vastamäkeä (2001) mukailien haastetta kotona tehtävään haastatteluun toi se, että haastattelija ei voi eristää haastattelun häiriötekijöitä kuten perheenjäseniä tai kotieläimiä pois. Tutkijan tuli muistaa oma roolinsa häiriötilanteissa. (Eskola & Vastamäki 2001, 28.)

Haastattelujen alussa annoin nuorille laatimani informaatiokirjeen (LIITE 1) luettavaksi ja varmistin heidän suostumuksensa osallistumiseen. Kerroin heille mahdollisuudesta keskeyttää haastattelu. Koska kyseessä on niin sanottu arkaluontoinen aineisto, pyysin nuorilta suostumuksen tutkimukseen kirjallisena. Henkilötietolain mukaan sosiaalihuollon palveluita ja tukitoimia kuvaavat tiedot luokitellaan arkaluontoisiksi, joten niiden osalta pitää tutkittavien kanssa sopia kirjallisesti aineiston käytöstä, suojauksesta ja säilyttämisestä (Kuula 2011, 91–92).

Haastattelut olivat avoimia haastatteluja, joissa oli kuitenkin teemahaastattelun piirteitä. Teemahaastattelu on eräänlainen tutkijan aloitteesta tapahtuva keskustelu, jossa tutkija pyrkii saamaan selville haastateltavilta tutkimuksen aihepiiriin kuuluvia asioita (Eskola & Vastamäki 2001, 24; Tuomi & Sarajärvi 2006, 77). Teemahaastattelulle tyypilliseen tapaan haastattelun teema-alueet oli etukäteen määritelty (Eskola & Vastamäki 2001, 26). Teemat perustuivat tutkimuksen viitekehykseen, siihen mitä tutkittavasta ilmiöstä jo tiedetään (Tuomi & Sarajärvi 2006, 77; Eskola & Vastamäki 2001, 33). Teemarunko oli kaksitasoinen. Siinä oli aihepiirit ja niihin liittyviä apukysymyksiä. Tässä tutkimuksessa niissä oli huomioitu sekä jälkihuollon että sosiaalisen tuen eri osa-alueet. Laatimani teema-alueet ja apukysymykset toimivat lähinnä muistilistana. Eskolaa ja Vastamäkeä mukailien, se oli tutkijasta käsiteltävistä asioista (Eskola & Vastamäki 2001, 27), jonka avulla haastattelua pyrittiin ohjaamaan (Mäkinen 2006, 96). Listan avulla oli mahdollisuus varmistaa, että kaikki teemat tulivat käsitellyiksi. Sen avulla voi pyrkiä myös pitämään haastateltava aiheessa.

Haastatteluissa pyrittiin etenemään keskustelunomaisesti syventäen vastauksia (Metsämuuronen 2006b, 115; Hirsijärvi & Hurme 2001, 48). Pyrkimys oli keskustella tietystä aiheesta, jolloin haastattelun voi katsoa muistuttaneen avointa haastattelua (Eskola & Vastamäki 2001, 27). Haastattelijana pyrin saamaan selville, miten haastateltavalla jälkihuollon merkitykset rakentuivat (Hirsijärvi & Hurme 2001, 49). Haastattelu mahdollisti tutkijalle selventää ilmausten sanamuotoja ja oikaista väärinkäsityksiä (Tuomi & Sarajärvi 2006, 75). Haastattelijana oli mahdollista ohjata haastattelun kulkua ja pyrkiä motivoimaan haastateltavaa (Metsämuuronen 2006b, 113; Eskola & Suoranta 1998, 85). Kysymysten ohjaava vaikutusta vastauksiin oli pyrittävä minimoimaan, jotta se soveltuu kokemuksiä tavoittelevaan tutkimukseen. Täysin tätä ohjailua ja vastatusten rajaamista ei avoimessakaan haastattelussa pysty poistamaan. Avoin kysymys ei kuitenkaan välttämättä ohjaa vastauksen sisältöä, vaan se ohjaa keskustelun tietyille alueelle. (Laine 2015, 39.) Teemahaastattelu tuo haastateltavien äänen kuuluviin, heidän antamansa merkitykset asioille ovat tärkeitä (Hirsijärvi & Hurme 2001, 48).

Haastateltavien vähäinen määrä mahdollistaa tämän tyyppisen haastatteluaineiston keräämisen. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin, joten tutkimuksessa aineiston koolla ei ole välitöntä vaikutusta tutkimuksen onnistumiseen (Eskola & Suoranta 1998, 61). Aineisto toimii tutkijan apuna, tämän pyrkiessä rakentamaan tutkittavasta ilmiöstä teoreettisesti kestäviä näkökulmia (Eskola & Suoranta 1998, 62).

Haastattelussa taustatietoja kartoittaessa kysyin muun muassa nuoren ikää, sijoituksen kestoa ja sijoituspaikkaa, onko sijoitus ollut kunnan omassa vai ostopalvelulaitoksessa, miten hän sijoitukseen suhtautuu, onko nuorilla omia läheisiä tukenaan sekä tämän hetkinen tilanne. Jälkihuollossa olevien kokemukset menneisyydestä ja koetusta jälkihuollosta ovat erilaisia. Laineen (2015) mukaan se miten ihminen maailmansa kokee, on rakentunut hänen elämänsä historiansa tuloksena. Kaikki kokemukset merkitsevät meille jotakin ja kokemukset rakentuvat merkityksistä. Merkitykset eivät ole ihmisissä synnynnäisesti, vaan ne ovat kulttuurin tuotosta. (Laine 2015, 30–31.) Asioilla on ihmisille erilaisia merkityksiä ja näin myös jälkihuollolla voi olla nuorille erilaisia merkityksiä. Vaikka jälkihuollon nuorilla on yhdistäviä tekijöitä kuten laitoshuolto, ovat he kuitenkin kasvaneet erilaisissa elämismailmoissa ja kunkin elämänsä historia on erilainen. Metsämuuronen (2006b, 115) mukaan avoin haastattelu on tämän tyyppisille haastateltaville omiaan. Laadullinen tiedonkeruu tekee mahdolliseksi tunnistaa, mikä on sosiaalisesti tukevaa missäkin olosuhteissa (Williams ym. 2004, 957). Aivan yhtä tärkeää on, että laadullisilla menetelmillä voidaan tunnistaa mikä ei ole sosiaalisesti tukevaa, vaikka tarkoitus olisi hyvä (Williams ym. 2004, 958).

4.3 Aineiston analyysi

Tutkimusaineistoa kerätessäni nauhoitin haastattelut haastateltavien suostumuksella. Tämä muun muassa siitä syystä, että haastattelussa voitiin keskittyä läsnäolevasti keskusteluun, eikä kirjaamiseen näin mennyt aikaa. Nauhoittamalla haastattelut vältin myös unohduksia. Haastatteluja oli kuusi ja ne kestivät kukin keskiarvolta 50 minuuttia. Haastattelujen jälkeen pelkistin haastatteluaineiston (Tuomi & Sarajärvi 2006, 111). Kirjoitin nauhalla olevan tutkimusaineiston tekstiksi, jota oli helpompi käsitellä ja analysointi oli mahdollista (Metsämuuronen 2006b, 122). Litteroinnissa en purkanut aineistoa merkiten painotuksia, taukoja tai muuta sellaista, vaan purin sen sellaisenaan tekstiksi. Purin aineiston kokonaisuudessaan tekstiksi, jotta ei tarvitse jälkikäteen palata nauhoihin (Eskola 2015, 186). Lopulta poistin tekstistä kaiken asiaan kuulumattoman kerronnan, jonka jälkeen tekstiaineistoa jäi 57 sivua, jossa fonttikoko oli 12 ja riviväli 1½.

Haastatteluja lukemalla perehdyin niiden sisältöön. Aineistoa oli luettava useaan kertaan, jotta olenaisuus voi paljastua ymmärryksen myötä (Laine 2015, 42; Eskola 2015, 194). Tämän jälkeen järjestin aineistoa teemoittain (Eskola 2015, 194) niin, että jokaisen teeman alla oli kaikkien haastateltavien vastaukset tähän teemaan. Sisällönanalyysillä pyrin kuvaamaan tekstiaineiston sisältöä sanallisesti (Tuomi & Sarajärvi 2006, 107) sekä järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon, jotta selkeiden ja luotettavien johtopäätösten teko tutkittavasta ilmiöstä mahdollistuu (Tuomi & Sarajärvi 2006, 110). Pelkistin aineistoa karsien siitä tutkimukselle epäolennaista pois ja tiivistin informaatiota (Tuomi & Sarajärvi 2006, 111; Hirsijärvi & Hurme 2001, 137). Analyysin tehtävä on tiivistää ja jäsentää aineisto niin, että mitään olennaista ei jää kuitenkaan pois (Eskola 2015, 196).

Analyysiä tehdessäni pyrin tekemään havaintoja nuorten kertomuksista ja erityisesti siinä ilmenevistä sosiaalisen tuen tavoista ja muodoista sekä niiden välisistä yhteyksistä. Aineistoa lukiessani tein muistiinpanoja marginaaliin ja alleviivasin kiinnostavia tai mielestäni merkittäviä kohtia (vrt. Eskola 2015, 195). Kirjasin haastateltavien esiin tuomia merkityksiä lyhyempään sanalliseen muotoon, jonka jälkeen luokittelin merkityksiä tiettyihin luokkiin (Hirsijärvi & Hurme 2001, 137). Aineistoa luokitellaan ja jäsennetään eri tema-alueisiin, jotta se on helpommin tulkittavissa (Kiviniemi 2015, 83). Teemoittelun jälkeen alkoi varsinainen analyysi. Aineistoa tuli lukea riittävän monta kertaa, että siitä voi tehdä tulkintoja. (Eskola 2015, 195; Laine 2015, 42.)

Aineiston ryhmittelyssä kävin haastatteluaineiston alkuperäisilmaukset läpi ja etsin niistä samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa tai eri asiaa ilmaisevat käsitteet ryhmittelin omiksi luokiksi, jotka nimesin luokan sisältöä kuvaavalla käsitteellä. (Tuomi & Sarajärvi 2006, 112.) Aineiston analysoinnilla pyrin kehittämään kerätystä aineistosta käsitteellisiä ydinteemoja (Kiviniemi 2015, 84). Aineiston analyysin luokittelu perustuu aikaisemman tiedon pohjalta luotuun kehykseen tai tiettyyn näkökulmaan (Tuomi & Sarajärvi 2006, 116; Hirsijärvi & Hurme 2001, 137). Aineisto jaotellaan merkityskokonaisuuksiksi, joista pyritään muodostamaan kokonaiskuva (Laine 2015, 46). Merkitysten tulkinnassa pyritään löytämään piirteitä, joita ei ole suoranaisesti sanottu (Hirsijärvi & Hurme 2001, 137). Analyysissa palasin aiemmin esitettyyn teoriaan ja tarkastin, saiko teoriasta johdettu hypoteesi tukea keräämältäni aineistolta (Eskola 2015, 188).

4.4 Eettiset kysymykset ja luotettavuus

Ihmistieteiden eettiset normit perustuvat pääsääntöisesti seuraaviin periaatteisiin: hyöty periaate, vahingon välttämisen periaate, autonomian kunnioituksen periaate ja oikeudenmukaisuuden periaate. Näiden lisäksi tulee noudattaa tieteen sisäisen etiikan periaatteita ja tutkittavia koskevien tietojen luottamuksellisuutta. (Kuula 2011, 59.) Tutkimuksessa on tärkeä noudattaa ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta (Eskola & Suoranta 1998, 56).

Nuorten tuoma palaute voi parhaillaan edesauttaa jälkihuollon kehittämistä. Haittana voi kuitenkin olla nuorille arkaluontoisten asioiden nostattamat muistot ja tunteet. Tutkimus voi aiheuttaa henkisiä vahinkoja, mutta tätä pyrin välttämään luottamuksellisuudella ja nuorten kunnioittavalla kohtaamisella haastattelutilanteessa (Kuula 2011, 62). Yksilöhaastatteluissa haastateltava sai mahdollisuuden turvallisesti tuottaa tietoa omana itsenään. Tutkimuksessa pyrin kunnioittamaan ihmisten itsemääräämisoikeutta. Nuoret saivat tietoa tutkimuksesta etukäteen ja heillä oli sen jälkeen mahdollisuus valita osallistuvatko he tutkimukseen vai eivät (Kuula 2011, 61; Eskola & Suoranta 1998, 56). Luottamuksellisuutta pyrin lisäämään sillä, että aineiston käytöstä ja säilyttämisestä sovittiin ennen lopullista tutkimukseen suostumista (Kuula 2011, 64).

Haastattelut perustuivat siis vapaaehtoisuuteen (Hirsijärvi ym. 2014, 25). Aineiston keruu toteutettiin julkisen organisaation yhteydessä, joka saattoi vähentää tosiasiallista vapaaehtoisuutta (Kuula 2011,

145). Tutkimuksessani informaatiokirjeen antajina ja suostumuksen kysyjinä toimivat jälkihuollon työntekijät. Tässä oli vaarana, että nuori suostui tutkittavaksi suhteen säilyttämiseksi työntekijään. Olikin tärkeää informoida tutkittavia siitä, että osallistumatta jättäminen ei vaikuta heidän palveluihinsa (Kuula 2011, 146). Näen tosiasiallisen vapaaehtoisuuden kuitenkin toteutuneen. Vaikka jälkihuollon työntekijät osallistuivat tietyt kriteerit täyttävien haastateltavien tavoittamiseen, eivät he kuitenkaan saaneet viime kädessä tietää ketkä osallistuivat tutkimukseen. Tutkittavilla oli mahdollisuus perua osallistumisensa milloin tahansa (Kuula 2011, 87).

Tutkielman tekemisessä olen pyrkinyt toimimaan niin, että se olisi luotettava ja kattava. Koin tärkeäksi saada nuorten omat kokemukset jälkihuollosta esiin. Heidän tavoittamiseksi tuntui luontevalta keinolta tavoittaa heidät heille tutun jälkihuollon työntekijän kautta. Näin heidän oli mahdollisuus saada informaatiota tutkimuksesta heille turvallisissa olosuhteissa.

Luotettavuutta heikentävänä tekijänä voi nähdä nuorten valikoitumisen haastatteluihin. Suostuivatko haastatteluihin vain aktiiviset nuoret eli niin sanotut hyvät esimerkit? Tutkijana minulle jäi epäselväksi, onko kaikille tietyt kriteerit täyttävälle nuorille tarjottu mahdollisuus osallistua tutkimukseen. Tutkimuksen perusteella ei voida yleistää asioita, sillä haastateltavat kattavat hyvin pienen osan kaikista samat kriteerit täyttävistä jälkihuollosta kokemuksia omaavista nuorista. Nyt ei voi tietää keiden kokemukset jälkihuollosta jäivät tavoittamatta ja millaisia heidän kokemuksensa ovat olleet. Tutkimuksen tarkoitus oli tutkia jälkihuoltoa sosiaalisen tuen näkökulmasta ja nostaa sen elementtejä esiin, joten juuri nämä niin sanotut aktiiviset nuoret voivat tuoda esiin elementtejä, joihin jälkihuollossa tulisi panostaa. Kuten Eskola ja Vastamäki (2001, 40) kirjoittavat, että haastatteluja on todennäköisesti riittävästi, kun ne alkavat toistaa itseään eikä niissä ilmene enää uutta.

Henkilötietolain mukaan tiedot, jotka kuvaavat sosiaalihuollon palveluita ja tukitoimia luokitellaan arkaluontoisiksi tiedoiksi. Niiden osalta pitää tutkittavien kanssa sopia kirjallisesti aineiston käytöstä, suojauksesta ja säilyttämisestä. (Kuula 2011, 91–92.) Tästä syystä haastattelun alussa kävin tutkittavien kanssa informaatiokirjeen sisällön läpi ja he allekirjoituksellaan varmistivat suostumuksensa. Kukaan nuorista ei enää tässä vaiheessa kieltäytynyt. Tutkittavat itse määrittivät yksityisyyden rajat, päättäessään osallistuivatko ja kuinka tarkasti yksityisyydestään kertoivat (Kuula 2011, 80). Oli hyväksyttävää, mikäli joku ei halunnut kokemuksistaan kaikkea puhua. Oletettavasti aihepiirin liian arkaluonteiseksi kokevat eivät alun alkaenkaan osallistuneet tutkimukseen (Kuula 2011, 136). Haastat-

teluun osallistumisesta tai siitä kieltäytymisestä ei seurannut mitään palkintoa tai sanktiota. Tutkittavien ja tutkijan välillä ei myöskään ollut sellaista suhdetta, joka olisi voinut olennaisesti vaikuttaa tietojen antamisen vapaaehtoisuuteen tai tiedon luotettavuuteen (Eskola & Suoranta 1998, 55).

Henkilötiedot tuli käsitellä niin, että tutkittavien yksityisyyden suoja ei vaarannu (Kuula 2011, 87). Tunnistamattomuudella pyritään suojaamaan tutkittavia mahdollisilta negatiivisilta seurauksilta. Sen lupaaminen saattoi mahdollistaa rehellisten vastausten saamisen (Kuula 2011, 201). Anonymisoin aineiston muuttamalla tunnisteet niin, että yksittäistä tutkittavaa ei voi välittömästi aineistosta tunnistaa (Kuula 2011, 112). Suorat tunnisteet muutin aineiston litteroinnin yhteydessä koodeiksi. Tunnistettavuuden estämiseksi olen koodannut haastattelut niin, että sukupuoli ei erotu. Tutkimusraportin tulososiossa olen pyrkinyt huolehtimaan, että tutkittavien henkilöllisyys ei paljastu (Eskola & Suoranta 1998, 57). Tästä syystä aineisto on koodattu neljä kertaa eli jokaisessa analyysissä kuvaavassa alaluvussa on käytetty erilaista koodausta. Tällä pyrin vahvempaan tunnistamattomuuteen ja tietosuojaan. Koodaustaulukot ovat tutkijan hallussa. Tutkittaviin viitataan tässä tutkimusraportissa numeroilla ja kirjaimilla (Mäkinen 2006, 115).

Kerättyä aineistoa käytetään ainoastaan tämän pro gradu -tutkielman tekoon ja se hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tutkimuksen ajan aineistoa säilytetään tekijän tietokoneella salasanan takana. Tutkimusaineistoa ei luovuteta eikä tutkimukseen osallistuvien yksityisasioiden paljasteta ulkopuolisille (Mäkinen 2006, 148; Kuula 2011, 115). Aineistojen käytössä noudatetaan vaitiolovelvollisuutta, joka tarkoittaa, että tutkija pysyy tutkijan roolissa, eikä siirry esimerkiksi sosiaalityöntekijän rooliin, jossa käyttäisi tietoja muuhun kuin tutkimuksen tarkoituksiin (Kuula 2011, 92).

Omassa tutkimusprosessissani tutkijan asema suhteessa tutkittaviin toi vaikeutta työkokemukseni jälkihuoltotyöstä. Tutkijana tuli kuitenkin pyrkiä pysymään neutraalina, vaikka olisi kohdannut tutkittavien voimakkaita mielipiteitä (Kuula 2011, 155). Eettiset kysymykset ovat tutkimuksen luotettavuudenkin kannalta tärkeitä. Tuloksia ei saa kaunistella tai esittää tekaistuja havaintoja (Hirsijärvi ym. 2014, 26). Tutkimusta tehdessä tuli jatkuvasti pitää mielessä, että ”todellisuus” tulee rakentaa haastateltavien kokemuksista, vaikka se poikkeaisi omasta näkemyksestäni. Piti kiinnittää huomiota, että omat näkemykset jälkihuollosta eivät vaikuta tulosten tulkintaan. Tämä kaikki vaati itsekuria ja jatkuvaa kriittistäkin reflektointia. Olen pyrkinyt tutkimuksessa tuomaan esiin sitä, miten olen tutki-

musta tehnyt, jolla pyrin osoittamaan sen luotettavuutta. Tutkimuksessa noudatetaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan hyvää tieteellistä käytäntöä koskevia ohjeita (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012) ja tutkimuksen protokollaa on käyty läpi yliopiston graduseminaareissa.

5 HAASTATTELUAINEISTON JÄSENNYS JA ANALYYSI

5.1 Tiedollinen tuki ja palvelut

Kumpusalon (1991, 14) mukaan tiedollinen tuki sisältää muun muassa neuvoja, opastusta ja opetusta, jonka avulla autetaan selviytymään vaikeista elämäntilanteista. Tiedolliseen tukeen sisältyy myös henkilökohtaisen rakentavan palautteen antamista (Salmela 2006, 28). Kumpusalo (1991, 14) erotteli erilaiset yksilölle annetut toiminnalliset asiat kuten esimerkiksi palvelut ja kuntoutuksen toiminnalliseksi tueksi. Tässä tutkimuksessa olen liittänyt palvelut osaksi tiedollista tukea, sillä palveluissa nuorille tarjotaan tiedollista tukea, johon kuuluu konkreettinen opastus- ja neuvontatyö. Konkreettinen opastus- ja neuvontatyö ei ole mahdollista ilman ajan tarjoamista asiakkaalle. En koe voivani erottaa jälkihuollossa toiminnallista ja tiedollista tukea toisistaan, sillä toiminnallisuus sisältää niin paljon tiedollisia piirteitä. Toiminnallisuudessa tieto lisääntyy ja siinä opitaan asioita. Tarjoamalle nuorelle riittävästi henkilökohtaista aikaa, mahdollistuu nuoreen tutustuminen, oikea-aikaisten ja tarpeenmukaisten palveluiden sekä opastuksen ja neuvonnan tarjoaminen.

Itsenäistymisvaiheessa nuori kohtaa paljon uusia asioita, jotka saattavat olla nuorille vaikeaselkoisia ja entuudestaan täysin tuntemattomia. Lastensuojelulaitoksessa arki on ollut hyvin erilaista kuin perinteisessä kodissa ja nuoren suhteet omiin sukulaisiin ovat saattaneet vaikeutua sijoituksen myötä. Hyvinvoinnin kannalta ympäristöltä saatu sosiaalinen tuki on keskeisessä asemassa stressin hallinnassa (Kinnunen 1993, 72). Tiedon tarjoaminen mahdollistaa nuoren osallisuuden itseään koskevaan päätöksentekoon. Jälkihuollossa täysi-ikäisellä nuorella on täysi vapaus tehdä valintoja ja hän on vastuussa päätöksistään.

Nuorten kertomuksissa saamastaan jälkihuollosta nousi esiin, että heidän tarpeisiinsa käytännön asioiden hoidossa oli yhtä nuorta lukuun ottamatta vastattu. Nuoret kokivat saaneensa konkreettista ohjausta ja neuvontaa, joka oli vaikuttanut positiivisen opettavaisesti heidän elämäänsä. Tiedollinen tuki oli auttanut ymmärtämisessä ja selviytymisessä ongelmallisten asioiden kanssa vähentäen stressiä (Cohen & Wills 1985, 313). Työntekijät olivat tarjonneet apua esimerkiksi sosiaalietuuksien haussa, etuuksissa olleissa epäselvyyksien selvittämisessä, laskujen maksamisessa ynnä muussa.

"nois Kela jutuis, ku mä en nyt niit osannu... ..niinku se selitti mul niinku tosi paljon, et millai ja tällai. Kyl siin ko toine vaa selittää tarpeeks, ni kyl siin oppii..." H2

"tarvii semmost, joka neuvoa asiois ja näyttää millai itsenäistytää" H3

"mä oli ihan pihalla kaikista niinku laskujen maksamisesta tai Kelan tukien hakemisesta... .. siel ne sit autto. Ne vaa niinko selitti, et miten tehdä" H5

Avustamisen lisäksi työntekijät olivat perinpohjaisella asioiden selittämällä edistäneet nuorten ymmärrystä. Tässä selittämisessä työntekijän tulisi käyttää sellaista kieltä, jonka nuori ymmärtää ja tiedollisen tuen sisäistäminen mahdollistuu. Sama tuli esiin Kinnusen (1998, 86) tutkimuksessa, jossa hyvinvointipalvelutuottajien kapulakielisyys mainittiin yhtenä tiedonsaantia vaikeuttavana asiana. Ymmärrettävä tiedollinen tuki voi edistää nuorten itsenäistä selviytymistään tulevaisuudessa.

"sit hän selittää mul niit, et mitä niinku, miten nää asiat siel menee" H6

"ei niin, että tämä lakipykälä nyt kertoo näin, vaan siis selittää sillai niinku maalaisjärjel, et tällai ny vaa ei voi ja tällai..." H2

Jotta nuori saa henkilökohtaista opastusta, tulee työntekijän tarjota hänelle aikaansa. Näin tuen oikea-aikaisuus mahdollistuu. Mikäli tukea ei ole oikea-aikaisesti saatavilla, ongelmilla on taipumusta moninaistua ja muuttua laaja-alaisemmiksi (Kumpusalo 1991, 17). Tuen oikea-aikaisuuden kokemiseen vaikutti myös työntekijän tavoitettavuus eli palvelun saanti. Nuorten jälkihuollon kohdalla näyttäisi, että nuoret tarvitsevat joustavampia muotoja kuin perinteiset virastoaike-asiointit, jotta tuen saanti mahdollistuu oikea-aikaisesti.

"nää soittoajat on ihan maanpäällinen, sanonko mikä" H1

"mä pysty ainoostaa sillee spontaanisti, et mä en pysty sillee, et mä varaa aja etukätee" H4

"mä soita melkei joka viikko, ko mul o Kela kans jotai ongelmii... ..työntekijä o auttanu mua niis tosi paljo... ..saan hänet helposti kiinni tai sit hän soittaa takas" H2

Joillekin haastattelemilleni nuorille oli tarjottu palveluna niin sanottua tiivistä asumisen tukea asumisyksikössä. Tukea oli tarjottu muun muassa tilanteissa, joissa nuorella ei ollut riittäviä arjenhallintataitoja selviytyä täysin itsenäisessä asumisessa. Tässä palvelussa nuoren oli mahdollista saada kokonaisvaltaista tukea, joka edisti kykyä selvitä tulevaisuudessa itsenäisesti.

"semmonen paikka mis saa opetella kaikkii just tukien hakemista ja laskuje maksamista ja oman asunnon huoltamista, pitämistä. Kyl mä sinne muutin ja se oli mun mielest iha hyvä niinku mulle siinä vaihees... ..mä en siin vaihees ollu mitenkää sillo semmonen, et mä olisin mitenkään hirveesti jaksanu tehdä mitään" H5

"neuvottiin kodinhoidossa ja oli apuu kapas käymisee ja tämmösee... ..No jos oli jotai vaikeit kanssakäymisii, niinku ihmissuhteita, ni mua neuvottii, sit myös isä-asias suhtautumine ja sen käsitteleminen... ..ne niinku autto mua näkemään asioit erilail, sillai, et mä sai niinku aikuistuu siin" H3

Osa nuorista koki saaneensa arjen taitoihin oppinsa jo ollessaan sijoitettuna lastensuojelulaitokseen tai kotonaan, eivätkä siitä syystä kokeneet tarvitsevansa tämän tyyppistä opastusta edes pienemmässä muodossa jälkihuollosta. Arjen askareita pidettiin itsestään selvyyksinä, eikä niistä juuri haastattelussa puhuttu.

"sielt (lastenkoti) o opittu aika paljo kaikkee... Kumminki ite joutu 15-vuotiaast vähintää, ni joutu tekee kaikkee (kodinhoitoon liittyvää)" H2

"mä pidän ruokaa ihan itsestään selvyutenä" H1

Yksi nuorista oli kokenut tarjotun asumisyksikköön muuton ainoaksi vaihtoehdoksi, jotta pääsi pois lastensuojelulaitoksesta. Hänen kertomuksestaan tuli ilmi, että hän ei ollut hyväksynyt huostaanottoaan, vaan koki sen enemmänkin rangaistuksena. Tiedollinen tuki oli puutteellista. Viranomaisilla ja nuorella ei ollut yhteistä ymmärrystä lastensuojelun toiminnasta, eikä näin ollen myöskään yhteistä tavoitetta toiminnalle. Tarjotun tuen vastaanottaminen oli näennäistä.

"se oli paljo parempi, et pääsi jonneki. Se oli niinku pienempi paha, et muuttaa (asumisyksikköön)" H4

Muutoinkin tarjotut palvelut kuten esimerkiksi perhetyö tai erilaiset kuntoutukset oli koettu toisinaan positiiviseksi hyvinvointia lisääväksi tueksi ja toisinaan taas tarpeettomaksi tai jopa elämää rajoittavaksi. Oikea-aikaisten ja tarpeen mukaisten palveluiden tarjoaminen vaatii asiakkaaseen ja tämän

elämäntilanteeseen tutustumista sekä asiakkaan kuulemista. Asiakkaan hoidon suunnittelussa sosiaalinen tuki tulee suunnitella asiakkaan tarpeiden mukaan (Kumpusalo 1991, 20). Palvelua tarjotessa nuori voi itse päättää ottaako sitä vastaan vai ei. Hänelle tulee antaa päätöksen tekonsa tueksi riittävät tiedot palvelun tarkoituksesta sekä erilaisista vaihtoehdoista. Autonomisuus antaa nuorelle mahdollisuuden muuttaa elämäntodellisuuttaan ja luoda hyvinvointia (Kinnunen 1999, 102).

"Täällä (tietty palvelu) oppinu paljon, saanut rutiinia elämään... ..et tää o tehny se isoimma muutokse mus" H6

"en mä oikeestaa ikin saanu sielt (nimeää palvelun) niinku mitää irti" H5

"mä en viitti ketää kaverii tuoda kylään, ku se (asumisyksikkö) o vähä niinku laitos, et ei niinku viitti..." H4

"Meil o nyt tarjottu (tiettyä palvelua) erittäin voimakkaasi... ..he o ollu huolissaan ainaki siitä et mä en niinku pärjää ja jos mä oonki yhtäkkii nii väsyny et mä laiminlöisin tota hoitoo..." H5

Muita nuorten kertomuksista mainittuja jälkihuollosta tarjottuja palveluja olivat muun muassa edunvalvonta, muuttoapu ja tukihenkilö. Nuorille oli tarjottu erilaisia työ- ja elinkeinotoimiston palveluja, ohjattu erilaisiin erityispalveluihin kuten esimerkiksi nuorisopsykiatrilalle. Vaikka nuorille oli tarjottu palveluja, ei nuorta ollut vain siirretty toisiin palveluihin, vaan tuttu työntekijä oli jatkanut hänen rinnallaan.

Pääosin nuorten kertomuksissa tuli esiin molemminpuolinen kunnioitus ja hyväksyntä. Jotkut nuoret olivat kokeneet saaneensa omasta toiminnastaan palautetta, jolla oli ollut vaikutusta heidän päätöksentekoonsa. Palautteen myötä nuorelle oli syntynyt mahdollisuus muuttaa omaa toimintaansa ja olla itseensä tyytyväinen, lisäten omaa hyvinvointiaan.

"kyl (työntekijä)mua väli vähä läksyttää, et miks ny tollai, mut ei se sit jää niinko siihe sillai... siin o vähä semmonen kunnioitus, et ei välttävät kehtaa sanoo sillai niinko jotai pahoi juttui nii suuraa, et ne sanoo vähä sillee (häpeillen), et tämmöne o vähä niinko tapahtunuu" H2

"se joskus sano mulle, et sun pitää niinku tehdä asioita, et sä voi niinku antaa joittenki asioiden estää sua elämästä sun elämää... ..se niinku jotenki siin mun elämäntilantees kolahti sillee voimakkaasti, et mä niinku enemmän teen asioita sillai, et mitkä tuntuu must hyvältä, ku joskus must tuntu et mä tein asioit sillee mileee ihmiset ois halunnu et mä teen..." H5

Monella nuorella sijaishuolto päättyy ennen kuin he ovat valmiita itsenäiseen elämään (Reinikainen 2009, 84). Eikä heillä aina ole riittävän tukevaa läheisverkosta tukenaan, jolloin jälkihuollon rooli korostuu. Jälkihuollon tulee tarjota nuorelle palvelua, josta nuori saa tiedollista tukea selviytymiseensä.

"mä olisin jääny iha heitteil, jos jälkihuoltoa ei olis ollu... ..et jos niinku on tiedostus ja tämmöset niinku nollis, et ei tied mistää hakemuksista tai mistää asioist mitää..." H3

"on joku ihminen kenel soittaa" H2

Kaikki nuoret eivät olleet kokeneet saaneensa riittävästi tietoa jälkihuollosta. Myöskään lastensuojelulaitos ei näyttänyt valmistelleen nuorta jälkihuoltoon. Tällöin nuori ei ole tiennyt mitä kaikkea jälkihuolto pitää sisällään taloudellisen tuen lisäksi eikä ole osannut pyytää tukea, vaikka sitä olisi tarvinnut. On tärkeää tarjota nuorelle riittävästi tietoa ja tutustua hänen todelliseen tilanteeseensa, jotta voidaan taata riittävä sosiaalinen tuki.

"mä en oikeestaa tiedä edes mitä niinku jälkihuoltoon kuuluu, siis mul ei oo sossut edes kertonut mitä kaikkee siihe kuuluu... ..mä joudui lukee vähän sitä niinku lastensuojelulakii, et niinku tietää vähä..." H4

"mä oon itte opetellu kaikki niinku tilisiirtoje teot ja kaikki pankkiasiat ja iha niinku A:sta Ö:hön asiakirjojen niinku täytöt ja..." H4

Jokainen nuori ei tarvitse konkreettista ohjausta ja neuvontaa esimerkiksi arkisista toimista suoriutumiseen, mutta saattaa kuitenkin kaivata tukea omien elämäntapahtumiensa ja ajatustensa käsittelyyn. Elämänhallintakyvyllä on merkittävä vaikutus henkiseen hyvinvointiin (Kinnunen 1993, 73). Henkinen tuki on tärkeää, jotta nuori voi rakentaa tulevaisuutta ilman raskaita menneisyyden taakkoja (Törönen & Vauhkonen 2012, 103).

5.2 Emotionaalinen tuki

Kumpusalon (1991, 14) mukaan emotionaalinen tuki sisältää empatiaa, rakkautta ja kannustusta, kun taas henkistä tukea on yhteinen aate, uskonto tai filosofia. Tässä tutkimuksessa henkinen tuki nähdään

kuuluvaksi emotionaaliseen tukeen. Thoitsin (1985) mukaan emotionaaliseen tukeen kuuluu huolehtiminen ja arvostaminen (Salmela 2006, 28). Arvostaminen pitää sisällään kunnioituksen, välittämisen, hyväksymisen ja tärkeänä pitämisen, joiden pohjalta voi syntyä luottamus. Emotionaaliseen tukeen liittyy myös tuen tarvitsijan tunteiden oikeuttamista, kuuntelemista ja rohkaisua (Mikkola 2006, 44).

Emotionaalisisessa tuessa työntekijän ja nuoren välinen keskinäinen vuorovaikutussuhde on avainroolissa. Toimiva vuorovaikutussuhde edellyttää laadullisia tekijöitä. Bardyn (2009, 43) mukaan vuorovaikutussuhteen laatu on yksi asiakastyön keskeisin onnistumiseen vaikuttava tekijä. Nuorten kertomusten perusteella yhdyin Kumpusalon (1991, 19) näkemykseen, jonka mukaan sosiaaliseen tukeen liittyvillä laadullisilla tekijöillä, kuten esimerkiksi tunnesiteiden voimakkuudella, on enemmän vaikutusta ihmisen hyvinvointiin kuin määrällisillä tekijöillä.

Nuorten kertomuksissa korostuivat nuoren ja työntekijän väliseen suhteeseen liittyvät asiat. Työntekijän persoonalla näyttäisi olevan yhteys siihen, miten nuoret kokevat jälkihuollon ja saavat emotionaalisen tuen kokemuksen tai jäävät sitä ilman. Nuoret kokivat vaistoavansa työntekijästä, milloin tämä välittää ja on oikeasti halukas auttamaan. Työntekijän tapa reagoida nuorten asioihin osoittaa työntekijän empatiakykyä.

"siit katseest ja siit hymyst mikä tulee ku astutaa ovest sisää ja kätellä ja sanotaa hyvää päivää... .. ni se näkee jo siit ja siit olemuksest ja siit rauhallisuudest. ... et ei oo kiire, on sujuva tahti, et niinku riittävästi aikaa vaiks ei ol aikaa, mut silti o sitä aikaa, et ko o tiukka niinku kalenteriajat ja kaikki, mut silti niinku pysyy hoitamaa ja tapaamaa siin ajas mitä on" H25

"se tapa milleen pystyy oleen niinku ihmisten lähellä, ni se kertoo tosi paljon, niinku kehonkieli ja tälle... ..jotenki kyl sen huomaa onko se semmone niinko rennompi" H21

"semmost niinku omaaki o kerrottu, et mu oma työntekijää o kertonu sitä omaaki. Antanu ittestääki jotai." H22

Haastattelemieni nuorten kertomuksissa tuli esiin, että he kaipaavat kumppania, jonka kanssa voivat keskustella arkisista asioista. Vaikka lastensuojelun sosiaalityö on velvoittavaa ja lainsäädännöllä määriteltyä, voi asiantuntijakeskeisyyttä pehmentää kohtaamalla ihminen ihmisenä. Asiantuntijakeskeisyyden ei tarvitse olla hierarkkista neuvontaa ja määrittelyä, vaan siinä asiakkaalle voi antaa tilaa.

Keskustelemalla arkisistakin asioista työntekijä voi edistää turvallisuuden tunnetta ja suhteen lähene- mistä, jonka myötä myös informaation vastaanottaminen mahdollistuu (Mikkola 2006, 69). Nuoret näkivät tärkeäksi jälkihuoltotyöntekijän rennon työtteen.

"iha vaa juttelees niitä näitä" H21

"jos ne o liikaa semmoset, jotenki ne välit, et mä oon nyt se sosiaalityöntekijä ja sä oot se nuori, et jotenki siin välil niinku pitää ol jotai semmost, et voi keskustella muistakin asioista jotenki..." H22

Vuorovaikutussuhteen syntymiseen ja emotionaalisen tuen kokemiseen vaikuttaa myös nuoren suhde omaan menneisyyteensä. Se, miten ihminen maailmansa kokee, on rakentunut hänen elämänsä tuloksena (Laine 2015, 30). Luottamuksen syntyminen ei ole itsestään selvyys jälkihuollossa olevalle nuorelle, jolla voi olla monenlaisia kokemuksia lastensuojelusta ja yleensäkin ihmisistä. Nuorella voi olla takanaan useita pettymyksiä ja hylkäämiskokemuksia. Ihmisen kokonaisvaltaisen kohtaamisen ja työntekijän saatavilla olon kautta voi syntyä luottamussuhde, jolloin auttaminen ylipäätään on mahdollista (Juhilan 2008, 76).

Luottamuksen synnyttyä nuoren on helpompi sitoutua lastensuojelun työskentelyyn. Avoimessa vuorovaikutuksessa nuorella on mahdollisuus osallistua ja tulla kuulluksi ilman pelkoa ja epä tietoisuutta. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 129.) Tämä sama asia tuli esille haastattelemiäni nuorten kertomuk- sissa. Sosiaalinen tuki oli ikään kuin rakentunut vuorovaikutusprosessissa. Jälkihuollon alkaessa kaikki nuoret eivät olleet luottaneet työntekijään ja tämän tarkoitusperiin. Ajan kuluessa ja useiden kohtaamisten jälkeen nuori oli voinut ymmärtää lastensuojelun tarkoituksen ja haluta tehdä yhteis- työtä.

"... mul o ollu ain toi sosiaalipuoli ollu semmonen punane vaate, et en mä o ikän uskaltanut puhuu, ko mä oo ain sit jotenki miettiny, et mult viedää jo- taki pois... ..et ko oo huomannu, et sit ku mä oikeesti puhu niil, ni ne oi- keesti ymmärtää ja yrittää tehd parhaas siin mu auttamises" H22

"mu o vaa itel jääny niinku semmonen hirvee, just noist mu nuoruude sosi- aalityöntekijöisst, ni hirvee trauma sosiaalityöntekijöihi, en ehkä sillee mi- tää hirveesti vapaudu, et ihan niitä näitä juttelen" H21

"se mun ajatusmalli, mitä mul oli sosiaalityöntekijöist, ni tietty se oli mul sem- most, et ne tulee käyttämään, mut niinku nyt tällä hetkel, ku mä ajattelen, ni ne niinku oikeesti halus tietää miten mul menee" H22

Selviytyminen on lopulta kuitenkin nuorista itsestään kiinni. Työntekijä on vain rinnalla kulkemassa ja tukemassa. Tuen kokemiseen vaikuttaa nuoren käsitys omasta merkityksellisyydestään vuorovaikutuksessa sekä käsitys muista vuorovaikutuksen osapuolista (Mikkola 2006, 53).

"et ei ne ois varmaa voinu mitenkää sillai tehd oikee mitää muut, ko en mä niinku oikee puhunu asioistani" H22

"ei oo ollu mitää huonoo kohteluu, vaa se o ollu just välittämist. Sen takii mua o niinku suojeltu ja rajotettu ja neuvottu ja rohkastu ja autettu" H25

"jos mä juttelen mun työntekijöiden kans, ne kysyy, et mitä mul kuuluu, ni se ei oo mitää small talkii, vaa se tuntuu silt, et niit oikeesti niinko kiinnostaa se asia" H21

Kärkkäinen (2010, 6) korostaa asiakkaan kokemukseen hyvästä vastaanotosta vaikuttavan tapaamisiin käytettävä aika, riittävän usein tapahtuvat tapaamiset sekä yhteyden saaminen sosiaalityöntekijään, joka tuli esille myös omassa tutkimuksessani. Haastattelemani nuoret olivat kokeneet työntekijän turvalliseksi ja luotettavaksi tavoittaessaan tämän helposti tukea tarvitessaan. Työntekijän tavoitettavuus ja kiireettömyys mahdollistavat tuen oikea-aikaisuuden ja nuori voi kokea itsensä tärkeäksi saadessaan apua.

"olen voinu soittaa mihi aikaan vaan ja puheluihin on vastattu, jopa neljän (virka-ajan) jälkeekin" H23

"vaik onki ny aikune, ni sillai, et on kumminki joku semmonen varmasti aikuine kenel voi soittaa, et mitä mä ny teen" H24

"Se et ihminen oikeesti välittää. Se millai tää sosiaalityöntekijä o ain puhunu mulle, millai se o kysyny asioit ja se mitä se on ehdottanu.. ...ja sit se o kuunnellu mua, et se ei oo vaa sanonu, et joo et kato meil loppuu nyt aika" H25

Nuori tarvitsee itsenäistyessään turvallisuuden tunnetta, tunteen siitä, että joku välittää hänestä ja jolta voi kysyä neuvoa (Laaksonen 2004, 10). Nuoret kokivat työntekijän yhteydenpidon kiinnostuksen osoituksena, välittämisenä ja huolenpitona. Työntekijältä vaaditaan ajoittain aktiivista ja kiinnipitävää työtettä, sillä nuoren voi olla vaikea pyytää apua. Välittämisenä koettu sosiaalinen tuki antaa nuorelle kokemuksen henkisten perustarpeiden tyydyttämisestä (Syvänen ym. 2015, 157) ja lisää näin nuoren hyvinvointia. Liian vähäinen tai yksisuuntainen yhteydenpito estää luottamuksellisen suhteen syntymistä.

"mun mielest se osottaa (sosiaalityöntekijä ottaa yhteyttä) jotenki silt sosiaalityöntekijältäki, et o kiinnostunu niist asioist" H22

"Ne on ollu mulle koko ajan silleen tosi hyviä... ...kyl ne mul välil itekki soittelee ja kyselee kuulumisii eli kyl ne ainaki ajattelee mua" H23

"pitää yhteyt nuoree sillai et tietää, et kaikki o ok" H24

"Et sossuki pitäis yhteyttä ja kysyis kuulumisii... ...jos pitäis yhteyttä ni olis helpompi puhuu" H26

"työntekijän pitäis ottaa yhteyttä. Must tuntuu, et nuoret ei ota hirvee herkästi yhteyttä ja sit ku o sellasii nuorii, jotka ajattelee, et kyl he pärjää niinku ilman, et ei he tarvii sitä apua, mut totuus o kyl se, et ei he pärjää... ...et ei kaikki vaa niinku aina jaksa pyytää sitä apua" H21

Nuoret olivat saaneet osakseen ymmärrystä ja hyväksyntää ja he olivat tulleet kuulluiksi. Tuen voidaan katsoa olleen laadultaan ehdotonta. Salmelan (2006, 30) mukaan tällainen tuki korostaa yksilön arvoa ihmisenä. Vastavuoroisessa suhteessa työntekijä oli voitu kokea turvallisena aikuisena, jonka kanssa voi keskustella omista henkilökohtaisista asioistaan ja kysyä apua. Tunteiden ilmaiseminen edellyttää muun muassa turvallisuuden tunnetta (Mikkola 2006, 69). Työntekijä tarjoaa jotakin muuta, mitä kaveripiiri ei kykene tarjoamaan.

"työntekijä o semmonen lempee ja ymmärtää tosi hyvi, et ei se niinku heti tyrmää kaikkii juttui, et sit niist keskustellaa ja se kans hoituu asiat" H24

"jokaisen tarvii joskus purkaa tunteitaan. Oon pystyny puhumaan vaikeista-kin asioista ja saanut tukea" H23

"mul se o tosi tärkeet et ihmiset ei niinku tuomitse mua sen takii, et mä olen (nimeää itsensä)" H21

"no kai se o ollu iha kiva päästä juttelee välil joittenki muittenki kans ku kavereiden, et tietää, et voi puhuu sillai ilma, et vähä aja pääst siit tietää koko kaveriporukka" H23

Hyvinvoinnin kannalta yksi merkittävin sosiaalisen tuen ominaisuus on luottamus tuen saannista (Korkiamäki & Ellonen 2010, 27; Mikkola 2006, 39). Tämä sama asia tuli esille myös tässä tutkimuksessa. Nuoret kokivat henkiseksi tueksi jo sen, kun heillä oli luottamus siihen, että saavat tukea sitä tarvitessaan.

"mä oo silti ain jotenki sisimmässäni tietäny et ko mä soita, ni mä saa apuu... ..jotenki et joku ihmine välittää must niinku oikeesti" H22

"et kyl mä sen tiedän, et jos mä haluisi men terapeutil tai johki, ni mä soit-tasi vaa (työntekijälle) et nyt mä tarvisi vähä apuu" H24

Osalle nuorista oli syntynyt vahva tunneside työntekijään ja he kokivat tämän itselleen läheiseksi ihmiseksi. Suhde työntekijään oli jo itsessään merkityksellinen. Se näyttäisi korvaavan puuttuvaa tai riittämätöntä omaa läheisverkostoa.

"Ei varmaa kovi monel o kumminkaa sillai, et sossutantta o niinku ylin ys-tävä tyyliin. Tai niinko, et ko se kumminki yleens pidetää nii virallisen." H24

"sosiaalityöntekijä o tuntunu niinku perheeltä, lähimmäiseltä" H25

"Se o iha ku, ei ny kotii tulis, mut siis sillai, et me jutellaa iha kaikest. Mä puhu iha kaikest sil, mu ongelmist, mu rahaongelmist, suhteista, et iha kai-kest" H24

Nuori saattaa tarvita selviytymisensä tueksi kannattelijoita ja rinnalla kulkijoita (Känkänen 2009, 139). Työntekijät olivat olleet konkreettisesti mukana erilaisissa toiminnoissa ja palaverissa nuoren kanssa. Nuorelle oli mahdollistunut kokemus, että työntekijä on nuoren puolella ajamassa tämän asiaa.

"niille opettajille ja opinto-ohjaajille semmonen, et ne o ottanut mu vähän vakavemmin, ku siel (koulupalaverissa) on ollut se sosiaalityöntekijä niinku mukana" H21

"hän kävi sillo siel (paikassa) mun kanssa niinku ain välil... ni hänel oli helppo puhuu niist asiois. Hän kuunteli mua ja ..." H22

Työntekijöiden vaihtumisen nähtiin vaikeuttavan mahdollisuutta saada emotionaalista tukea. Työntekijän vaihtuminen on nuorelle yksi katkennut ihmissuhde lisää ja vuorovaikutussuhteen luominen alkaa aina alusta. Sosiaalityöntekijöiden pysyvyydellä voitaisiin vaikuttaa osaksi siihen, että nuoret saavat tarvitsemansa luottamuksellisen suhteen ja sen myötä pääsevät keskustelemaan vaikeistakin asioistaan. Emotionaalisen tuen kautta mahdollistuisi syvällisempi tiedollinen tuki. Nuoret kokivat tutun työntekijän turvalliseksi ja helpoksi lähestyä, koska tällä oli tuntemus nuoren tilanteesta.

"ku oli ollu se joku tuttu (työntekijä) ja sen kaa oltiin puhuttu kaikki asiat, et millai nää menee. Ni sit ku tuli uus, ni se oli iha pihal. Se ei hoitanu mitää juttui ja sit sä jouduit selittää sil, ku ennenki o, mut ei kato ei." H24

"Sosiaalityöntekijä o silleen vähän hankala, ko must tuntuu et ne vaihtuu todella usein, se on semmonen asia, joka on todella ärsyttävä... et siin o tosi vaikee saada semmost, et pystyis vaan todella avautumaan asioista" H21

"mä oo tuntenu se niin pienest saakka, sen kans o vaa nii helppo... ..se o tuttu ja turvallinen" H24

Kumpusalon (1991, 28) mukaan yksinäisyyteen liittyy emotionaalisen tuen puute, joka tuli myös nuorten kertomuksissa esiin. Jotkut haastattelemani nuoret olivat kokeneet yksinäisyyttä kuormittavien asioidensa kanssa. Yksinäisyys voi aiheuttaa nuorelle pelkoja ja altistaa henkisellem pahoinvoinnille. Asioiden käsittelemättömyydellä on vaikutusta myös nuoren ajatuksiin itsestään palvelujen vastaanottajana. Menestyksellinen toiminta elinympäristössä, hyvä käytös tai asioiden sääntillinen hoitaminen eivät kerro siitä, että nuori ei tarvitsisi tukea osakseen. Jokainen nuori tarvitsee vähintään yhden luotettavan aikuisen, jolle voi kertoa asioitaan. Jälkihuollon työntekijältä vaaditaan aikaa nuoreen tutustumiseen ja tutustumisen myötä rohkeutta ottaa vaikeitakin asioita puheeksi.

"Mä oo yksi niitte (murheiden) kans. Ei mul oo ketää kehe ottaa yhteyt... ..ei oo semmost yhteyttä keneenkään, et vois jutella iha mist vaa" H26

"ei ne kysele, mä yleens niinku sit ala kertoo niist asioist" H22

"mä oon pelänny sillai, et mitä jos mä oon sairastunu ku mul o ollu nii paljo sellasii asioit pääs käsiteltävänä" H25

"no yhteiskunnan varoilla elät. Se o vähä niinku sillee, et must tuntuu, et mä olen niinku yhteiskunnan pohjasakkaa just sen takii..." H26

Emotionaalista tukea sisältävillä suhteilla näyttäisi olevan positiivisia vaikutuksia nuorten hyvinvointiin. Sosiaalinen tuki vaikuttaa hyvinvointiin muun muassa auttamalla ratkomaan ongelmallisia elämäntilanteita, purkaa emotionaalista kuormitusta ja vahvistaa nuoren merkityksellisyyden tunnetta (Mikkola 2006, 6). Kalimon ja Vuoren (1988) mukaan henkisen hyvinvoinnin edellytykset paranevat, mikäli yksilön perusasenne aisoihin ja elämään sisältää luottamusta asioiden järjestymiseen, ennakoitavuuteen, hallittavuuteen ja mielekkyyteen (Kinnunen 1993, 73).

5.3 Aineellinen tuki

Kumpusalon mukaan aineellinen tuki pitää sisällään sellaisia asioita kuten lääkkeiden, rahan ja tavaran antamista (Kumpusalo 1991, 14). Tardyn (1985) mukaan materiaaliseen tuki tarkoittaa erilaisia resursseja kuten tavaroita ja rahaa (Ellonen 2008, 49). Lastensuojelulain mukaan jälkihuollossa olevalle nuorelle on järjestettävä riittävästi taloudellista tukea ja korjattava nuoren asumisoloiissa olevat puutteet viivytyksettä. Itsenäistyvää nuorta on tuettava asumis- ja opiskelumenoissa sekä muissa itsenäistymiseen liittyvissä menoissa. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Jokainen haastattelemani nuori kertoi omilleen muuttaessaan tai yleensäkin muuttaessaan saaneensa jälkihuollosta aineellista tukea. Se avulla he olivat voineet perustaa oman kodin. He ovat saaneet rahaa erilaisiin tarpeisiinsa, joita kotia perustettaessa tarvitaan kuten vuokravakuuteen, muuttoapuun, huonekaluihin ja muihin kodin tarpeisiin. Jotkut nuorista olivat saaneet joitain tavaroita ja huonekaluja myös omilta läheisiltään.

"Kyllähä ne ny kaikki mu muuttamiset muutti ja makso ja kaikki huonekalut ja laitteet makso, et mä pääsin niinku alkuu siin mu omas kotonani" H36

"mä sai siit semmose vähä niinko jonku starttiraha (kodin perustamiseen), et mä saa niinko kaike tarvittavan" H35

Kodin perustamiseen myönnetty taloudellinen avustus nähtiin merkityksellisenä. Jälkihuolto oli mahdollistanut nuorille itsenäistymisen, kodin ja mahdollisuuden turvalliseen omaan paikkaan. Nuoren perustarpeita tyydyttäessään se on lisännyt hyvinvointia (Niemelä 2016, 98).

"...et sain hieno kodi itelle" H31

"...en tied, et jos mul ei olis ollu jälkihuolto tai muutakaa, et mis vaihees mä olisin omilleen muuttanu..." H36

"Se (koti) on mun turvapaikka. Sin voi aina mennä ko tulee semmone tarve" H34

Nuoren omilleen muuton voidaan olettaa olleen stressaava elämäntilanne, sillä siinä nuoren elämä on muuttunut oleellisesti. Kinnusen (1993, 67) mukaan erilaiset elämän muutokset vaativat yksilöä sopeutumaan, joten ne voidaan nähdä stressitekijöinä. Jotkut nuorista kertoivat rahallisen avun olleen

isoin apu jälkihuollosta kaiken muun tuen ohella. Nuorten mukaan omilleen muutto ei välttämättä olisi ollut mahdollista ilman jälkihuollon tukea, sillä heidän vanhemmillaan ei olisi ollut tällaiseen tukemiseen mahdollisuuksia.

"isoin apu mu o ollu nois raha-asiois" H31

"ei mul ois ikin ollu varaa... ..muuttoautoo maksaa, et sit ois pitäny vaa sumplii jotenki kaikki kamat johonki" H35

"kai se o ollu enemmän just toi rahallinen apu, tuki. ...enhän mä olis mitää tällasii just näit muutto ja kaikkii muitakaa, enhän mä olis pystyny mitenkää niinko suorittaa niit ite tai omast pussist tai edes isän pussist. Taloudellinen tuki on mahdollistanut paljon..." H36

Pääosin nuoret olivat kokeneet jälkihuollon tarjoaman avun tärkeänä ja elämää helpottavana asiana. Taloudellinen tuki oli edistänyt nuorten itsenäistymistä, arjessa jaksamista ja ammatin hankkimista. Sillä oli ehkäisty myös vaikeuksiin joutumista. Nuorten ei ollut tarvinnut stressata taloudellisista asioista opiskelujensa aikana, sillä jälkihuolto oli tarjonnut taloudellista tukea opiskeluun maksamalla opiskelusta aiheutuvia kuluja. Näin ollen sosiaalinen tuki on toiminut puskurina vaimentaen stressitekijän kuormitusta nuoreen (vrt. Mikkola 2006, 40). Nuoren ei ole tarvinnut miettiä miten tulee opiskellessaan toimeen ja miten tulevaisuudessa selviytyy opintolainasta. Jälkihuollossa olevia nuoria ei ole velvoitettu ottamaan opintolainaa, vaan se on katettu toimeentulotuella.

"opiskelu on ollu helpompaa, ku ei tarvi nii paljo sit keskittyy niinku muihin ongelmii, et voi keskittyy vaa kouluus" H35

"kaikki niinku maksettii, niinko koulukirjat, bussikortit..." H32

"en mää kyl niinku varmaa olis saanu muualta taloudellista apua. Se olis ollu sit vähä vaikeempaa" H31

"...laskuihin kylmästi monta sataa euroo (itsenäistymisvaroja). Hyvään tarkotukseen meni kumminki, pelastettii vähä suuremmalt vahingolt." H35

Haastattelemiani nuoret eivät kokeneet pelkän aineellisen avun olevan riittävä tuki. Heidän mukaansa taloudellisen tuen myöntämiseen tulee liittää ohjausta ja neuvontaa, jotta nuoret eivät saa rahaa liian helpolla ja oppivat taloudenhallintaa. Samoin Lastensuojelun käsikirjan mukaan nuoria tulee jälkihuollossa ohjata suunnitelmalliseen rahankäyttöön myönnettävän taloudellisen tuen lisäksi (Lastensuojelun käsikirja).

"pelkkä raha ei tilille laitettuna auta" H31

"sossu maksaa tosi paljo niit asioita, ni se helposti tekee sitä nuorelle, että ei välttämäti opi sitä rahakäyttöä nii helposti..." H32

"Raha ei auta tulevaisuudessa eteenpäin omillaan toimimaan" H34

"mun mielest se nuoren ohjaaminen nois raha-asiois olis vähän niinku tärkeempää ja siihe voitaa käyttää enemmän aikaa jälkihuollos... ...voi olla vaikka kerran kuukaudessa semmonen aika sen (työntekijän) kanssa, mis ihan oikeesti käydään läpi kuinka paljon se (nuori) saa rahaa, mitkä sen menot on, et ei sit välttämäti tulis niit tilanteita, ku rahat loppuu" H32

Taloudellista tukea oli myönnetty myös nuorten harrastekuluihin sekä matkakuluihin, jotta yhteydenpito läheisiin mahdollistui. Lain mukaan nuorta on jälkihuollossa tuettava harrastuksissa ja vanhempiensa sekä muiden läheisten yhteydenpidossa (Lastensuojelulaki 417/2007).

"kyllähä ne kaikki mu harrastukseni o kustantanu" H36

"välil ain käy siel (vanhemman luona) muutama kerra vuodes" H35

Jälkihuollosta on aiemmin myönnetty tarvittaessa toimeentulotukea, jonka nykyisin myöntää Kela. Nuoret kritisoiivat toimeentulotuen siirtymistä Kelaan, sillä asiat eivät heidän mielestään enää sujuneet niin hyvin kuin aiemmin. Nuorilla oli epätietoisuutta Kelan asioiden hoidosta. He olivat jääneet vaille entisenlaista ohjausta, eikä heidän toiveitaan ole Kelassa aina huomioitu.

"... ne tuet niinku koko aja vaihtelee, ne summat, ni se o todella hankalaa tietää et onko sitä oikeesti enää sitä toimeentulotukee ja et huomioiko ne (Kela) automaattisesti ko koulu loppuu... ...se o vähä niinku epävarmaa se Kelan toiminta" H33

"saatiin Kelalta paljon vähemmän toimeentulotukee, ku saatiin sossulta" H32

Nuoret eivät kertomusten perusteella aina tienneet mistä taloudellinen tuki jälkihuollossa oli tullut: oliko se toimeentulotukea, harkinnanvaraista itsenäistymisvaraava vai omia kertyneitä itsenäistymisvaroja. Saattaa olla, että tästä syystä osa nuorista koki toimeentulotuen Kelaan siirtymisen itselleen haitallisena, kun ei ole riittävästi tietoa mitä tukea hakea mistäkin. Toimeentulotuessa huomioitavia menoja ovat muun muassa tietyt laskut kuten sähkölasku, reseptilääkkeet, julkisen puolen lääkärikäynnit ja kohtuullisena pidettävä vuokra, joista nuoret puhuivat taloudellisena tukea.

"mun vuokra maksettii, mun kaikki tämmöset laskut, sähköt, lääkkeet kaikki niinku maksettii... ..Sit mä sai just niinku toimeentulotukee" H32

"rahaa annettii niinku just vuokraa ja sit kaikkii lääkärikuluihi" H35

"mä pyysin niinku itsenäistymisvaroista, mut mä sain se täydentäväst toimeentulotuesta tai se oli varmaan harkinnanvarasist itsenäistymisvaroist... siel o miljoona eri termii näil jutuil" H33

Näyttäisi olevan, että erilaisten taloudellisten tukien myöntämisessä ei ole yhteneväistä linjaa ja se on työntekijöistä riippuvaa. Jälkihuoltoselvityksen mukaan epäyhteneväisyys ja vaihtelevat toimintatavat taloudellisessa tuessa sekä itsenäistymisvarojen määrässä asettavan itsenäistyvät nuoret eriarvoiseen asemaan (Känkänen & Laaksonen 2006, 48). Nuorten asioiden tulee olla sekä lain mukaisesti että eettisesti hyvin hoidettuja. Yhtenäisemmät toimintatavat lisäisivät luottamusta viranomaisten toimintaa kohtaan.

"mulla ei edes ollu sellaisia (kertyneitä itsenäistymisvaroja). Ni mukamas ei ollu kertynyt" H36

"niissä (kertyneissä itsenäistymisvaroissa) oli epäselvyyttä" H35

Taloudellisella tuella voi nähdä nuorten kertomusten perusteella olleen myös negatiivisia vaikutuksia nuoren elämään. Myönnettävä taloudellinen tuki on voinut toimia nuorta passivoivana. Se ei ole aina kannustanut itsenäiseen selviytymiseen, vaan jopa estänyt työnteon ja yrityksen omillaan pärjäämiseen. Nuorten puheissa tuli esiin heidän tavoitteensa pärjätä omillaan, joten he tarvitsevat jälkihuollosta tähän oikeanlaista tukea. Aiemmin on jo tullut esiin, että taloudellisen tuen myöntämiseen tulee liittyä riittävää ohjausta suunnitelmalliseen rahankäyttöön.

"...oli sit viel se toimeentulotuki, mitä ne sit tuputti mulle tuolt. Olisinha mä nyt halunnu ehkä käyd oikeissa töissä välillä. Emmä tiä, mäkin oli varmaa sit nii laiska nuori, et se oli helpompi vaa hakee tuolt sitä rahaa." H36

"...kyllähä mä yhdessä välissä... ..et mä en jaksa enää roikkuu täällä, mä en enää tarvi tätä, et mä haluun nyt alkaa pikku hiljaa pärjää omillani, et mä teen mieluummin jotain itse, ku täytän vaan pari lappuu ja saan rahaa siitä" H36

"pitäs just vähä valmistel sitä nuorta siihe, et ko se (jälkihuolto) loppuu sillo 21-vuotiaana, ni vähä valmistel sitä sillai ja hoputtaa et mees töihi ja sillai, Ottaa vähä enemmän yhteyt." H35

Tuki voi olla liiallista, jolloin se ei tuekaan asiakkaan omien voimavarojen ja taitojen kasvua (Jokinen 2008, 133). Väärin mitoitettu tai heikkolaatuinen tuki voi vähentää asiakkaan omatoimisuutta ja selviytymiskykyä lisäten riippuvuutta tuen antajiin (Kumpusalo 1991, 21). Liiallisessa tuessa autetaan asiakas avuttomaksi. Asiakasta tulisi aidosti kuulla, jotta näin ei tapahdu.

Jokisen (2008) mukaan työntekijän on osattava löytää itsestään sekä inhimillinen herkkyys että ammatillisten rajojen mukanaan tuoma lujuus. Ymmärrys nuoren maailmasta voi syntyä vain vuorovai-
kutuksessa, jossa työntekijä oikeasti pysähtyy kuuntelemaan nuorta ja kohtaa hänet mahdollisimman avoimin mielin. (Jokinen 2008, 118, 130.) Nuoret odottavat työntekijältä tämän perehtymistä heidän todelliseen tilanteeseensa. Nuoret arvostavat työntekijää, joka välittää heistä, eikä vain myötäile heidän vaatimuksiaan.

"(työntekijä) ei saa olla liian pehmo, mut niinku ei liia tiukkakaa, et jotenkin nähd niit asioit sillai, ettei voi ajatel, et tota sossuu pystyy niinku iha pyörittää sormes ympäril" H31

"kyllähä mul alus oli vähä semmost, et no, et ku sossult ny sai kaikkee, ni mä en vaa niinku, mut sit se muuttu josai kohdas, et niinku et pyysin mitä mä oikeesti tarvitti" H31

"Ehkä rahaa vähä annettii liian helpolla. Sekin oikeesti riitti ku ne (työntekijät) tiesi, etä sä oot niinku jossai koulun kirjoilla, ni sitä rahaa tuli" H36

"must tuntuu, et tosi monet sossut ei oikeastas edes niinku tiedä paljoo niitte, näitten kenen asioit ne hoitaa, niitte elämäst tai muuta, ni se ehkä vois jopa vahvistaa sitä niinku sidettä just, sen työntekijän ja sen nuoren välillä, et näkis useemmi" H32

Haastatteluissa tuli myös esiin, että aina jälkihuollon aineellista tukea ei ikään kuin koeta tukena. Jälkihuollon tarjoamaa aineellisen tuen merkitystä ei ymmärretä sellaisena, miksi se on tarkoitettu. Raha nähtiin itselle kuuluvana etuutena, johon jälkihuollolla ei ollut juurikaan vaikutusta.

"...se (ilman jälkihuoltoa) tarkoittaa sitä, et mun olis tarvinnu olla töissä..." H33

"se o niinku itsenäistymisvaroist, et periaattees se käytännössä vähä niinku kuuluu jälkihuoltoo, mut se ei ol muuta ku mun omasta pussista pois käytännössä" H33

5.4 Sosiaalisen tuen muotojen välinen dynamiikka

Haastatteluissa nuoret yhtä lukuun ottamatta aloittivat varsinaisista jälkihuolto kokemuksistaan kertomisen kuvaamalla aineellista tukea. Nuorten tarve itsenäistyä ja muuttaa omilleen sekä siinä tarvittava taloudellinen tuki korostivat aineellisen tuen merkitystä. Jälkihuolto ja aineellinen tuki oleellisesti aktivoituivat siinä vaiheessa, eikä taloudellisen tuen saamista läheisiltä tai omilta vanhemmilta koettu mahdolliseksi. Näin jälkihuollon tarjoama taloudellisen tuen merkitys korostui. Olen pyrkinyt nuorten kertomuksista päättämään, missä järjestyksessä sosiaalisen tuen prosessi on edennyt, missä järjestyksessä nuorten kertomuksissa eri tuen muodot ovat mahdollistuneet ja mitkä seikat siihen ovat vaikuttaneet.

Haastattelemieni nuorten kertomuksista voi löytää kolme erilaista sosiaalisen tuen ilmentymistapaa: 1. emotionaalinen tuki mahdollistui aineellisen ja tiedollisen tuen myötä, 2. emotionaalinen tuki aineellisen ja tiedollisen tuen pohjana, 3. pelkkä aineellinen tuki.

Emotionaalinen tuki mahdollistui aineellisen ja tiedollisen tuen myötä

Kertomuksissa korostuivat jälkihuollon tukimuodoista taloudellinen tuki, toimeentulotuki ja rahaasiat yleensäkin. Pääasiassa tuen tarve oli liittynyt joko rahaan, talouden hoitoon tai rahaetuksien hakemiseen. Näin aineellinen ja tiedollinen tuki limittyvät toisiinsa. Vaikka nuoret eivät suoranaisesti nimenneet saaneensa tiedollista tukea, oli se aineellisen tuen kanssa samanaikaista ja he toivat esiin tiedollisen tuen tarpeen aineellista tukea myönnettäessä. Esimerkiksi toimeentulotuen ja tuetun asumisen -palvelun tarjoaminen luetaan tässä tutkimuksessa tiedolliseen tukeen kuuluviksi. Useimpien kertomuksissa jälkihuollon rooli tai mukaan tulo korostuivat juuri tässä omilleen muuton vaiheessa. Toiset tarvitsivat tiedollista tukea enemmän kuin toiset. Osa haastateltavista koki saaneensa arjen pyörittämisessä tarvittavat tiedot jo lastensuojelulaitoksessa asuessaan, kun taas toiset kokivat tarvitseensa siihen tiivistä tukea. Tähän tarpeeseen oli tarjottu tuettua asumista. Sosiaalisen tuen muodot vaihtelivat eri yhteyksissä (vrt. Kinnunen 1999, 103).

"No mistäs alottas. No kyllähä ne ny kaikki mun muuttamiset muutti ja makso. Ja kaikki huonekalut ja laitteet makso, et mä pääsin niinku alkuu siin mu omas kotonani. Ja sit oli tietenki oli sit viel se toimeentulotuki, mitä ne sit tuputti mulle tuolt." H45

"Mä yritin ettii itse (asuntoa), mut sit mul tuli vähä niinku kiire pääst muuttamaa, ni kyl sit niinku mu jälkihuolto just tää 'työntekijä' ehdotti mul tämmöstä 'tuettua asumista', joka on just tällasil nuorille kenel on just tällasta lastensuojelu taustaa, semmone paikka mis saa opetella kaikkii just tukien hakemista ja laskuje maksamista ja oman asunnon huoltamista, pitämistä. Kyl mä sinne muutin ja se oli mun mielest iha hyvä niinku mulle siinä vaihees... ..mä en siin vaihees ollu mitenkää sillo semmonen, et mä olisin mitenkään hirveesti jaksanu tehdä mitään. Mä oli ihan pihal kaikist niinku laskuje maksamisesta tai Kela tukie hakemisest..." H43

"Kyl mä osasin kaiken. Kyl mä oo no just esimerkiks siel laitokses siel opeteltii kaikki pyykkie pesut ja ruua laitot ja kaikki tällaset. Ne tuli itelt sit iha takaraivost ko muutti" H45

"No siis tosi paljo sai apuu just kaikkii muuttoapuihi ja sit niinku huonekaluihi ja raha-asiois ja et niinku tommoseet taloudelliset puolet oli mul niinku ehkä se kaikist enite mist mä sai apuu" H44

Jälkihuollon tuki oli ollut tärkeä, vaikka nuorella oli ollut tukenaan läheisiä. Jälkihuolto oli mahdollistanut itsenäistymisen, muutot, kodinperustamisen ja opiskelun myöntämällä taloudellista tukea. Nuoret eivät nähneet taloudellisen tuen saantia läheisiltä mahdolliseksi.

"enhän mä olis mitää tällasii just näit muuttoj ja kaikkii muitakaa, enhän mä olis pystynyt mitenkää niinko suorittaa niit ite tai omast pussist tai edes isän pussist..." H45

"Se helpotti todella paljon, siis mä en varmaa vieläkkää asuis omillani ilma jälkihuolto" H43

Vaikka nuorten kertomuksissa korostui aineellinen tuki, niin siihen liittyvän käsittelyn yhteydessä heille oli muodostunut sellainen vuorovaikutuksellinen suhde työntekijöihin, joka mahdollisti emotionaalisen tuen kokemisen. Taloudellinen tuki tiedollisella tuella höystettynä näyttäisi toimineen välineenä työntekijän ja nuoren välisen suhteen luomisessa nuoren kokiessa tulleen konkreettisesti autetuksi. Työntekijän vastattaessa nuoren tarpeisiin, oli nuori voinut kokea itsensä tärkeäksi ja arvokkaaksi. Tässä korostuu työntekijän tapa tehdä työtä ja kohdata asiakas. Suhteen luomista oli edistänyt vuorovaikutus, joka oli ollut vapaamuotoista ja luotettavaa.

"nuorille pitäis ehkä olla useemmin vaiks niitä semmosii tapaamisii ihan, et niinku tyyliin kerran kaks viikossa semmoseille ketä oikeesti tarvis sitä niinku, et kenest näkee, et ketkä ei osaa just hoitaa raha-asioit tai joil o muutenki tämmösii hankalii niinku tai just jos tarvii tosi paljo tukee... ..must tuntuu et tosi monet sossut ei oikeastas edes niinku tiedä paljoo niitten, näitten kenen

asioit ne hoitaa, niitte elämäst tai muuta, ni se ehkä vois vahvistaa sitä niinku sidettä just sen työntekijän ja sen nuoren välillä... ...työntekijän pitäis ottaa yhteyttä." H43

"Kyl varmaa iha joka kuukausi ollaa nähty ainaki jossain käänteessä, et jos on tullu vaa käymää tai sit sillonki ko mä toimintin aina niit tiliotteita (toimeentulotukihakemuksen liitteet) tänne, ni emmä ikin jättäny niit toho luukulle vaa, mä menin sit ihan suoraa 'työntekijälle' sillai, et moi täs on nää ja sit me ollaa höpötelty siin jonku aikaa" H45

"(kokenut itsensä) Tärkeäksi ja arvokkaaks. Ne on ollu mulle koko ajan silleen tosi hyviä, et mua o oikeesti niinko tosi hyvin kohdeltu koko ajan " H45

"et jos mä juttelen 'työntekijöiden' kans ne kysyy, et mitä mul kuuluu, ni se ei oo mitää small talkkii, vaa se tuntuu silt et niit oikeesti niinko kiinnostaa se asia" H43

Emotionaalisen tuen kokeminen voi kehittyä vuorovaikutussuhteessa. Kertomuksissa tuli esiin, että aiemmista kokemuksistaan johtuen nuoret eivät pystyneet vapautuneesti puhumaan kaikista asioistaan. Näyttäisi, että luottamuksellinen suhde voi ajan kuluessa rakentua nuoren saadessa kokemuksia arvostuksesta, hyväksynnästä ja välittämisestä. Haittaavana tekijänä luottamuksellisen suhteen syntymiseen nuoret kokivat työntekijöiden vaihtumisen.

"Sosiaalityöntekijä o sillee vähän hankala, ko must tuntuu et ne vaihtuu todella usein, se on semmone asia, joka on todellakin ärsyttävä. Mullaki o mu elämä aikan varmaa ollu yli 30 sosiaalityöntekijää, nii et siin o tosi vaikee saada semmosst, et pystyis vaan todella avautumaan" H43

"Olen todella paljon siitä (jälkihuolto) hyötynyt. Taloudellinen tuki on ollut suuri apu ja auttanut opiskelussa, keskusteluista on myös ollut hyötyä. Jokaisen tarvi joskus purkaa tunteitaan. Oon pystyny puhumaan vaikeistakin asioista ja saanut henkistä tukea. Kylhän ne on yrittäneet udella tosi paljon enemmän kuin mitä mä oon niille puhunut, mut en mä nyt ihan kaikkea kerro" H45

"No mä oo käyny toimistol ja ne o kotikäynneil, ne o vaa niinku tullu kyselee, et mite meil o menny... ...se mun ajatusmalli, mitä mul oli sosiaalityöntekijöist, ni tietty se oli mul semmost, et ne tulee käyttäämää, mut niinku nyt tällä hetkel, ku mä ajattelen, ni ne niinku oikeesti halus tietää et niinku miten mul menee" H44

Sijaishuollon aikana voidaan luoda hyvä pohja tuen kokemukselle ja luottamuksen syntymiselle. Se vaatii sosiaalityöntekijän ja lapsen kohtaamisia sijaishuollon aikana: yhteydenpitoa lapseen sekä kah-

denkeskisiä tapaamisia. Jos nuori on päässyt käsittelemään huostaanottoaan, hyväksyen oman sijoituksensa kokien sen hyvää tarkoittavana tukena, luo tämä hyvän pohjan jälkihuollon tarjoamalle tuelle. Henkinen tuki on tärkeää, jotta nuori voi rakentaa tulevaisuutta ilman liian raskaita menneisyyden taakkoja (Törrönen & Vauhkonen 2012, 103).

"Mä huomasin sen niinko itekkin, et jos mä olisin kotiin jääny, ni siin olis voinu tapahtuu ihan mitä tahansa... ...siis todella kiitolline, et mu on joskus huostaanotettu. Et eihän siitä oo ny tällai myöhemmin ollut mitää muuta ku hyötyy" H45

"On sosiaalityöntekijöitä, jotka ei usko nuorta, ohjaajia (laitos) vain uskotaan. En tavannut laitossijoituksen aikana sosiaalityöntekijää kahdestaan ikinä" H44

Tuen antajan ja tuen saajan välinen luottamuksen syntyminen edellyttää riittävää vuorovaikutusta ja arvostuksen osoittamista (Mikkola 2006, 71). Työntekijältä vaaditaan kohtaamisen kykyä ja ajan antamista nuorelle. Työntekijän osoittaessa kiinnostusta ja välittämistä nuorta kohtaan, voi nuoren luottamus viranomaisiin syntyä aiemmista vaikeistakin kokemuksista huolimatta. Ilman työntekijän ja nuoren kohtaamista emotionaalinen tuki ei ole mahdollista. Emotionaalisen tuen syveneminen mahdollistuu vuorovaikutussuhteen vastavuoroistumisen myötä. Se ikään kuin rakentuu useiden tapaamisten tai yhteydenpitojen, välittämiskokemusten, myötä. Nuoren hyväksyessä lastensuojelun tukea tarjoavana tahona yhteistyö ja tuen kokemus mahdollistuvat. Luottamus siihen, että tukea on saatavilla sitä tarvitessaan, näyttäisi olevan nuoren hyvinvointia edistävä tekijä. Myös Korkiamäki ja Eltonen (2010, 27) ovat todenneet, että luottamusta tuen saantiin on usein pidetty merkittävimpana sosiaalisen tuen ominaisuutena hyvinvoinnin kannalta.

"Et mä olisi iha varmasti saanu heilt niinku enemmänki apuu, jos mä vaa olisi heil vaa puhunu, mut sit taas mul o ollu ain niinku toi sosiaalipuoli tai niinku ylipäätää niinku virkavalta tai miten se nyt sanotaan, ni ollu semmonen punane vaate, et en mä o ikän uskaltanut niinku puhuu niil, ko mä oo ain sit niinku jotenki miettiny et mult viedää jotaki pois. Kyl mu jälkihuoltotyöntekijä o ollu ainaski paljo mun tuken. Et oo huomannu, et sit niinku mä oikeesti puhu niil, ni ne oikeesti ymmärtää ja niinku yrittää tehd parhaas siin mu auttamises." H44

"hän kävi sielä (palvelupaikka) mun kanssani, ei ny joka kerta, mut niinku ain välil kävi ja hänel oli helppo puhuu niist asioist. Hän kuunteli mua ja niinku mä jotenki tiesi, et mä voi niinku soittaa hänelle, et jos mul olis tullu jotai ongelmii tai sillai" H44

"jos se o liikaa semmost, jotenki ne välit semmoset 'mä oon nyt se sosiaalityöntekijä ja sä oot se nuori', et jotenki siin välil niinku pitää ol jotai semmost, niinko et voi keskustel muistaki asioist jotenki, et se ei ain oo vaa niist ongelmist puhumista tai niinku niist taha-asioist puhumista... ..se tekee niinku heti siin niinku keskustelles niinku siit paljo helpompaa ja siit niinku jotenki luottamukse löytämisest, ni se o paljo helpompaa" H44

Tässä tutkimuksessa voidaan Laitisen ja Kemppaisen (2010) tavoin korostaa työntekijän emotionaalista osallistumista, joka merkitsee herkkyyttä asiakasta kohtaan, hänen elämänkokonaisuutensa ymmärtämistä ja asianmukaista, aitoa suhtautumista. Tällä on vaikutusta siihen, millaisena työntekijä hahmottuu asiakkaalle - byrokraattina vai ihmisenä. (Laitinen & Kemppainen 2010, 160.)

Emotionaalinen tuki aineellisen ja tiedollisen tuen pohjana

Emotionaalinen tuki näyttäisi olleen ennen muita sosiaalisen tuen muotoja niiden nuorten kertomuksissa, jotka olivat kokeneet lastensuojelun itseään kasvattavana tai hoivaavana positiivisena asiana. Lastensuojelun toimet oli koettu välttämättömyytenä siihen, että oli kehittynyt sellaiseksi ihmiseksi kuin nyt oli. Nuoret olivat saaneet välittämisen kokemuksia ja heillä oli luottamus lastensuojelua kohtaan.

"Mun mielest se on iha hyvä juttu. Et emmä usko, et must olis tullu tämmöne ihminen, jos mä olisi asunu koton, mis on nii epätasapainost." H46

"Pakko se oli (hyväksyä sijoitus). Ei mee äiti halunnu mua kotii" H41

"mul rupes menee niin lujaa, et ei mee äiti pystynyt ottamaan mitenkää kii niinku siit vauhdist ja sillai et sais pysäytetty tai mitää ni 'laitos' sen sit hoiti. Ne osaa hoittaa." H41

Tämä sijaishuollon aikana syntynyt luottamus tai sitoutuminen lastensuojeluun kantoi myös jälkihuollossa. Luottamuksellisen suhteen syntymistä ja säilymistä edisti myös tutun ihmisen mukana oleminen nuoren siirtyessä laitoshuollosta jälkihuoltoon. Nuorilla oli ollut ihminen, johon voi turvautua, sillä tutun ihmisen kanssa on helpompi puhua. Näyttäisi olevan tärkeää, että tällaisia suhteita ei katkaista organisaatioiden rakenteiden vuoksi. Työntekijöiden vaihtuvuudella voi nähdä olevan merkitystä luottamuksellisen suhteen syntymiseen ja sitä kautta vuorovaikutussuhteen laatuun. Nuori tarvitsee itsenäistyessään turvallisuuden tunnetta, tunteen siitä, että joku välittää hänestä ja jolta voi kysyä neuvoa (Laaksonen 2004, 10).

"mä oo tuntenu se nii pienest saakka ja emmä tiä, sen kans o vaa nii helppo, kai se on ko o nähny sitä aina... ..ja sit ko nää sossut vaihtu, ni silti mä soitteli aina (nimeää työntekijän), se oli tuttu ja turvalline" H46

"...mul niinko just alko se jälkihuolto ja toi siin just niinku palaveris sovittii, et mä tapaan viel mu (nimeää henkilön), et tota et niinku tarvii just niinku sitä isällist hahmoo viel ja semmost niinku joka neuvoa asiois ja näyttää millai itsenäistytää ja tällai..." H41

Tutun työntekijän pysyvyyden ohella luottamuksen syntyyn vaikuttaa työntekijän asenne työtä ja asiakkaita kohtaan. Nuorten kertomuksissa nuoren ja työntekijän suhteessa korostui lämmin ja läheinen vuorovaikutus. Tässä, samoin kuin edellisessä sosiaalisen tuen ilmentymistavassakin, hyvän suhteen luomista oli edistänyt vuorovaikutus, joka oli ollut vapaamuotoista ja luotettavaa. Hyvään vuorovaikutukseen sisältyvät kuuntelemisen taito, rohkaiseminen avoimeen vuorovaikutukseen sekä arvostetuksi tulemisen tunne (Mikkola 2006, 69).

"(työntekijä) o semmonen lempee ja semmone kumminki. Emmä tiä, se ymmärtää tosi hyvi, et ei se oo heti sillai, et niinku tyrmää kaikkii juttui, et sit se sanoo et no keskustellaa sit täst ja se kans hoituu asiat, ettei se oo sit sillai et no et mä soita sul, et ku mä oo jutellu tän ja tän kaa, et ja sit ei kuulu mitää johonki parii viikkoo. Et se niinko yleensä ain hoitaa ne, vaik se ei tarvis oikeesti ees hoitaa mu juttui niinku sillai, et vaikkei se oo ollu mu sossu..." H46

"se o iha ku, ei ny kotii tulis, mut siis sillai, et moro, moro. Me jutellaa iha kaikeest... ..jos mää sano jotai ongelmii, ni se saoo, et voidaa niit yhdes kattoo ja tällai. Et ei se oo vaa heti niinko sillai et, no minä nyt olen tässä sosiaalityöntekijä ja sinä olet nuori. Niinko sillai, et se o tosi rentoo ja semmost" H46

"tää sosiaalityöntekijä o tuntunu niinku perheelt, lähimmäiselt" H41

"Se et ihmine oikeesti välittää. Toi se millai tää sosiaalityöntekijä o ain puhunu mulle, millai se o kysyny asioit ja mitä se o ehdottanu niinku just kaikkii asioihi liittye ja sit se o kuunnellu mua" H41

Muuttaessaan itsenäiseen asumiseen nuorten tiedolliset ja aineelliset tuen tarpeet olivat aktivoituneet. Muuttamisessa ja oman asunnon perustamisessa tarvittavaa taloudellista tukea nuorilla ei ollut mahdollista saada omilta vanhemmiltaan, joten jälkihuollon tuen merkitys korostui. Aineellisen tuen merkitys vaihteli nuorten saadessa eri tukia ja etuuksia kuten esimerkiksi kuntoutusrahaa. Aineellinen ja tiedollinen tuki kulkivat rinnakkain emotionaalisen tuen kanssa, ne ikään kuin kietoutuivat toisiinsa eikä niitä voi täysin erottaa. Ne ovat samanaikaisesti läsnä.

"Niinko aluks, et just mist muuttoapuu, hommaaks sossu sen vai hommaanks mää sen, mikä hintahaarukka ja tällast. Siin oli vähä tietokatkoi." H46

"Rahaa annettii niinku just vuokraa ja sit kaikkii lääkärikuluihi ja harrastuksiinki joo o tuettu ja sit näit matkajuttui et tosi paljo niinko. Mä sai (kodinperustamiseen) siihe semmose vähä niinko jonku starttiraha ja ku ei mul ny ollu mitää oikeesti, ku 'vanhemmalla' ny ei oo paljo rahaa ikin ollu ja mä oo asunu laitokses koko piene ikäni" H46

"mä en niinko sossult saa tukee... ..se o onneks tällai..." H41

Tiedollisen tuen voi nähdä pohjaavan emotionaaliseen tukeen. Työntekijän tarjotessaan aineellista ja tiedollista tukea on nuori saanut kokemuksen välittämisestä. Tuki on ollut kokonaisvaltaista.

"ne niinku autto mua näkemää asioit erilail, sillai et mä sai niinku aikuistuu siin, mua opetettii" H41

"Ehkä päällimmäise se taloudelline tuki (edistänyt pärjäämistä) ja... ..et vaik onki ny ite aikune, ni sillai et on kumminki joku semmonen varmasti aikuine kenel voi soittaa, et mitä mä ny teen. On joku ihmine kenel soittaa. Ei varmaa kovi monel o kumminkaa sillai, et sossutantta o niinku 'ylin ystävä' tyylii. Tai niinko, et ko se kumminki yleens pidetää nii virallisen tai semmosen." H46

"et se o ollu just välittämist. Sen takii mua o niinku suojeltu ja rajotettu ja neuvottu ja rohkastu ja autettu" H41

Nuoren kertomuksen perusteella näyttäisi siltä, että tiedollinen tuki ei kuitenkaan aina ollut kattavaa tai nuori ei kertomuksensa mukaan näyttänyt olleen osallisena omassa elämänsuunnittelussaan.

"sielt (laitoksesta) sanottii, et joo et sul o palaveri tuetussa asumisessa. Mä mietei et hetkone, mitä ihmettä, et yhtäkkii vaa ja toi sit mä meni sin palaverii ja ne kerto siit paikast jotaki..." H41

Myös emotionaalinen tuki on voinut olla riittämätöntä, vaikka nuori on voinut kokea sitä saaneensa. Nuoren ollessa tietoinen työntekijän työmäärästä ja ajan rajallisuudesta, on se saattanut saada nuorena aikaan epävarmuutta, estäen nuorta tuntemasta omaa asiaansa riittävän tärkeäksi ottaakseen se puheeksi. Riittämättömän emotionaalisen tuen puute on saanut nuoren kokemaan yksinäisyyttä ja voimaan pahoin. Jokainen nuori tarvitsee ihmisen, jolle voi kertoa murheistaan. Sosiaalityöntekijältä vaaditaan uskallusta ottaa vaikeitakin asioita puheeksi. Viimeistään jälkihuollon aikana tulisi myös varmistaa, että jokaisella nuorella on oma läheisverkostonsa tukena lastensuojelun asiakkuuden

päätyttyä. Sosiaaliset suhteet vähentävät yksinäisyyden kokemuksia (Törrönen & Vauhkonen 2012, 89).

"ollaa me ny nähty, niinku (toisen palvelun) paris, mut toi ei me muute ol sillai niinku tavattu, et ko sosiaalityöntekijälläki aika paljo o just kiireitä, mut kyl me vissiinki nähdää kesäkuus (kahden kuukauden päästä)" H41

"jos mul o jotaki asioit mist mä haluisi puhuu, ni äiti ei oo ensimmäinen jol mä mene niist puhumaa... ...ei siit vaa tuu mitää" H41

"mä oon pelänny sillai, etä mitä jos mä oon sairastunu, ku mul o ollu nii paljo sellasii asioit pääs käsiteltävän, et mitä jos mul ei oo kaikki hyvi" H41

Pelkkä aineellinen tuki

Näyttää siltä, että nuorten kertomukset lastensuojelun toimenpiteistä olivat kontrollin sävyttämiä, mikäli nuoret eivät olleet hyväksyneet sijoitustaan. Kaikki nuoret eivät olleet kokeneet tullessa autetuiksi, vaan pikemminkin kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti.

"kyl mä olsi enemmi jääny, vaikka... ... ni kyl mä olisi enemmi jääny asumaa kotii, koska sit niinku se o tietenkä seillee se niinku kokemus sit loppuje lopuks nuorelle paljo pahempi se niinku et tyylä niinku periaattees se tuntuu rangeistukselta, se et sä et oo tehny mitää väärää, mut silti sua rangaistaan" H42

Mikäli nuori ei pääse käsittelemään sijoitukseen liittyviä asioita, se vaikeuttaa sijoituksen hyväksymistä. Reinikaisen (2009, 193) mukaan menneisyyden hyväksyminen on yksi nuorten itsenäisessä elämässä selviytymistä edistävä tekijä. Sijaishuollon aikana sosiaalityöntekijän tulisi tavata nuoria kahden kesken, jotta luottamuksellinen suhde pääsisi syntymään.

"jo sijoitukse aikanaki olis täytyny ol tiiviimpi suhde siihe ittessä asiakkaasee... ...sossun täytys ol periaattees se henkilö, johon niinku se nuori pystyy suora saamaa yhteyttä (ilman ohjaajien läsnäoloa)... ...ko se o luottamuksellist, se täytyy ol periaattees se sossun ja sun välinen asia, eikä sen laitoksen... ...yhteydenpito on alettava sijoituksen aikana, muuten se ei koskaa tuukkaa kunto. Se täytyy lähtee mahdollisimma aikasi, et se nuori niinko uskalttaa ottaa yhteyt siihe sossuu..." H42

Vuorovaikutussuhteen puuttumisen myötä tiedollinen tuki oli jäänyt puutteelliseksi, eikä nuori ole ollut tietoinen mitä tukea hänen olisi ollut mahdollista saada. Kun luottamusta lastensuojelun auttavaan tarkoitukseen ei ole syntynyt, näyttäytyi myös jälkihuolto nuorten kertomuksissa kontrollin sävyttämänä sekä negatiivissävyytteisenä puheena.

"Siis mä en oikeestaan tiedä edes mitä niinku jälkihuoltoon kuuluu, siis mul ei oo sossut edes kertonu mitä kaikkee siihe kuuluu. ...et toi kyl mä tiedä itte paljo mitä jälkihuoltoon kuuluu, koska mä oo hiuka lukenu sitä niinku lastensuojelulakii, et niinku tietää vähä siit, et miten se niinku lastensuojelulaki toimii" H42

"sillo kyl niinko valitetaa ko, jos just niinku jotku asiat ei luonnistu, ni sillo valitetaa, mut sit ko asiat luonnistuu, ni sit ei mitää (puhui jälkihuollosta)" H42

"mä sain itsenäistymisvaroist niinku 'kodinperustamishankintoihin' ja mitää muut mä en oo periaattees todenäkösesti saanukkaa. Niinku siis sillee et enne ku mul oli aikasemmi (nimeää sosiaalityöntekijän) sossuna ja sit toi se oli niinku todella jyrkästi sitä mielt, se jälkee ko 'kodinperustamishankinnat' oli ostettu, et mu täytyy hankkii ajokortti, mut ko ajokortist ei oo mitää hyöttyä" H42

Kun työntekijällä ja nuorella ei ole yhteistä ymmärrystä lastensuojelun toiminnasta, ei heillä näin ollen ole myöskään yhteistä tavoitetta toiminnalle. Yhden kertomuksen perustella nuori ei näytä kokeneen hänelle tarjottua tuetun asumisen palvelua muuna kuin asuntonaan. Näyttäisi, että tuen tarjoajan ja tuen vastaanottajan tarkoitukset eivät kohdanneet ja tarjotun tuen vastaanottaminen oli näennäistä.

"se oli paljo parempi et pääsi jonneki. Se oli niinku pienempi paha, et muuttaa (asumisyksikköön)" H4

Näyttäisi, että nuoret voivat ottaa aineellista tukea vastaan itselleen kuuluvana oikeutena ilman, että heille syntyy kokemusta tuetuksi tulemisesta. Ikään kuin tukea käytettäisiin hyödykkeenä. Mikkolan (2006, 62) tavoin tuen voi katsoa olleen haitallista, lisäten riippuvuutta.

"periaattees se (taloudellisen tuen hyöty) tarkottaa sitä, et mun olis tarvinnu ol 'töissä' eli se oikeesti se on olematon osa loppujen lopuks se mitä toimeentulotuki esimerkiks on, niinku kato ko mä en oo siis kauhee paljo oo muuta taloudellist tukee saanu" H42

"ne (huonekalut) o niinku itsenäistymisvaroist, et periaattees se käytännössä vähä niinku kuuluu jälkihuoltoo, mut se ei ol muuta ku mun omasta pussista pois käytännössä" H42

"se menee periaattees nii, et sossu o kirjottanut lausunno, et ei tarvi ottaa opintolainaa, ei muuta konkreettista hyötyä (jälkihuollosta)" H42

Jälkihuollon pelkkänä aineellisena tukena kokeneet nuoret eivät kokeneet jälkihuollon helpottaneen heidän elämäänsä tai, että he olisivat hyötäneet siitä. Jälkihuollon palvelu on voitu kokea myös elämää rajoittavana tekijä, joka on aiheuttanut häpeän tunteita. Jos nuori ei ole saanut kokemusta välittämisestä, näyttäytyi tuki hänelle kontrollina. Mikäli nuori ei tule missään vaiheessa lastensuojelun prosessia aidosti kohdatuksi, estää se vuorovaikutussuhteen syntymistä ja tuen kokemuksen syntymistä. Näin nuoren sijaishuollon negatiiviset kokemukset määrittävät hänen kokemustaan jälkihuollostakin. Nuorten kertomusten mukaan voin yhtyä Mikkolan (2006, 53) esittämään, että tuen kokeamiseen vuorovaikutuksessa vaikuttaa yksilön käsitystä omasta merkityksellisyydestään vuorovaikutuksessa sekä käsitys muista vuorovaikutuksen osapuolista.

"se (tuettu asuminen) o vähä niinku laitos, et ei niinku viitti tuoda kavereita kylää ja sillee, se o vähä... ..no yhteiskunnan varoilla elät, se o vähä niinku sillee, et must tuntuu et mä olen niinku yhteiskunnan pohjasakkaa just sen takii..." H42

"Mää vaan niinko otin yleens yhteyttä. Se o vähä niinko sillee, et ykspuolist. Kyl mä niinku nyt ku tuli uus sossu, ni kyl mä olisi olettanu, et hän niinku olis kutsunu niinku mut käymään esimerkiks, et sillee niinku et olis tutustuttu vähä niinku... ..periaattees käytännös tämmöne jälkihuolto kuulus olee kakssuuntane suhde, niinku periaattees asiakkaaseen... ..et tarvii vähä sit niinku just sillee, et sossuki pitäis yhteyttä ja kysyi kuulumisii. Jos pitäis yhteyt ni olis helpompi puhuu." H42

Henkistä tukea vaille jääminen aiheuttaa yksinäisyyden tuntemuksia. Lastensuojelu ei aina ole onnistunut luomaan nuorelle omaa turvaverkostoa, johon nuori voisi turvautua. Tämän tutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia Larssonin ja Starrinin (1990) kanssa, jotka korostavat, että, asiakkaan tunteiden ilmaisu edellyttää turvallisuuden tunnetta ja riittävän läheistä suhdetta työntekijään. Asiakkaan kokiessa työntekijän turvalliseksi, tunteista ja kokemuksista puhuminen mahdollistuu. Tämän emotionaalisen tason saavuttamisen myötä asiakas on valmis vastaanottamaan myös informaatiota. (Mikkola 2006, 69.)

*"mä oo yksi niitte (surujen, murheiden, ajatusten) kans. Ei mul oo ketää kehe ottaa yhteyt, just sen takii, ku ei oikee sillee, ei oo semmost niinku kontaktii tai ei oo niinku semmost yhteyttä keneenkään, et vois jutella iha mist vaa"
H42*

"se o vähä niinko sillee ongelma, ko äitin kans ei voi jutel kaikesta" H42

Nuori, joka ei ole hyväksynyt sijoitusta eikä koe siitä olleen itselleen hyötyä, suhtautui ristiriitaisesti jälkihuoltoon. Hänelle tarjotun tuen hyödyllisyys voi peittyä näiden ristiriitaisten ajatusten alle. Mikäli nuori kokee jälkihuollon kontrollina, saattaa se olla esteenä tuen kokemiselle. Tällöin työntekijän ja nuoren tarkoitukset eivät kohtaa.

6 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää: minkälaista sosiaalista tukea nuoret ovat jälkihuollosta saaneet, mitkä tekijät ovat edistäneet tuen kokemuksen syntymistä sekä miten sosiaalinen tuki on lisännyt nuoren autonomiaa. Tutkimuksen kohdejoukkona olivat lastensuojelun jälkihuollon palveluja saaneet täysi-ikäiset nuoret, sillä tarkoitus oli tutkia sosiaalista tukea nuorten näkökulmasta. Tämän asiakasnäkökulman esiin nostaminen on tärkeää, jotta voidaan arvioida palvelun toimivuutta ja toteuttamistapojen vastaamista nuorten tarpeisiin.

Analyysiosiossa olen jaotellut nuorten jälkihuoltokokemuksissa esiin tullutta sosiaalista tukea eri tuen muotoihin: tiedollinen tuki, emotionaalinen tuki ja aineellinen tuki. Sosiaalisen tuen muodot voidaan käsitteellisesti erottaa toisistaan, mutta käytännössä ne eivät yleensä ole itsenäisiä (vrt. Cohen & Wills 1985, 313). Eri tuen muodot painottuvat jälkihuollon eri vaiheissa, mutta useimmiten ne ovat kietoutuneet toisiinsa. Tarjottu tuki voi samanaikaisesti olla tiedollista, aineellista ja emotionaalistakin tukea. Voi olla myös niin, että tuen kokemusta ei nuorelle synny.

Nuoren muuttaessa omilleen jälkihuollon tarjoaman tuen merkitys kasvaa. Muuttaminen omilleen vaatii uusien asioiden oppimista ja vastuunottamista asioiden hoitamisesta kuten esimerkiksi asunnon haku, vuokrasopimus, vuokravakuus, asumisetuuksien hakeminen, kodin perustaminen, muuttoilmoitus, kotivakuutus, sähkösoopimus, talouden hoito ja niin edelleen. Monien uusien asioiden kohtaaminen saattaa olla nuorelle kuormittavaa ja tuottaa epävarmuutta. Erilaiset elämänmuutokset vaativat yksilöä sopeutumaan, joten ne voidaan nähdä Kinnusen (1993, 67) tavoin stressitekijöinä. Tällöin jälkihuolto voi toimia nuorille puskurina elämää kuormittavia tekijöitä vastaan.

Nuorten kertomuksissa jälkihuollon alkuvaiheesta painottuivat sosiaalisen tuen muodoista aineellinen ja tiedollinen tuki. Aineellisella tuella on katettu kodin perustamisesta aiheutuvat kulut. Nuoret ovat saaneet myös tiedollista tukea vaadittavien asioiden hoidossa liittyen erilaisten etuuksien hakemiseen sekä asumiseen. Nuorella on jälkihuollossa ollut aikuinen, joka on auttanut asioiden hoidossa ja mahdollistanut itsenäistymisen. Näin jälkihuollosta saatu sosiaalinen tuki on lieventänyt kuormittavien tekijöiden vaikutusta nuoreen (ks. Mikkola (2006, 40).

Tutkimukseni tulokset ovat samansuuntaisia Kinnusen (1998, 78) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan eri tuen tuottajien merkityksen kokeminen vaihtelee tuen laadun ja tuen tarpeen mukaan. Nuorten muuttaessa omilleen aineellisen tuen tarve on ollut akuuttia, eikä heillä ole ollut kertomustensa mukaan mahdollisuutta saada tätä tukea muualta kuin jälkihuollosta. Kyseisessä tilanteessa aineellisen tuen merkitys on koettu suureksi ja välttämättömäksi. Sama koskee sellaista tiedollista tukea, joka on liittynyt esimerkiksi etuuksien hakemiseen.

Alkuun jälkihuolto on voinut näyttäytyä vain rahan myöntämisenä ja informatiivisena toimintona. Tällöin nuorelle on tarjottu välttämätön informaatio ja taloudellinen tuki, jotta hän on päässyt alkuun itsenäisessä asumisessa. Tuen vastaanottaminen on ollut nuorelle välttämättömyys, jotta omilleen muuttaminen on mahdollistunut. Tätä alkuvaihetta on voinut leimata kontrolli. Joku aikuinen on kontrolloinut, että asiat tulevat hoidetuiksi ja rahat käytetään niihin tarkoituksiin, joihin ne on myönnetty. Tämä näyttäisi olevan mahdollista muun muassa niissä tilanteissa, jolloin nuoren ja työntekijän välille ei ole sijaishuollon aikana muodostunut vuorovaikutuksellista suhdetta tai nuori joutuu luomaan suhteen uuteen työntekijään. Myös Niemelä (2016, 97) toi esiin, että mikäli työntekijän ja asiakkaan välillä ei ole toimivaa vuorovaikutussuhdetta, on sosiaalityö vaarassa muuttua luonteeltaan kontrolloivaksi. Liiallinen kontrolli voi johtaa siihen, että asiakas toimii kontrollin vuoksi, mutta sisäinen muutos jää tapahtumatta (Jokinen 2008, 134). Jokaisella nuorella on oikeus tulla kuulluksi ja osallistua omia asioita koskevaan päätöksen tekoon. Avoin vuorovaikutus edistää saavuttamaan luottamuksellista suhdetta, jolloin tuki ja kontrolli ovat toisiaan täydentäviä.

Jälkihuollon sosiaalisen tuen voidaan nähdä muotoutuvan vuorovaikutuksessa (vrt. Kinnunen 1999, 103). Siinä luodaan ja pidetään yllä sosiaalisia suhteita sekä tarjotaan konkreettista tukea pyrkien turvaamaan nuoren hyvinvointia. Varsinkin jälkihuollon alussa työntekijältä vaaditaan aktiivista yhteydenpitoa nuoreen sekä konkreettista tukea, jotta nuorelle voi syntyä kokemus, että hänestä oikeasti välitetään ja luottamuksellinen suhde voi alkaa muodostua. Aineellisella tuella nuori saa konkreettisen kokemuksen auttamisesta. Konkreettinen tuki helpottaa selviytymistä muun muassa suuressa elämän muutostilanteessa. Tämä tuki kuitenkin vaatii osakseen vuorovaikutusta. Työntekijän toiminnalla on yhteys siihen, miten nuoret kokevat jälkihuollon tai millaista sosiaalista tukea he kokevan saavansa. Näkeekö työntekijä jälkihuollon pelkkänä taloudellisena tukena vai nuoren tarpeista lähtevänä yksilöllisenä tukena?

Tutkimukseni tulosten mukaan työntekijä-asiakassuhde näyttäisi olevan tärkeä merkityksellinen tekijä tuen kokemiselle samoin kuin Mikkolan (2006) tutkimuksessa. Asiakkaan tunteiden ilmaisu edellyttää turvallisuuden tunnetta ja riittävän läheistä suhdetta työntekijään. Työntekijä voi edistää näiden kehittymistä muun muassa keskustelemalla arkisistakin aiheista. Asiakkaan kokiessa työntekijän turvalliseksi, tunteista ja kokemuksista puhuminen mahdollistuu. Tämän emotionaalisen tason saavuttamisen myötä asiakas on valmis vastaanottamaan myös informaatiota. (Mikkola 2006, 69.) Nuorten kertomusten perusteella yhdyin Kivistön (2006, 81) näkemykseen, että nuoren kanssa työskentelevän työntekijän tulee tasapainoilla henkilökohtaisen ja ammatillisuuden välillä, sillä nuoret vaativat persoonallisempaa työtötettä kuin sosiaalityössä on totuttu.

Tutkielmassani nuoret kertoivat odottavansa työntekijältä epävirallisempaa työskentelytapaa kuin perinteisessä sosiaalityössä. He odottivat jälkihuollon työntekijältä vapaamuotoista toimintaa: yhteydenpitoa, "juttuseuraa", henkistä tukea, ihmistä, joka opastaa ja auttaa heitä käytännön asioiden hoidossa. He tarvitsevat aikuisen, johon voivat turvautua ja jonka kanssa voivat keskustella muustakin kuin virallisista sosiaalityöhön liittyvistä asioista. Samaa teemaa lähestyivät myös Hotari, Oranen ja Pösö (2009) kuvatessaan nuorten pitävän tärkeimpänä tekijänä sosiaalityön toiminnassa työntekijän kykyä ja mahdollisuutta kohdata asiakas. Tullessaan ammattilaisen luo puhumaan asioistaan, nuori odottaa tapaavansa läsnä olevan aikuisen, jonka kanssa voi tehdä yhteistyötä avoimesti ja luottamuksellisesti. (Hotari ym. 2009, 127.) Asiantuntijamaiseen viranomaisen rooliin asettumisen nähtiin esittävän läheisen ihmissuhteen syntymistä työntekijän ja nuoren välille.

Nuorten kertomuksissa tuli esiin, että luottamusta ja avoimuutta lisäävään työntekijän toimintaan kuuluu esimerkiksi seuraavia piirteitä: hoitaa lupaamansa asiat, on tavoitettavissa, varaa riittävästi aikaa nuorelle, kuuntelee, osoittaa kiinnostusta nuoren asioita kohtaan, pitää yhteyttä, välittää nuoresta, puhuu asioista arkikielellä ymmärrettävästi, keskittyy nuoren asiaan, on perehtynyt nuoren asioihin, hyväksyy nuoren sellaisena kuin tämä on, ei ole liian virallinen. Nämä ovat samansuuntaisia Mikkolan (2006) tutkimuksen kanssa, joka korostaa tuen antajan ja tuen saajan välisen luottamuksen syntymisen edellyttävän riittävää vuorovaikutusta ja arvostuksen osoittamista. Hyvään vuorovaikutukseen sisältyvät kuuntelemisen taito, rohkaiseminen avoimeen vuorovaikutukseen sekä arvostetuksi tuleminen tunne. (Mikkola 2006, 69–71.)

Nuorten suhtautumiseen jälkihuollon työntekijää ja tämän tarjoamaa tukea kohtaan, vaikuttivat myös aiemmat kokemukset sosiaalityöntekijöistä. Mikäli nuoren ja työntekijän välillä ei ole ollut lastensuojelun sijaishuollon aikana vuorovaikutuksellista suhdetta, koki nuori työntekijän ulkopuolisena, etäisenä ja epäluotettavana viranomaisena, joka kontrolloi hänen tekemisiään ja jota vastaan piti suojautua. Näihin kertomuksiin näytti liittyvän myös se, että nuori ei ollut kokenut sijoitustaan lastensuojelulaitokseen itselleen hyödylliseksi.

Nuori, joka ei ole hyväksynyt elämäntapahtumiaan, syyttäen lastensuojelua elämänsä vaikeuttamisesta, antoi myös jälkihuollolle erilaisen merkityksen kuin nuori, joka koki lastensuojelun esimerkiksi pelastajana. Jälkihuollon alkaessa nuoret olivat saattaneet kokea jälkihuollon samanlaisena kuin aiemmin kokemansa lastensuojelun. Jälkihuolto on kuitenkin luonteeltaan erilaista, sillä se on nuorelle täysin vapaaehtoista. Siinä nuoren itsemääräämisoikeuteen ei voida puuttua pakottavin interventioin, mikä varsinaisessa lastensuojelussa on mahdollista. Jotta nuori on vastaanottavaisempi palveluille ja neuvoille, tulee niiden olla yhteensopivia hänen oman ymmärryksensä kanssa. Menneisyyden hyväksyminen edistää nuorten selviytymistä itsenäisessä elämässä (Reinikainen 2009, 193), joten elämäntapahtumien käsittelyn jatkuminen olisi taattava myös jälkihuollosta.

Nuoret, jotka ovat tottuneet elämään epävarmoissa kiintymyssuhteissa, ovat useimmiten herkkiä ja kehittyneitä lukemaan ihmisiä sekä vaistoamaan asioita (Kivistö 2006, 80). Tämä tuli esiin myös tässä tutkimuksessa. Nuoret havainnoivat työntekijöiden sanallista ja sanatonta viestintää, tehden siitä johdopäätöksiä. Työntekijän tulisikin pyrkiä osoittamaan aito kiinnostuksensa ja halunsa auttaa, sekä pyrkiä osoittamaan nuorelle, miten tarjottu tuki voisi edesauttaa tämän elämää. Näin voidaan tukea nuoren osallisuuden ja autonomian kokemusta. Tämä vaatii aikaa ja useita kohtaamisia, jotta nuoret voivat alkaa luottamaan ja nähdä jälkihuollon työntekijän heidän etuaan ajavana ja heitä auttavana ihmisenä.

Nuorta pitää ikään kuin motivoida tuen vastaanottamiseen. Nuori tarvitsee osakseen kokemuksen kuulluksi tulemisesta, tärkeänä pitämisestä ja välittämisestä. Syvänen ym. (2015, 157) korostivat, että koettaessa sosiaalinen tuki välittämisenä, sillä voidaan vaikuttaa ihmisten kokemuksiin omasta arvostaan, tärkeydestään ja saamastaan kunnioituksesta. Tämä sama asia tuli esille myös omassa tutkimuksessani. Tuen syventyessä, suhteen edetessä, sosiaalinen tuki näyttäisi Albrecht ja Goldsmithiä (2003, 265) mukaillen auttavan tuen tarvitsijaa hallitsemaan epävarmuutta, näin parantaen elämäntapahtumien tunnetta. Luottamuksellisen ja avoimen suhteen muodostumisen jälkeen nuori on valmiimpi

kertomaan asioistaan, joka mahdollistaa työntekijälle nuoren asioihin perehtymisen ja nuoren osallisuuden.

Jälkihuollon onnistuessa tarjoamaan tukea, joka vähentää tai auttaa hallitsemaan epävarmuuden tunnetta, nuori voi kokea saavansa sosiaalista tukea. Albrecht ja Adelman (1987) korostivat tätä samaa asiaa määriteltessään sosiaalisen tuen sellaiseksi tuen antajan ja saajan väliseksi viestinnäksi, joka vahvistaa elämänhallinnan tunnetta vähentämällä epävarmuutta muun muassa kuormittavaan tilanteeseen tai vuorovaikutuskumppanin viestintäkäyttäytymistä kohtaan liittyviin odotuksiin (Mikkola 2006, 27). Tässä tutkimuksessa voi todeta Mikkolan (2006) tutkimuksen tavoin, että sosiaalisen tuen kokemus voi syntyä luottamuksellisessa suhteessa ja hyvässä vuorovaikutuksessa. Molemminpuolinen luottamus nuoren ja työntekijän välillä on toimivan suhteen keskeinen elementti.

Tutkimukseni tulosten mukaan myös viranomainen voi olla nuoren elämässä merkittävä aikuinen (vrt. Törrönen & Vauhkonen 2012, 97; Kivistö 2006, 78). Tämä tulos poikkeaa Kumpusalon (1991, 15) tutkimuksesta, jossa vain perheen- ja lähiyhteisön nähtiin voivan tarjota emotionaalista ja henkistä tukea. Tutkimukseeni osallistuneet nuoret olivat kokeneet jälkihuollon ihmissuhteen tärkeäksi ja heille oli merkityksellistä, että epävarmassa tilanteessa heillä oli ihminen, johon voivat ottaa yhteyttä. Erityisesti tilanteessa, jossa nuorella ei ole ainoatakaan läheistä ihmistä, hän tarvitsee kuulevaa ammattilaista. Hotari ym. (2009, 128) sekä Mattila (2007, 21) toivat tämän saman asian esille. Tärkeimpiä jälkihuollon työntekijän ominaisuuksia näyttäisi olevan taito luoda välittävä ja luottamuksellinen ilmapiiri. Yksilön hyvinvointia lisää kokemus siitä, että tukea on saatavilla, kun sitä tarvitsee (ks. Mikkola 2006, 39; Korkiamäki & Ellonen 2010, 27).

Suurin osa haastatteleistani nuorista koki jälkihuollosta saamansa syy- ja normiperustaisen sosiaalisen tuen merkitykselliseksi toisin kuin Kinnusen (1998, 105) tutkimuksessa, jossa viranomaisten tuottama sosiaalinen tuki oli melko vähämerkityksellistä ja lähiyhteisön asema suuri. Eri ihmiset voivat kokea läheisiltä saadun sosiaalisen tuen merkityksen ja tehtävän eri lailla (Salmela 2006, 29). Tuen merkitys vaihtelee myös tarpeen mukaan. Nuoret puhuivat melko vähän läheisverkostoltaan saamasta sosiaalisesta tuesta ja vain yksi nuorista korosti vanhempansa roolia tuen antajana. Nuorten kertomuksissa tuli esiin, että osalla ei ollut vanhempiin sellaista suhdetta, että olisivat kokeneet voidensa saada näiltä tukea. Tällaisessa tilanteessa jälkihuollon tarjoaman sosiaalisen tuen merkitys korostui.

Näen jälkihuollon tarjoamassa sosiaalisessa tuessa olevan jotain samaa kuin lähiyhteisöjen tuottamassa sosiaalisessa tuessa. Osalle nuorista oli syntynyt vahva tunneside työntekijään ja he kokivat tämän itselleen lähimmäiseksi. Kinnusen (1998, 107; 1999, 110) mukaan lähiyhteisöissä toteutuva sosiaalinen tuki on muun muassa tuttavuuteen ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa. Parhaimmillaan samat elementit toteutuvat itsenäistyvien täysi-ikäisten nuorten jälkihuollossa. Siinä tuki on vuorovaikutteista toimintaa, joka perustuu vapaaehtoisuuteen ja nuoren autonomisuuteen. Siinä ei ole käytävissä pakottavia väliintuloja. Sosiaalinen tuki on vuorovaikutteinen tapahtuma, jossa niin tuen antajan kuin saajankin tulee olla aktiivisia. Tuen tarpeen havaitseminen ja tuen saamisen kokeminen ovat sidoksissa vuorovaikutussuhteeseen. Nuorten toiveet huomioiden vuorovaikutussuhteessa tulee pyrkiä tuttavalliseen tasavertaiseen dialogiin. Yhdyn Kinnusen (1998, 106) ajatukseen, jonka mukaan asiakkaiden ja työntekijöiden suhde on toisaalta jotain enemmän kuin sukulaisuuteen perustuva suhde, mutta samalla jotain vähemmän.

Nuorten kertomuksissa nousi esiin sama ristiriita informaalin ja formaalin sosiaalisen tuen suhteen kuin Honkakosken, Kinnusen ja Vuorijärven (2016) tutkimuksessa. Nuorten kertomusten perusteella heidän läheisverkostoaan ei juuri ole otettu mukaan virallisen palvelujärjestelmän toimintaan heidän auttamisessaan. Informaalin ja formaalin sosiaalisen tuen yhteistyö näyttäisi olevan tärkeää erityisesti niiden nuorten kohdalla, jotka ovat jääneet erilaisten ihmissuhteiden ja toimintojen ulkopuolelle. Heikoimmassa asemassa olevilla nuorilla oli ollut tukenaan ainoastaan viranomaiset. (Honkakoski ym. 2016, 10.) Jälkihuollon tarkoituksena on tukea nuorta pärjäämään omillaan oman läheisverkostonsa tukemana (Känkänen & Laaksonen 2006, 44), joten vanhempien tai muiden läheisten mukaanotto jälkihuoltoon olisi tärkeää.

Vanhempien tuella on Dekovicin ja Meeuksen (1995) mukaan suuri merkitys nuoren hyvinvoinnille. Tämän tuen järjestelmän rikkoutumisen seurauksena nuorella voi olla vaikeuksia myös muiden sosiaalisen tuen verkostojen luomisessa. (Salmela 2006, 35.) Onkin tärkeää, että näiden nuorten suhteiden luomista tuetaan jälkihuollosta. Sosiaalityön yksi keskeinen tehtävä onkin tehdä itsensä tarpeettomaksi, auttaen asiakkaat sosiaalityön asiakkuudesta muiden yhteisöjen piiriin (Eräsaari 2016, 109).

Haastatteluun osallistuneista kaikilla nuorilla ei ollut riittävää tietoa, mitä jälkihuolto käytännössä oli, eivätkä näin ollen olleet osanneet pyytää apua. Mikäli nuoren ja työntekijän välille ei ole syntynyt luottamuksellista suhdetta eikä hän saa riittävästi tietoa jälkihuollosta, hän on kokenut jälkihuollon

lähinnä aineellisena tukena. Vaille emotionaalista tukea jääminen oli vaikuttanut psyykkiseen hyvinvointiin sitä heikentäen, nuoret olivat kokeneet yksinäisyyttä asioidensa kanssa. Myös Kumpusalon (1991, 28) tutkimuksen mukaan yksinäisyyden kokemukseen liittyy emotionaalisen tuen puute. Sosiaalisen tuen puute ja heikko itsearvostus heijastuvat Harterin, Maroldin, Whitesellin ja Cobbin mukaan yleisenä pahoinvointina ja syrjäytymisriskinä (Salmela 2006, 16). Emotionaalisella tuella voidaan tasapainottaa stressaavien tapahtumien aiheuttamaa uhkaa psyykkiselle hyvinvoinnille ja itsetunnolle (vrt. Cohen & Wills 1985, 314). Tutkimukseni tulokset ovat samansuuntaisia Mikkolan (2006, 6) tutkimuksen kanssa, jossa korostetaan sosiaalisen tuen vaikuttavan hyvinvointiin muun muassa auttamalla ratkomaan ongelmallisia elämäntilanteita, purkamalla emotionaalista kuormitusta ja vahvistamalla yksilön merkityksellisyyden tunnetta.

Hyvää tarkoittavaa tukea ei aina koettu kokonaisuudessaan positiivisena, vaan sillä oli myös negatiivisia piirteitä. Nuoret näkivät esimerkiksi taloudellisen tuen olevan ajoittain liian helppoa vaikeuttaen tulevaisuudessa talouden hallintaa. Aineellinen tuki voi helpottaa sen hetkistä tilannetta, mutta kauas kantoisesti sen vaikutukset voivat olla negatiivisia. Sillä nähtiin olevan jopa passivoiva luonne. Näin ollen sosiaalisen tuen ei voi nähdä lisänneen tuen saajan resursseja ja sen myötä autonomiaa, vaan se oli pikemminkin ollut haitallista lisäten riippuvuutta sosiaalipalveluista (vrt. Mikkola 2006, 62). Mikkola työntekijä ottaa asiakkaalle kuuluvan vastuun ja pyrkii tekemään ratkaisun asiakkaan puolesta, hän ohittaa asiakkaan täysivaltaisena toimijana. Tuki on tällöin liiallista, eikä se tue asiakkaan omien voimavarojen ja taitojen kasvua (Jokinen 2008, 133).

Mikkolan (2006, 25) mukaan sosiaalisen tuen määritelmät voivat korostaa hyväksytyksi tulemisen tunnetta, hallinnan tunnetta sekä tukeen liittyvää vuorovaikutuksellisuutta. Jälkihuollon sosiaalisessa tuessa parhaimmillaan korostuvat nämä kaikki. Tuen voi nähdä syntyvän vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa, jossa nuori kokee hyväksytyksi tulemista ja välittämistä. Tässä välittävässä vuorovaikutuksessa nuoren voimavarat lisääntyvät vaikuttaen hyvinvointiin. Sosiaalinen tuki on auttanut selviämään aikuistumisen alkuvaiheesta. Nuoren tuki oli ollut kokonaisvaltaista.

7 POHDINTA

Näyttäisi, että parhaimmillaan jälkihuolto voi tarjota nuoren hyvinvointia ja autonomiaa lisäävää sosiaalista tukea. Nuoret kuitenkin tarvitsevat ihmisiä tuekseen myös jälkihuollon jälkeen. Nyt vanhempien rooli lastensa ensisijaisina tukijoina on jäänyt jälkihuollossa vähälle huomiolle tai sitten vanhemmilla ei ole ollut kykyä toimia lastensa tukena tai suhde on vahingoittunut sijaishuollon aikana. Formaali ja informaali tuki eivät olleet nuorten kertomusten perustella kohdanneet. Jälkihuolto ja nuorten läheiset eivät ole tehneet yhteistyötä nuoren tukemisessa tai ainakaan nuorilla ei ollut siitä muistikuvaa. Jälkihuollosta on taloudellisesti tuettu yhteydenpitoa vanhempiin, mutta näyttää, että tämä suhde tarvitsisi muunkinlaista tukea. Nuorten ja heidän läheistensä yhteenkuuluvuutta tuettaessa luotaisiin edellytyksiä sille, että jälkihuollon päättyessä nuorella olisi oma läheisverkosto tukeaan. Vanhempien tuella on kuitenkin suuri merkitys nuoren hyvinvoinnille (Salmela 2006, 35).

Kinnusen (1998) mukaan ammatillisuus määrittelee asiakkaan ja työntekijän välistä suhdetta. Ammatillaisen tulee huolehtia asiakkaiden edusta. Ammattiin liittyvä valta ja mahdollisuus manipuloida ongelmien käsittelyä haluamallaan tavalla aiheuttaa epäilyjä, että työntekijä ei aidosti ajaisikaan asiakkaiden etuja. (Kinnunen 1998, 105.) Tutkielmaani tehdessäni jäin pohtimaan missä menee raja, milloin asiakkaan itsemääräämisoikeutta ei kunnioiteta. Onko nuorta aidosti kuultu aina ennen päätöksentekoa ja onko hänet otettu osalliseksi palveluidensa suunnitteluun? Onko nuorelle annettu päätöksen teon tueksi riittävät tiedot palvelun tarkoituksesta ja erilaisista vaihtoehdoista esimerkiksi tarjottaessa tuettua asumista? Tarjottavien palvelujen ja vaihtoehtojen tulee perustua nuoren tarpeisiin ja hänen itsemääräämisoikeuttaan on kunnioitettava. Näkisin tärkeäksi, että jälkihuoltotyötä tehdessä tulisi pohtia omaa toimintaansa, miten siinä toteutuvat sosiaalityön eettiset ohjeet.

Nuoret kertoivat saavansa rahaa jopa liian helposti jälkihuollosta. He kaipasivat enemmän haastetta ja ohjausta rahan myöntämisen rinnalle. Nuorten kertomusten perusteella näyttäisi siltä, että työntekijöiden tulee entistä enemmän reflektoida omaa toimintaansa suhteessa jälkihuollon tavoitteeseen. Rahaa myöntäessä tulee pohtia kauaskantoisesti sen tarkoitusta, tarpeenmukaisuutta ja vaikutuksia. Miten rahan myöntäminen edistää tai lisää nuoren erilaisia suoriutumsvaihtoehtoja elämässä, miten se opettaa nuoria pärjäämään omillaan vai onko sillä kenties negatiivisiakin vaikutuksia? Mahdollistaako sen jotain sellaista, jolla on negatiivisia vaikutuksia nuoren hyvinvointiin? Rahan myöntäminen

on helppoa ja nopeaa, mutta opettaako se nuorta hallitsemaan rahankäyttöään, suunnittelemaan tulevaisuutta ja pärjäämään omillaan. Nuoret esittivät ehdotuksen, että rahan myöntämiseen yhdistettäisiin konkreettista tiedollistakin tukea, jotta nuoret saisivat keinoja taloudenhallintaan.

Aineelliseen tukeen liittyvällä taloudellisella tuella näyttäisi olevan kielteisiäkin vaikutuksia hyvinvointiin. Pahimmillaan aineellisen tuen nähtiin passivoivan nuoria jäämään työelämän ulkopuolelle, työnteon ollessa kannattamatonta toimintaa. Jäinkin pohtimaan tulisiko nuoria kuulla entistä enemmän, jotta heidän omat elämäntavoitteensa tulisivat esiin ja näin kyettäisiin tukemaan nuorta niistä käsin ja niiden suuntaisesti. Tulisi selvittää mitkä ovat nuoren motiivit omaan toimintaansa ja pyrkiä joustavin ratkaisuin niitä tukemaan. Väärin suunnattu tuki saattaa mahdollistaa myös asioita, jotka eivät ole nuoren hyvinvoinnin kannalta positiivisia. On tärkeää tunnistaa, mikä on sosiaalisesti tukevaa missäkin olosuhteissa ja mikä taas ei ole sosiaalisesti tukevaa, vaikka tarkoitus olisi hyvä (Williams ym. 2004, 958). Cohen ja Symen (1985, 4) mukaan sosiaalinen tuki on määriteltävissä sosiaalisista suhteista saatavaksi voimavaraksi. Tämän sosiaalisen tuen määritelmän mukaan pelkkää rahana myönnettävää aineellista tukea ei voisi pitää sosiaalisena tukena, sillä siitä puuttuu sosiaalinen ulottuvuus. Näin ollen jälkihuollon ei voida katsoa olevan sosiaalista tukea, jos nuori kokee sen pelkkänä oikeutena saada rahaa.

Haastatteluissa nuoret nostivat oma-aloitteisesti esiin sijaishuoltoon liittyviä asioita, joten sijaishuollolla näyttäisi olevan suuri merkitys nuorten elämässä. Osa koki tullessa kaltoin kohdelluksi sijaishuoltopaikassa ja myös sosiaalityöntekijän kahdenkeskiset tapaamiset sijaishuollon aikana olivat jääneet puuttumaan. Nämä nuorten aiemmat kokemukset rakentavat myös nykyisyyttä (Törrönen & Vauhkonen 2012, 38), joten pohja onnistuneelle itsenäistymiselle luodaan jo ennen jälkihuoltoa. Sijaishuollossa sosiaalityöntekijän tulisi tavata lasta riittävän usein kahden kesken ja pitää lapsen yhteyttä. Tämä yhteydenpito luo lapselle turvallisuuden tunnetta ja luottamusta. Mielestäni sijaishuoltoa ja jälkihuoltoa ei tulisikaan nähdä erillisinä osioina, vaan nuoren näkökulmasta jatkumona. Yhdyn Känkäsen (2009, 238) ajatukseen siitä, että nuoren sijaishuoltopaikasta lähtemisen valmistelu on aloitettava riittävän varhain, jotta voidaan arvioida nuoren tuen tarve sijoituksen jälkeen sekä turvata sijaishuollossa saavutetun myönteisen kehityksen jatkuminen. Näin voidaan mahdollistaa myös riittävän tiedollisen tuen saaminen jälkihuollosta. Elämäntapahtumien työstämistä tulisi jatkaa vielä jälkihuollossakin, jotta nuori lopulta voi ymmärtää sen todellisen merkityksen ja kääntää elämässään voimavaraksi.

Yhteinen dialogi mahdollistaa yhteisen merkityksen ymmärryksen. Vasta yhteisen ymmärryksen jälkeen syntyvä tahtotila saa aikaan toimintaa. Vuorovaikutuksen laatu on yksi asiakastyön keskeisin onnistumiseen vaikuttava tekijä (Bardy 2009, 43). Raitakari (2006) totesi vuorovaikutuksen yksityiskohtien olevan merkityksellisiä. Niissä määritellään minuuksia, kategorisoidaan nuoria muun muassa sen mukaan millaisina ammattilaiset heitä pitävät. Näin ollen työntekijän ja nuoren kohtaamisella voi olla kauaskantoisia seuraamuksia. (Raitakari 2006, 278.)

Nuoren pärjääminen opiskelussa ja työelämässä saatetaan tulkita liian yksiulotteisesti. Oletetaanko, että tällainen nuori voi henkisesti hyvin? Korkea koulutustaso ei kuitenkaan takaa henkistä hyvinvointia. Näkisin, että pärjäämisen taakka ja hyväksynnän hakeminen saattavat kuormittaa jo traumaattisia kokemuksia omaavaa nuorta entuudestaan. Haastatteluissa tuli esiin, että näyttäessään ulospäin reippaalta ja pärjäävältä toimijalta, nuoren tuen tarpeet olivat jääneet näkymättömiksi. Hän oli kokenut jääneensä vaille jälkihuollon sekä lähiyhteisönsä sosiaalista tukea tuntien yksinäisyyttä. Hänen ei ollut pidetty yhteyttä, eikä hän ollut kokenut itseään arvokkaaksi. Nuoret haluavat tulla huomatuiksi ja hyväksytyiksi (Törrönen & Vauhkonen 2012, 75).

Haastatteluun osallistui nuoria, joilla oli palo selvitä tulevaisuudessa omillaan ja saavuttaa unelmiaan. Kertomuksissaan he olivat valmiit tekemään töitä tavoitteidensa eteen. Työkokemukseni perusteella tiedän, että on myös nuoria, joilla ei ole uskoa tulevaisuuteen ja suunnitelmana on elää tulevaisuudessaakin sosiaalietuuksien turvin. He suoriutuvat elämästään päivä kerrallaan. Näiden nuorten kokemukset eivät tässä tutkielmassa tulleet esiin, mutta tutkimustuloksia voidaan hyödyntää myös heidän tilanteensa tukemisessa.

Kinnusen (1999, 107) mukaan paikallisella palvelukulttuurilla on keskeinen vaikutus siihen, millainen asema palvelulla on hyvinvoinnin tuottamisessa. Nuorten kertomuksissa tuli esiin työntekijöiden vaihtuvuus. Se aiheuttaa pysyvyyden ja luotettavuuden puutetta. Nuoren on helpompi puhua tutulle ihmiselle. Työntekijöiden vaihtuvuutta ei pystytä täysin estämään, mutta jälkihuollon organisoinnissa on hyvä huomioida, että rakenteista johtuvat työntekijävaihdokset minimoidaan. Lastensuojelussa asiakastyön vaativuuden lisääntyminen ja asiakasmäärien kasvu vaikuttavat työtapoihin ja työn organisointiin. Mikäli jälkihuoltotyötä tehdään lastensuojelun avohuollon rinnalla, niin jäävätkö jälkihuoltoon oikeutetut täysi-ikäiset nuoret avohuollon työn rinnalla vaille tarvitsemaansa tukea akuuttien lastensuojeluasioiden ollessaan kiireellisyydeltään tärkeämpiä?

Nuorten näkökulmia huomioivassa jälkihuollon toteutuksessa tulisi varmistaa, että työntekijälle mahdollistetaan ajan antaminen näille täysi-ikäisille nuorille, jotta luottamuksellinen suhde voi syntyä ja nuori saada turvaa. Myös Dixon ja Steinin (2005, 170) tutkimuksen nuoret arvostivat säännöllistä henkilökohtaista tukea, luotettavuutta ja saatavuutta. Jahnukaisen (2004b, 323) mukaan jälkihuollolla, jos jollain, voi olla mahdollisuus vaikuttaa nuoren yhteiskuntaan jäsentymiseen sijaishuollon päätyttyä. Sosiaalinen tuki on erityisen tärkeää nuorille, joiden elämässä on paljon kuormittavia tekijöitä. Tästä syystä jälkihuollon tarjoama tuki voi olla ratkaisevan tärkeää. (Reinikainen 2009, 94.) Jokaisella nuorella tulee olla tukenaan vähintään yksi merkityksellinen henkilö myös jälkihuollon päätyttyä.

Salmelan (2006) mukaan nuori kehittyy tasapainoisimmaksi perheessä, jossa nuoren minän kehitystä tuetaan. Seuraavat luonnehdinnat kuvaavat vanhempien sosiaalista tukea nuorelle: nuorta ymmärtävää, ongelmia kuuntelevaa, tunteista välittävää, nuoren hyväksyntä, tärkeänä pitäminen. (Salmela 2006, 36.) Nämä asiat huomioiden, voidaan myös sijais- ja jälkihuollossa tukea nuoren minän kehitystä ja kasvamista tasapainoiseksi ihmiseksi.

Näyttäisi, että haastatteluihin osallistuneiden nuorten kanssa oli pääosin onnistuttu luomaan suhde, jossa tuen tunne oli mahdollista ja nuoret kokivat jälkihuollon itselleen merkitykselliseksi. Useimmat haastateltavista olivat kokeneet tullessa kohdatuiksi. Onnistunut kohtaaminen edellyttää työntekijältä tiettyjen toimintaperiaatteiden ja eettisten ohjeiden sisäistämistä. Asiakkaan arvokkaan kohtamisen perustaan kuuluu asiakkaan ainutlaatuisuuden tunnistaminen työskentelyn lähtökohtana, määrätietoinen tunteiden ilmaisu, hallittu emotionaalinen osallistuminen, asiakkaan hyväksyminen sellaisena kuin hän on, tuomitsemattomuus, itsemääräämisoikeuden tunnustaminen sekä luottamuksellisuus (Laitinen & Kempainen 2010, 153). Tällöin voidaan katsoa ihmisarvon toteutuneen.

Työntekijällä on suuri merkitys sosiaalisen tuen tarjoamiseen ja sen kokemiseen. Tähän loppuun yhden nuoren sanoja lainaten:

"Jos o oikeelaine työntekijä, siis semmonen, joka on oikeesti tullu tähä ammattii sen takii et välittää ja halua auttaa ihmisii, ni sitä mää suosittele, niinku just et mielummi semmosii ihmisii ketkä välittää ja tykkää työstää, ku semmosii, jota ei kiinnost, et ne o töis vaa sen takii, et ne saa rahaa. Mun mielest semmost työt kuulus tehdä, mikä oikeesti saa niinku jaksamaan ja sil-lai, et se o semmost mitä halua ain tehdä, koska sit se voi oikeesti vaikuuttaa niihi ihmimisii ketä sää palvelet ja ketä sää niinku tuet" H41

LÄHTEET

- Aaltonen, S. & Heikkinen, A. (2009) Nuoret lastensuojelussa. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 165–176.
- Albrecht, T. L. & Goldsmith, D.J. (2003) Social Support, Social Networks, and Health. Teoksessa Thompson, T. L., Dorsey, A., Miller, K. I. & Parrot, R. (toim.) Handbook of Health Communication. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates, 263–284.
- Banks, S. (1995) Ethics and Values in Social Work. Basingstoke: Macmillan.
- Bardy, M. (2009) Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, 17–46.
- Cohen, S. & Syme, S.L. (1985) Issues in the Study and Application of Social Support. Teoksessa Cohen, S. & Syme, S.L. (toim.) Social support and health. San Francisco: Academic Press, 3–22.
- Cohen, S. & Wills, T. A. (1985) Stress, Social Support, and The Buffering Hypothesis. Psychological Bulletin 98 (29), 310–357.
- Dixon, J. & Stein, M. (2005) Leaving care: Throughcare and Aftercare in Scotland. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Ellonen, N. (2008) Kasvuyhteisö nuoren turvana. sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Akateeminen väitöskirja. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 82. Tampere: Tampere University Press.
- Ellonen, N. & Korkiamäki, R. (2006) Sosiaalinen pääoma lasten ja nuorten hyvinvoinnin resurssina. Sosiaalinen pääoma -käsitteen käyttö kansainvälisessä lapsuus- ja nuorisotutkimuksessa. Teoksessa Forsberg, H., Ritala-Koskinen, A. & Törrönen, M. (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS-Kustannus, 221–249.
- Eräsaari, L. (2016) Yhteisösuhteille perustuva sosiaalityö. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P & Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 109–123.

Eskola, J. (2015) Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 185–206.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Eskola, J. & Vastamäki, J. (2001) Teemahaastattelu: opit ja opetukset. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 24–42.

Gothoni, R. (1990) Vanhusten sosiaaliset verkostot ja sosiaalinen tuki. tutkimus kalliolaisten ja kiiteeläisten vanhusten elämäntilanteesta, sosiaalisista verkostoista ja tuesta. Julkaisuja 1990:2. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Heino, T. (2009) Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 52–75.

Heino, T. & Johnson, M. (2010) Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.) Perhepiirissä. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 266–290.

Heinonen, H. (2016) Lastensuojelu ja lapsen etu. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Joutimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P & Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 243–260.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. (2001) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2014) Tutki ja Kirjoita. 19. painos. Helsinki: Tammi

Honkakoski, A., Kinnunen, P. & Vuorijärvi, P. (2016) Nuorten aikuisten sosiaalisen tuen tarpeet ja niihin vastaaminen. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisu 41. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus.

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. (2009) Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 117–132.

- House, J. S. (1981) *Work Stress and Social Support*. University of Michigan. Addison-Wesley Publishing Company. <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015071886035;view=1up;seq=57>
Viitattu 5.3.2017.
- Jahnukainen, M. (2004) *Koulukodissa ja koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 valtion koulukodeista kotiutettujen nuorten koulukotikokemukset ja jälkiseuranta vuoteen 2002. Aiheita 29/2004*. Helsinki: Stakes.
- Jokinen, A. (2008) *Sosiaalityö tukena ja kontrollina aikuisten kohtaamisessa*. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 110–144.
- Juhila, K. (2008) *Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön yhteiskunnallinen paikka*. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino, 48–81.
- Kahn, R.L. (1979) *Aging and social support*. Teoksessa Riley, M.W. (toim.) *Aging From Birth to Death: Interdisciplinary Perspectives*. Boulder: Westview, 77–91.
- Kinnunen, P. (1998) *Hyvinvoinnin ruletti. Tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen jäsentymisestä 1990-luvun lopun Suomessa*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Kinnunen, P. (1999) *Sosiaalinen tuki ja kolmas sektori*. Teoksessa Hokkanen, L., Kinnunen, P. & Siisiäinen, M. (toim.) *Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto, 102–115.
- Kinnunen, U. (1993) *Stressi ja sen hallinta*. Teoksessa Kuusinen, K-L. (toim.) *Terveyspsykologia*. Jyväskylä: WSOY, 64–81.
- Kiviniemi, K. (2015) *Laadullinen tutkimus prosessina*. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) *Ikäkuonoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 74–88.
- Kivistö, J. (2006) *"Missä mä olisin muuten?" Nuorten kokemukset lastensuojelusta ja muista viranomaispalveluista*. Ammatillinen lisensiaattitutkielma. Marginalisaatiokysymysten erikoisala. Sosiaalipolitiikan laitos. Turku: Turun yliopisto.
- Korkiamäki, R. & Ellonen, N. (2010) *Ikätoverisuhteet sosiaalisina resursseina yläkouluiässä. Nuorisotutkimus 28: 3, 18–35*.

Kumpusalo, E. (1991) Sosiaalinen tuki, huolenpito ja terveys. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen raportteja 8/1991. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. Helsinki: Vapokustannus.

Kuula, A. (2011) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Känkänen, P. (2009) Siirtymät sijaishuollossa - hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Bardy, M. (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 232–240.

Känkänen, P. & Laaksonen, S. (2006) Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Lastensuojelun Kehittämisohjelma. https://www.thl.fi/documents/647345/1832874/Loppuraportti_Selvitys+sijaishuollon+ja+j%C3%A4lkihuollon+nykytilasta+ja+kehitt%C3%A4mistarpeista_2006.pdf/65384afe-1b57-4e93-a1e6-ccdca5eafdd Viitattu 7.1.2017.

Kärkkäinen, M. (2010) Aikuisssosiaalityön asiakkaiden kokemuksia ja toiveita sosiaalityön tuesta ja avusta ja yhteistyöstä sosiaalityöntekijän kanssa. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Kääriäinen, J., Rostila, I., Ellonen, N., Kivivuori, J. & Korkiamäki, R. (2005) Nuorten masentuneisuudesta ja rikekäyttäytymisestä sosiaaliseen pääomaan. Yhteiskuntapolitiikka 70:1, 28–41. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101237/051kaariainen.pdf?sequence=1> Viitattu 2.4.2017.

Laaksonen, S. (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Laiho, K. (2007) Lastensuojelu. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P., Laiho, K., Sarvimäki, P., Karjalainen, P. & Seppänen, M. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma, 132–160.

Laine, T. (2015) Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalla tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-Kustannus, 29–51.

Laitinen, M. & Kemppainen, T. (2010) Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Laitinen, M. & Pohjola, A. (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus, 138–180.

Lastensuojelulaki. 13.4.2007/417.

Lastensuojelun käsikirja. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja> Viitattu 8.1.2017.

Linderborg, H., Suonio, M. & Lassila, T. (toim.) (2014) Sosiaalityö ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2014. Helsinki: Rikosseuraamuslaitos.

http://www rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/biC7OVg4F/RISE_sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_120214web.pdf Viitattu 2.4.2017.

Mattila, A. (2007) Sijais- ja jälkihuollon siirtymillä. Lastensuojelun jälkihuollon tukipalvelujärjestelmän kehittäminen yhteistyöverkostossa 2002–2006. Tupa-projektin loppuraportti. Raportteja 12/2007. Oulu: Nuorten Ystävät.

Metsämuuronen, J. (2006a) Metodologian perusteet ihmistieteissä. Teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp, 15–77.

Metsämuuronen, J. (2006b) Laadullisen tutkimuksen perusteet. Teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp, 79–147.

Mikkola, L. (2006) Tuen merkitys potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Mäkinen, O. (2006) Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Niemelä, P. (2014) Ihmisarvo ja sosiaalityö. Julkaisussa Jaakkola, A-M., Leinonen, L. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) Tutkiva sosiaalityö. Eettisyys ihmistyössä. Talentia -lehti. Sosiaalityön tutkimuksen seura, 5–8. http://www.sosiaalityontutkimuksenseura.fi/data/_uploaded/tutkivasosiaalityo2014.pdf Viitattu 6.3.2017.

Niemelä, P. (2016) Hyvinvoinnin edistäminen sosiaalityön eetosena. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P ja Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 97–108.

Pösö, T. (2004) Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Tutkimuksia 133. Helsinki: Stakes.

- Raitakari, S. (2006) Neuvottelut ja merkinnät minuuksista. Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palaverissa ja tukisuunnitelmissa. Akateeminen väitöskirja. Sosiaalipoliittikan ja sosiaalityön laitos. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67648/951-44-6753-1.pdf?sequence=1> Viitattu 2.1.2016.
- Reinikainen, S. (2009) Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 224. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Räty, T. (2015) Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita.
- Saastamoinen, K. (2010) Lapsen asema sijaishuollossa - Käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.
- Salmela, J. (2006) Koetun sosiaalisen tuen, pätevyyden, itsearvostuksen ja liikunnan yhteyksiä nuoruusiän kasvuvuosina. Chydenius-Instituutin tutkimuksia 1 /2006. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Salonen, A.H., Oommen, H., Kumpula, M. & Kaunonen, M. (2013) Äitien saama sosiaalinen tuki lapsivuodeosastolla. Tutkiva Hoitotyö Vol. 11 (3), 4–16. https://www.researchgate.net/profile/Hanna_Oommen/publication/256240977_Aitien_saama_sosiaalinen_tuki_lapsivuodeosastolla/links/00b7d531cc4d63b961000000/Aeitien-saama-sosiaalinen-tuki-lapsivuodeosastolla.pdf Viitattu 2.4.2017.
- Sosiaalihuoltolaki. 30.12.2014/1301.
- Syvänen, S., Tikkamäki, K., Loppela, K., Tappura, S., Kasvio, A. & Toikko, T. (2015) Dialoginen johtaminen. Avain tuloksellisuuteen, työelämän laatuun ja innovatiivisuuteen. Tampere: Tampere University Press.
- Tolonen, T. (2009) Vanhemmuuden puute ja nuorten sosiaalinen pääoma. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 144–164.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2006) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2012). <http://www.tenk.fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta> Viitattu 13.1.2017

Törrönen, M. (2016) Vastavuoroisuuden yhteisöllinen luonne. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 39–56.

Törrönen, M. & Sharpe, D. (2016) Nuorten osallistuminen sosiaalityön tutkimukseen. Teoksessa Törrönen, M., Hänninen, K., Jouttimäki, P., Lehto-Lunden, T., Salovaara, P. & Veistilä, M. (toim.) Vastavuoroinen sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus, 278–290.

Törrönen, M. & Vauhkonen, T. (2012) Itsenäistyminen elämänvaiheena. Osallistava vertaistutkimus sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten hyvinvoinnista. Helsinki: SOS-Lapsikylä.

Williams, P., Barclay, L. & Schmied, V. (2004) Defining Social Support in Context: A Necessary Step in Improving Research, Intervention and Practice. *Qualitative Health Research*, 14 (7), 942–960.

LIITE 1

Moikka!

Opiskelen Tampereen yliopistossa sosiaalityötä työni ohella. Opintoihini kuuluu pro gradu -tutkielman tekeminen. Pro gradu -tutkielmani koskee jälkihuoltoa. Haluaisin tuoda esiin nuorten kokemuksia jälkihuollosta, joka on mahdollista vain kuulemalla nuoria, jotka ovat olleet jälkihuollossa. Erityisesti minua kiinnostaa miten jälkihuolto on kyennyt sinua tukemaan omassa elämässäsi ja miten jälkihuoltoa voitaisiin tulevaisuudessa tehdä vieläkin paremmin. Nyt sinulla on tilaisuus kertoa omista kokemuksistasi ja antaa palautetta liittyen saamaasi jälkihuoltoon.

Osallistuminen on vapaaehtoista, mutta juuri sinun kokemuksesi ovat tärkeitä ja toivon sinun ottavan osaa tutkimukseen. Kokemuksia kerätään kahdenkeskisessä vapaamuotoisessa haastattelussa, jotka nauhoitetaan. Kaikki antamasi vastaukset ovat luottamuksellisia. Käytän tutkimuksen aineistoa vain tätä tutkimusta varten ja tutkimuksen valmistuttua aineisto tuhotaan. Tulokset raportoidaan niin, että yksittäisen vastaajan henkilöllisyyttä ei voi tunnistaa. Tuloksia on mahdollisuus hyödyntää lastensuojelutyön kehittämisessä.

Tutkielmaa ohjaa Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden professori Timo Toikko. Olen saanut tutkimuksen tekemiseen luvan 24.2.2017 edellyttäen, että nuoret eivät yksilöidy paikkakuntaan.

Nina Valkama

Annan suostumukseni tietojeni käytöstä yllä olevan informaatiokirjeen mukaisesti

Paikkakunnalla ___/___2017
